

KROVNA ORGANIZACIJA MLADIH SRBIJE

**ALTERNATIVNI IZVEŠTAJ O
POLOŽAJU I POTREBAMA MLADIH
U REPUBLICI SRBIJI – 2018. GODINA**

Beograd, 2018.

Alternativni izveštaj o položaju i potrebama mladih
u Republici Srbiji – 2018. godina

Izdavač:
Krovna organizacija mladih Srbije – KOMS

Za izdavača:
Mila Lukić

Autor:
Boban Stojanović, MA

Lektura:
Jelena Mitrović i Mila Lukić

Tiraž: 200

Prelom i štampa: Printing d.o.o.

ISBN: 978-86-80578-03-3

Ova publikacija je nastala u okviru projekta „Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije Evropskoj uniji“, koji Krovna organizacija mladih Srbije realizuje u partnerstvu sa Beogradskom otvorenom školom, i uz podršku Švedske. Stavovi i mišljenja autora izneta u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno i mišljenje partnera i donatora.

Sadržaj

1. Uvod	- 5 -
2. Metodologija istraživanja	- 11 -
3. Institucionalni okvir	- 18 -
4. Normativni okvir	- 28 -
5. Politička participacija i odnos političkih subjekata prema mladima	- 33 -
6. Vrednosti mladih	- 52 -
7. Mediji, društvene mreže i aplikacije	- 66 -
8. Mladi i tržište rada	- 74 -
9. Mladi i obrazovanje	- 79 -
10. Mladi i aktivizam	- 93 -
11. Volonterski rad	- 102 -
12. Bezbednost mladih	- 106 -
13. Zaključci i preporuke	- 117 -
14. Bibliografija	- 124 -

1. Uvod

U Srbiji se na godišnjem nivou objavi zanemarljivo mali broj izveštaja i istraživanja koji govore o položaju mladih, njihovim potrebama i problemima, kao što je npr. izveštaj koji jednom godišnje objavljuje Ministarstvo omladine i sporta. Međutim, Ministarstvo omladine i sporta u 2017. godini nije objavilo rezultate svog izveštaja koji godinama redovno objavljuju. U Srbiji se objavljuju i povremeni, pojedinačni izveštaji o mladima koji uglavnom u analizu uzimaju jednu ili nekoliko srodnih oblasti, dok je ovaj izveštaj multidisciplinaran i bavi se nizom tema i oblasti koje su od suštinske važnosti za mlade. Ministarstvo omladine i sporta prepoznaje KOMS kao partnera. Od osnivanja KOMS-a, ministarstvo podržava i uključuje KOMS u sve procese i aktivnosti. MOS i KOMS imaju partnerski odnos i zajednički rade na unapređenju položaja mladih u Republici Srbiji.

Cilj istraživanja je da kroz različite metode i tehnike prikupljanja podataka dodatno ukažemo na zvanične podatke koji postoje o mladima i koji govore o njihovom položaju, ali i da vidimo njihove navike, stavove i probleme sa kojima se suočavaju. Drugi cilj jeste da ovo ne bude isključivo redovni, godišnji izveštaj, već da svake godine radimo istraživanje i publikujemo izveštaj kako bismo mogli da pratimo stanje i eventualne promene, vidimo da li određene politike daju rezultate i da na taj način imamo podatke koji će sa jedne strane predstavljati vid monitoringa i evaluacije politika za mlade, a sa druge strane činiti bazu za predlaganje i kreiranje javnih politika zasnovanih na *evidence-based policy* principu. Na taj način, ovaj izveštaj predstavlja dobru polaznu osnovu za dalja istraživanja, za produbljivanje saznanja iz pojedinih oblasti i svojevrsan je alat koji će se koristiti za izradu predloga javnih politika i kampanja zagovaranja. Prema tome, izveštaj je namenjen svim akterima omladinske politike, pre svega donosiocima odluka, kako na nacionalnom, tako i na lokalnom nivou kako bi se upoznali sa položajem mladih i svoje politike mogli da kreiraju tako da unaprede položaj mladih, ali i svim organizacijama civilnog društva kao izvor informacija u različitim oblastima koje se mogu koristiti za različite potrebe u zavisnosti od

primarnih oblasti delovanja organizacija. Izveštaj će takođe biti koristan omladinskim liderima/kama, omladinskim radnicima/cama, prosvetnim radnicima/cama, sportskim i kulturnim radnicima/cama, kao i svima onima koji rade za mlade i sa mladima u cilju kvalitetnijeg pristupa mladima, problemima sa kojima se oni suočavaju i odabira metoda intervencije.

KOMS je u 2016. godini razvio „**Matricu za praćenje podsticajnog okruženja za unapređenje položaja mladih**“ koja sadrži indikatore za praćenje i vrednovanje: institucionalnog okvira, zakonodavnog okvira, ekonomskog i socijalnog okvira, društvenog aktivizma i političke participacije, stavova i vrednosti. Poseban akcenat je stavljen na pitanja aktivnog učešća mladih u procesima donošenja odluka i njihovoj ulozi u pristupanju Srbije Evropskoj uniji. Matrica je okvir koji je korišćen i u ovom istraživanju, a koji je pomogao da istraživanje odgovori na sve prioritete oblasti mladih ljudi u Srbiji. Na osnovu matrice je izrađen i prvi Alternativni izveštaj o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji izdat 2017. godine.

Iz sredstava institucionalne podrške u okviru projekta „Glas mladih u demokratskim procesima“, a na osnovu postavljenih indikatora, i ove godine sprovedeno je istraživanje i rezultat je nezavisan, alternativni izveštaj o položaju i potrebama mladih za 2018. godinu. Dodatni kvalitet Alternativnog izveštaja leži u tome, što su prilikom njegove izrade, uključeni i stručnjaci iz oblasti omladinske politike i rada okupljenih oko organa, sekretarijata i trenerske baze KOMS-a.

Ovim Alternativnim izveštajem KOMS će pružiti značajniji i kvalitetniji doprinos u konsultacijama o političkim, ekonomskim kriterijumima i evropskim standardima u procesu evrointegracija.

O Krovnoj organizaciji mladih Srbije:

Krovna organizacija mladih Srbije (KOMS) je savez udruženja mladih i za mlade, osnovan 12. marta 2011. godine. Trenutno je u članstvu KOMS-a 95 organizacija članica (organizacije mladih i za mlade). KOMS predstavlja najviše nezavisno predstavničko telo mladih u Srbiji, čija je misija da razvija nacionalnu omladinsku politiku, zastupajući interese mladih, razvijajući partnerski odnos sa institucijama, međusektorsku i međunarodnu saradnju, kao i da podstiče aktivno učešće mladih i

organizacijski razvoj svojih članica. Svoju misiju KOMS sprovodi kroz zagovaranja za razvoj mehanizama za učešće mladih u procesima donošenja odluka i kreiranje predloga praktičnih politika u oblastima od značaja za mlade, ali i kroz podsticanje, podršku i promociju participacije mladih, omladinskog organizovanja i umrežavanja, kao i jačanja kapaciteta i organizacione održivosti udruženja mladih i za mlade. KOMS je punopravna članica Evropskog foruma mladih (EYF).

Uloge KOMS-a su da:

- Prepoznaje potrebe i zastupa interese mladih,
- Predstavlja platformu za dijalog i saradnju, i forum za razmenu informacija, iskustava i stavova organizacija članica,
- Promoviše, podstiče i podržava omladinsko organizovanje,
- Podstiče saradnju institucija sa mladima i učestvuje u institucionalnim procesima donošenja odluka koje su od značaja za mlade, po principu ko-menadžmenta,
- Analizira javne politike (zakone, strategije, budžete...) i daje amandmane na njih,
- Sarađuje sa srodnim inostranim organizacijama i zastupa mlade ljude iz Srbije na polju međunarodne saradnje,
- Bavi se javnim zagovaranjem na nacionalnom nivou,
- Doprinosi izgradnji organizacionih kapaciteta organizacija članica.

Misija Krovne organizacije mladih Srbije (KOMS):

KOMS je zagovaračka platforma koja zastupa interese mladih, osigurava aktivno učešće i razvija sistemska rešenja u cilju unapređenja položaja mladih, kroz razvijanje strateških partnerstava, međusektorsku i međunarodnu saradnju, kao i jačanje kapaciteta organizacija članica i drugih subjekata omladinske politike.

Vizija Krovne organizacije mladih Srbije (KOMS):

Podsticajno okruženje u kojem mladi zastupaju svoje interese i aktivno učestvuju u razvoju društva.

Krovna organizacija mladih Srbije sprovođi četiri programa koji su uspostavljeni prema okvirima u kojima se donose odluke, razvrstani prema *stejholderima* i donosiocima odluka.

Nacionalni program okuplja donosiocima odluka u nacionalnim institucijama, te se bavi razvojem politika i javnim zagovaranjem, aktivno doprinoseći realizaciji ciljeva Nacionalne strategije za mlade za period 2015-2025. godine.

Lokalni program usmeren je na razvoj omladinske politike na nivou jedinica lokalne samouprave, sa idejom da se dosadašnji ostvareni rezultati multiplikuju i uspostavi mehanizam širokih konsultacija kombinovanim pristupom „odozdo na gore“ i „odozgo na dole“.

Međunarodni program integriše KOMS u tokove evropskih okvira omladinske politike kroz angažovanje u Evropskom forumu mladih (YFJ) i ostvarivanje bilateralne saradnje sa krovnim organizacijama iz drugih zemalja, sa ciljem razmene iskustva i prenosa elemenata modela koji su pokazali dobre rezultate. Takođe, aktivnim delovanjem u regionu, kroz Regionalnu kancelariju za saradnju mladih (RYCO), KOMS uzima aktivno učešće u povezivanju mladih i organizacija na prostoru Zapadnog Balkana.

Program jačanja kapaciteta usmeren je na unapređenje interne strukture i kompetencija, aktivnu podršku razvoja organizacija članica KOMS-a, i jačanje civilnog društva u celini. Primarna uloga ovog programa je jačanje kapaciteta koji su potrebni za realizaciju prethodna tri programa.

Više o KOMS-u, i aktuelnim projektima i aktivnostima, možete čitati na zvaničnoj internet strani KOMS www.koms.rs ili na stranici koju smo pokrenuli u cilju promovisanja i uspostavljanja strukturiranog dijaloga sa mladima www.dijalog.rs.

Krovna organizacija mladih Srbije – KOMS
Masarikova 5/6, 11 000 Beograd
office@koms.rs

O programu i projektu:

Beogradska otvorena škola (BOŠ) uz podršku Kraljevine Švedske sprovodi program „Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije Evropskoj uniji – CS4EU“ koji ima za cilj da podrži aktivnije učešće organizacija civilnog društva i medija u procesu pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji (EU) i da na taj način doprinese evropskim integracijama i demokratskom razvoju u Srbiji jačanjem uloge civilnog društva i medija.

Civilno društvo i mediji su prepoznati kao pokretači promena i ključni akteri demokratskog razvoja. Organizacije civilnog društva i mediji predstavljaju aktere koji proces evropskih integracija mogu da približe građanima, objasne značaj društvenih promena i doprinesu uključivanju građana u procese donošenja odluka. Stabilnost demokratskih institucija, vladavina prava i poštovanje ljudskih i manjinskih prava su nezamislivi bez aktivnog učešća civilnog društva u kreiranju javnih politika i slobodnih medija koji informišu građane i podstiču kritičko mišljenje.

Ovim programom BOŠ nastoji da proces pregovora Srbije sa EU učini vlasništvom svih građana i građanki i da ga poveže sa procesom kreiranja javnih politika. Na ovaj način će se uspostaviti okvir za društvene promene koje će omogućiti da građani i građanke prepoznaju korist od članstva Srbije u EU. Dodatno, ovim programom se unapređuje saradnja javnih institucija, civilnog društva i medija i podstiču partnerstva u rešavanju problema lokalnih zajednica. Saradnja civilnog društva i javne uprave se ovim projektom gradi na temeljima znanja, argumentovane debate i poštovanja principa dobrog upravljanja.

Kroz podršku Beogradske otvorene škole i Kraljevine Švedske, Krovna organizacija mladih Srbije kroz institucionalnu podršku realizuje projekat „**Glas mladih u demokratskim procesima**“. U okviru ovog projekta su sprovedena Alternativna istraživanja o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji u 2017. i 2018. godini.

Trenutno KOMS realizuje drugu godinu projekta „Glas mladih u demokratskim procesima“. U prvoj godini su izrađeni **Minimumi standarda za učešće mladih u procesima donošenja odluka u**

lokalnim zajednicama, pokrenuta platforma **dijalog.rs** za aktivan doprinos mladih putem interneta, održan je Karavan mladih u kojem smo posetili 10 jedinica lokalne samouprave (JLS) u Srbiji gde smo razgovarali sa mladima i sa donosiocima odluka.

U drugoj godini projekta, osim ovog Alternativnog izveštaja, KOMS je u procesu formiranja **Nacionalne radne grupe za strukturirani dijalog**, formirali smo timove **lokalnih koordinatora za strukturirani dijalog** kroz dve obuke koje su prošli predstavnici/e šest JLS, a koji su nakon njih realizovali svoje **lokalne inicijative**. Takođe, izrađena je **Komparativna analiza omladinske politike u Srbiji sa politikama u EU**, a biće izrađeni i **predlozi javnih politika** na osnovu Komparativne analize i ovog Alternativnog izveštaja.

2. Metodologija istraživanja

Istraživanje je sprovedeno u periodu od maja do jula 2018. godine.

Prema metodološkom pristupu i načinu prikupljanja podataka, istraživanje je kvalitativno i kvantitativno, odnosno, korišćene su obe metode istraživanja i prikupljanja podataka.

Istraživanje je obuhvatilo nekoliko tehnika prikupljanja podataka:

1. Analiza dokumenta (desk analiza) pomoću koje je analiziran institucionalni okvir i sve tematske oblasti koje su na bilo koji način uređene i koje određuju položaj mladih. Uz analizu institucionalnog okvira, istraživanje je obuhvatilo dostupne podatke i izveštaje institucija, nestrukturirane prikupljene podatke, ali i analizu svih dostupnih do sada objavljenih istraživanja u vezi sa mladima. Tamo gde su korišćena posredna/sekundarna istraživanja, posebno je naglašeno u tekstu. Baza desk analize se nalazi u prvom Alternativnom izveštaju iz 2017. godine, u ovom se nalaze samo institucionalni i zakonodavni okvir, i u pojedinim oblastima su ponovo prikazani najvažniji podaci. U mnogim drugim delovima nije bilo promena niti novih istraživanja. Za sve koji žele da vide i oblasti obrađene u prvom izveštaju mogu preuzeti **Alternativni izveštaj o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji – 2017.** Desk istraživanje ove godine je obuhvatilo dopunu podacima u nekim oblastima za drugu polovinu 2017. i prvu polovinu 2018. godine.

2. Fokus grupe sa relevantnim subjektima su korišćene za kvalitativno istraživanje pojedinih tema, sa odabranim učesnicima/cama na osnovu kriterijuma relevantnosti (organizacije mladih, organizacije za mlade, istaknuti pojedinci, predstavnici ciljanih organizacija) za datu temu. Održano je ukupno pet fokus grupa sa temama: *1. Participacija mladih u civilnom sektoru - aktivizam i društvene promene; 2. Mladi u političkim partijama; 3. Volontiranje mladih; 4. Saradnja mladih na Zapadnom Balkanu; 5. Bezbednost mladih.*

3. Online upitnik za mlade uzrasta od 15 do 30 godina na teritoriji Republike Srbije. Tip uzorka je namerni/ciljani na populaciju mladih kao dela opšte populacije u odnosu na godine (od 15 do 30 godina), a

u okviru tog (osnovnog) skupa uzorak je stratifikovani na osnovu godina, roda i mesta prebivališta. Upitnik se sastojao iz osam grupa pitanja: 1. *Osnovni podaci*; 2. *Politička participacija*; 3. *Vrednosti mladih*; 4. *Mediji, društvene mreže i aplikacija*; 5. *Mladi i obrazovanje*; 6. *Društveni aktivizam i participacija mladih*; 7. *Mladi i bezbednost*; 8. *Volonterski rad*. Kombinovana su otvorena i zatvorena pitanja (ponuđeni odgovori, višestruki odgovori, skale), a upitnik se sastojao od ukupno 178 pitanja. Nijedno pitanje nije bilo obavezno za ispitanike/ce.

Upitnik je popunilo ukupno 1200 ispitanika/ca sa teritorije Republike Srbije.

U analizi dobijenih podataka rađena je poststratifikacija po rodu, starosnom dobu, tipu naselja, regionu prebivališta i nivou obrazovanja. U pojedinim segmentima istraživanja, rađene su dodatne stratifikacije uzorka, i to je posebno naglašeno u tekstu. U analizi su korišćene klasične deskriptivne analize: frekvencije i ukrštanja.

Istraživački instrument: upitnik	Veličina uzorka: 1200
Istraživačka tehnika - tehnika prikupljanja podataka: <i>online</i> anketa	Postratifikacija se vrši na osnovu starosti, roda, tipu naselja, regiona i nivoa obrazovanja
Ciljana populacija: mladi od 15 do 30 godina	Margina greške sa 95% verovatnoće: Za incidencu 5% je +/- 1,23; Za incidencu 10% je +/- 1,7; Za incidencu 50% je +/- 2,83.
Tip uzorka: stratifikovani na osnovu starosti, roda i mesta stanovanja	Period realizacije istraživanja: 8. jun – 8. jul 2018. godine

Margina greške predstavlja odstupanje, odnosno procentualni raspon unutar koga se nalazi odgovor koji bismo dobili da smo u mogućnosti

da ispitamo celokupnu populaciju, a ne samo uzorak. Margine greške pri ovom uzorku je minimalna.

Opis uzorka:

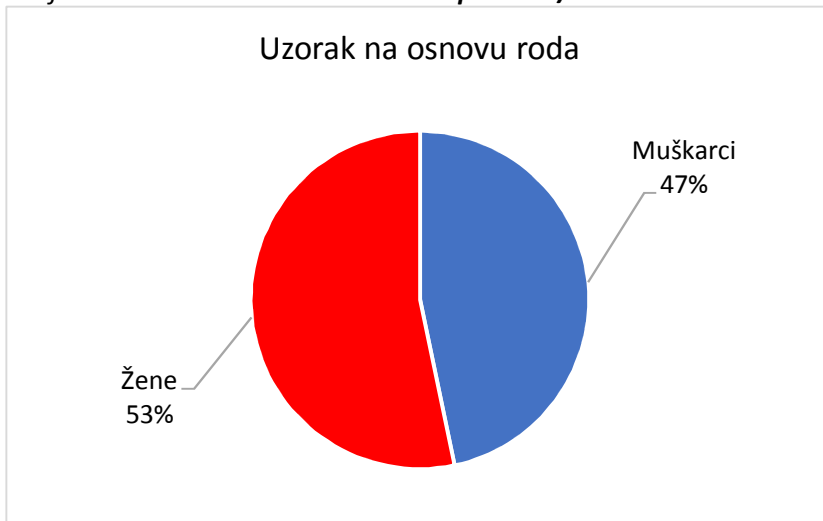
Prema godinama, odnosno starosti ispitanika/ca, upitnik su popunili mladi svih starosnih uzrasta. Radi lakšeg prikaza, mlade prema starosti ćemo podeliti u tri strate:

Tabela 1. Uzorak u odnosu na godine starosti

Strata	Opseg godina	Procenat ispitanika/ca (%)
Strata 1.	Mladi od 15 do 19 godina	31,30
Strata 2.	Mladi od 20 do 24 godine	35,38
Strata 3.	Mladi od 25 do 30 godina	33,32

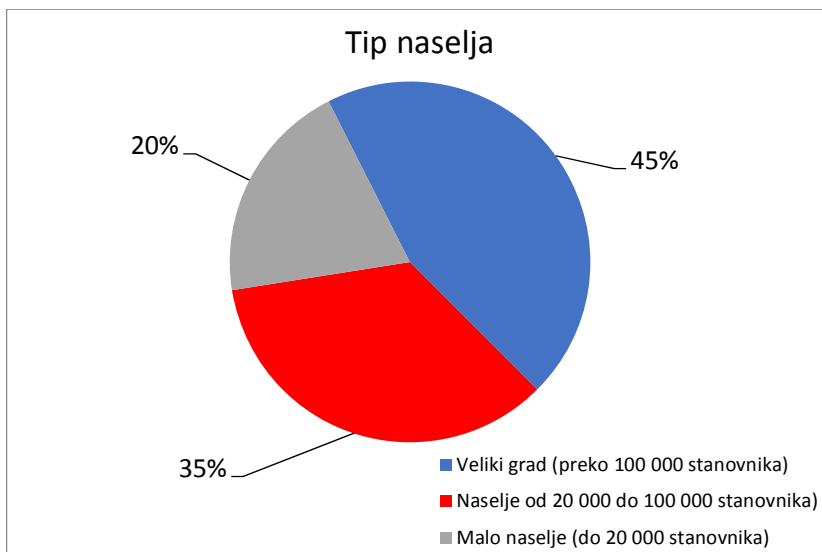
Upitnik je popunilo 53,3% mladih žena i 46,7% mladih muškaraca.

Grafikon 1. Uzorak u odnosu na rod ispitanika/ca

Prema tipu naselja u kom žive ispitanici/ce uzorak je sledeći:

Grafikon 2. Uzorak u odnosu na tip tip naselja ispitanika/ca

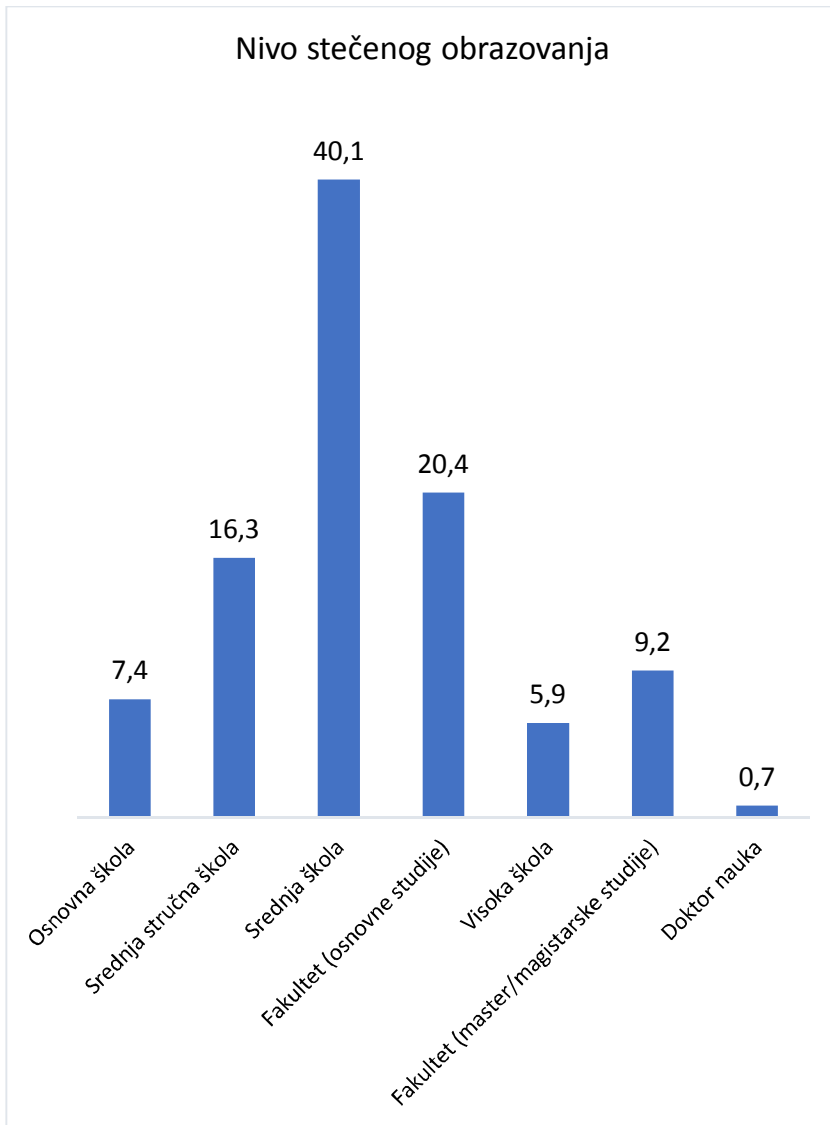
U pogledu na region u kome žive ispitanici/ce su iz:

Tabela 2. Uzorak u odnosu na region u kome žive

Region	Procenat ispitanika/ca (%)
Beogradski region	28,1
Region Vojvodine	27,4
Zapadna i Centralna Srbija	25, 3
Istočna i Južna Srbija	19,2

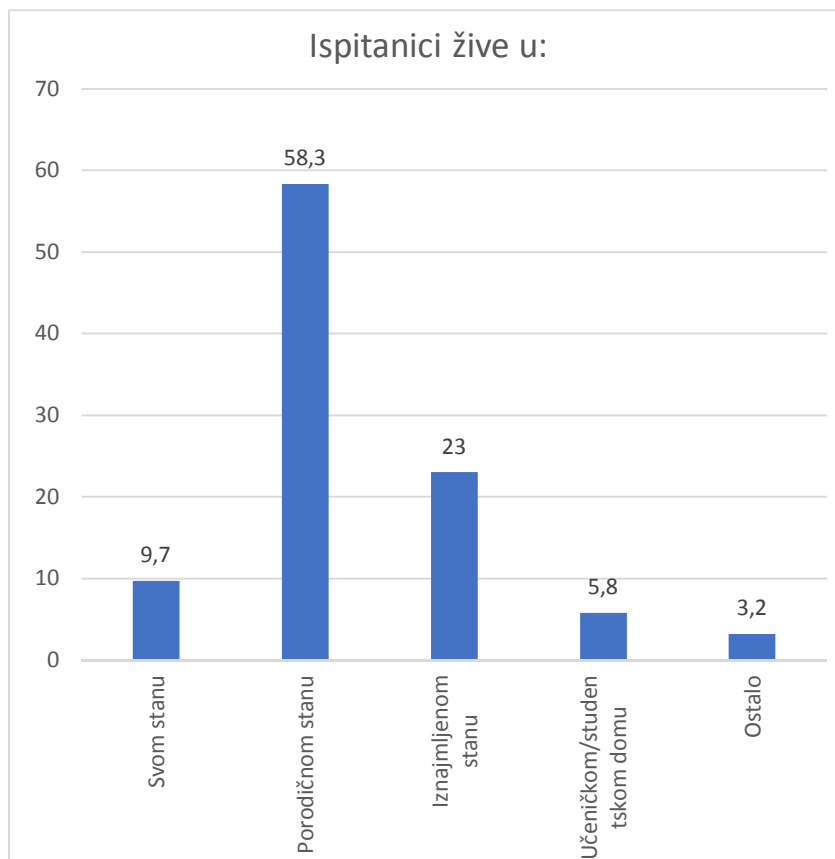
Prema nivou stečenog obrazovanja ispitanici/ce su podeljeni u sledeće kategorije:

Grafikon 3. Uzorak u odnosu na stečeno obrazovanje

Prema tipu stanovanja, ispitanici/ce žive u:

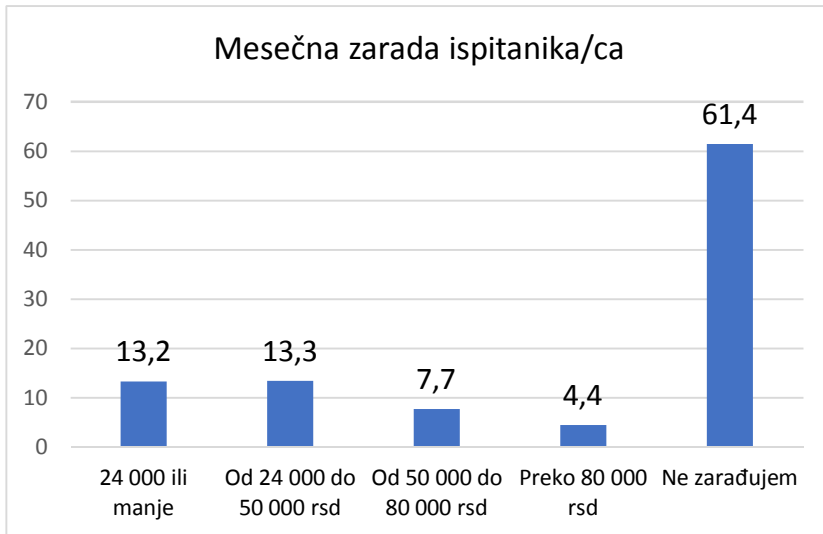
Grafikon 4. Uzorak u odnosu na tip stanovanja

Istraživanje pokazuje da manje od 10% mladih stanuje u svom stanu, a da velika većina mladih, skoro 60%, živi u porodičnom stanju, 23% u iznajmljenom stanu, ili drugim alternativnim smeštajima. Ova činjenica svakako utiče na stvaranje okruženja u kojem će se mladi kasnije osamostaljavati i odrastati, stvarati porodice, kao i da je pitanje stanovanja mladih, jedan od prioriteta omladinske politike, još jedno važno državno pitanje.

U pogledu mesečne zarade ispitanici/ce su podeljeni u sledeće kategorije:

Grafikon 5. Uzorak u odnosu na mesečne zarade u procentima

Samo 12 % mladih ima zaradu veću od prosečne plate u Srbiji, dok ostalih 26% ima manju, a čak 61% uopšte ne zarađuje.

U odnosu na porodični status, ispitanici/ce su zastupljeni u sledećem odnosu:

Tabela 3. Uzorak u odnosu na porodični status

Porodični status	Procenat ispitanika/ca (%)
Udata/oženjen ili u vanbračnoj zajednici	11,4
Neudata/neoženjen	88,1
Razveden/a	0,25
Udovac/ica	0,25

3. Institucionalni okvir

U ovom poglavlju Alternativnog izveštaja se deskriptivno predstavljaju ključne institucije i drugi subjekti omladinske politike. Navode se osnovne informacije o ministarstvu zaduženom za omladinsku politiku, Savetu za mlade, Pokrajinskom sekretarijatu za sport i omladinu, kancelarijama za mlade, organizacijama mladih i za mlade, savezima udruženja i Regionalnoj kancelariji za saradnju mladih.

Ovo poglavlje predstavlja uvod za čitaoce/teljke u institucionalne okvire omladinske politike.

3.1. Ministarstvo omladine i sporta (MOS)

Ministarstvo omladine i sporta je resor Vlade zadužen za omladinu i sport, osnovan 15. maja 2007. godine, i od tada organizacija ministarstva nije menjana. Prva ministarka omladine i sporta bila je Snežana Samardžić-Marković, nakon nje Alisa Marić, a u poslednje četiri Vlade Republike Srbije (od 3. septembra 2013. godine) je ministar omladine i sporta Vanja Udovičić. U okviru ministarstva, poslovi vezani za mlade vrše se u okviru sektora za omladinu.¹

Sektor za omladinu:

U Sektoru za omladinu obavljaju se poslovi koji se odnose na: sistem, razvoj i unapređenje omladinske politike; sprovođenje nacionalne politike i pripremu i sprovođenje nacionalne strategije za mlade, kao i na akcione planove i programe; podsticanje mladih da se organizuju i udružuju i da učestvuju u društvenim tokovima; zaštitu interesa mladih i pomoć mladima da ostvare te interese; davanje saveta mladima i podučavanje mladih vezano za zapošljavanje i volonterski rad; podsticanje neformalnog obrazovanja mladih; saradnju sa omladinskim organizacijama i udruženjima pri organizovanju međunarodnih omladinskih manifestacija i skupova u Republici Srbiji;

¹ Organizaciona šema ministarstva omladine i sporta (<http://www.mos.gov.rs/o-ministarstvu/organizaciona-sema?lang=lat>)

pomoć i saradnju sa omladinskim organizacijama i udruženjima u njihovom radu i promovisanje omladinske politike i omladinskih organizacija i udruženja; omogućavanje omladinskim organizacijama i udruženjima iz Republike Srbije da učestvuju na skupovima i manifestacijama za mlade u inostranstvu; praćenje i procenu mesta i uloge mladih u Republici Srbiji; stvaranje uslova za osnivanje i rad kancelarija za mlade; podsticanje razvoja omladinske politike i rada kancelarija za mlade na lokalnom nivou; praćenje sprovođenja omladinske politike na svim nivoima vlasti; kao i druge poslove iz delokruga Sektora.

U Sektoru za omladinu postoje uže unutrašnje jedinice:

1. Odsek za strateške, normativne, pravne i operativno–analitičke poslove, i
2. Grupa za saradnju sa udruženjima i kancelarijama za mlade.

Usluge koje pruža Sektor za omladinu:

- Podizanje kapaciteta omladinskih organizacija za realizaciju ciljeva Nacionalne strategije za mlade i aktivnosti planiranih Akcionim planom za njeno sprovođenje,
- Podrška uspostavljanju održivog sistema karijernog vođenja i savetovanja kao i kontinuirana promocija karijernog vođenja i savetovanja u skladu sa ciljevima Strategije karijernog vođenja i savetovanja u Republici Srbiji i aktivnostima planiranim Akcionim planom za njeno sprovođenje,
- Informisanje mladih o različitim konkursima i prilikama za volonterski rad,
- Obuka udruženja mladih i udruženja za mlade za pisanje projekata,
- Saradnja sa udruženjima mladih, udruženjima za mlade i njihovim savezima u izradi i sprovođenju strateških dokumenata iz oblasti omladinske politike,
- Podsticanje i ostvarivanje međunarodne saradnje koja se odnosi na omladinu,

- Sistemsko praćenje stanja, problema, potreba i stavova mladih u Republici Srbiji,
- Podrška lokalnim samoupravama u osnivanju lokalnih kancelarija za mlade i koordinaciji aktivnosti lokalnih kancelarija za mlade,
- Podrška lokalnim samoupravama u izradi i implementaciji lokalnih akcionih planova za mlade,
- Jačanje kapaciteta lokalnih i regionalnih koordinatora kancelarija za mlade,
- Koordiniranje rada Fonda za mlade talente i administrativno-tehnički poslovi za potrebe ovog tela,
- Pomoć stipendistima Fonda za mlade talente u nastavku obrazovanja i daljem stručnom usavršavanju kroz usluge koje pruža Centar za karijerno vođenje i savetovanje mladih talenata.²

3.2. Savet za mlade

U skladu sa Zakonom o mladima, Odlukom Vlade³ obrazovan je 24. januara 2014. godine Savet za mlade, a konstituisan na sednici održanoj 24. februara 2014. godine. Savet kojim predsedava ministar omladine i sporta broji još 23 člana/ica, od kojih je deset predstavnika/ca državnih organa, jedan predstavnik/ca pokrajinskog organa nadležnog za mlade, jedan zajednički predstavnik/ca nacionalnih saveta nacionalnih manjina, dva predstavnika/ca kancelarija za mlade, jedan ugledni stručnjak/kinja i osam predstavnika/ca mladih. Osnovni zadatak Saveta je podsticanje i usklađivanje aktivnosti u vezi sa razvojem, ostvarivanjem i sprovođenjem omladinske politike, predlaganje mera za njeno unapređenje, kao i predlaganje mera za usklađivanje i koordinisanje aktivnosti ministarstava i drugih organa nadležnih za posebne oblasti u omladinskom sektoru i svih drugih subjekata omladinske politike, u skladu sa strateškim i zakonskim aktima iz ove oblasti. Kao

² Web prezentacija MOS: <http://www.mos.gov.rs/o-ministarstvu/sektor-za-omladinu?lang=lat>

³ Odluka o obrazovanju Saveta za mlade (Vlada RS, 05 Broj: 02-559/2014-1)

savetodavno telo Vlade, Savet obezbeđuje da se glas mladih čuje i uvaži, tako da mladi mogu učestvovati u izradi, sprovođenju i praćenju realizacije javnih politika.⁴ Od osnivanja do danas, održano je sedam sednica Saveta, a poslednja je održana u oktobru 2017. godine⁵. Zabrinjavajuće je što je u poslednje dve godine održana tek po jedna sednica na godišnjem nivou. Ove činjenice ukazuju na to da Savet nije u potpunosti funkcionalan i da se previše retko sastaje da bi dao svoj puni doprinos razvoju omladinske politike.

3.3. Pokrajinski sekretariat za sport i omladinu (PSSO)

Pokrajinski sekretariat za sport i omladinu je najviši organ vlasti u Autonomnoj Pokrajini Vojvodina koji se bavi pitanjima mladih. Takođe, obavlja i poslove koji se odnose i na sistem, razvoj i unapređenje sporta i fizičke kulture u Pokrajini. PSSO obavlja poslove pokrajinske uprave u oblasti sporta i omladine, u skladu sa zakonom i Statutom AP Vojvodine, koji se odnose na pripremanje akata za Skupštinu ili Pokrajinsku vladu kojima se uređuju pitanja od pokrajinskog značaja u sportu, fizičkoj kulturi i u oblastima koje se tiču interesa mladih. Pokrajinski sekretariat za sport i omladinu prati i podržava rad udruženja mladih i za mlade, saveza, kao i lokalnih kancelarija za mlade; osniva i koordinira rad Saveta za mlade APV, u skladu sa zakonom; priprema programe i predlaže mere za unapređivanje položaja mladih u skladu sa akcionim planom politike za mlade; podržava projekte iz oblasti koje su značajne za mlade; predlaže ustanovljavanje nagrada iz oblasti sporta i omladine, nagrađuje sportiste za ostvarene sportske rezultate, dodeljuje stipendije perspektivnim sportistima, te nagrađuje darovitu i uspešnu decu i omladinu u AP Vojvodini i kontinuirano podržava njihov razvoj. PSSO obavlja druge poslove kada mu je to zakonom, pokrajinskom skupštinskom odlukom ili drugim propisom povereno.⁶

⁴ Web prezentacija MOS: <http://www.mos.gov.rs/savet-za-mlade-3?lang=lat>

⁵ Izvor: <http://www.mos.gov.rs/dokumenta/omladina/savet-za-mlade-2>

⁶ Izvor: Ivana Andrašević et al., *Rečnik omladinske politike*, KOMS, Beograd, 2017, str. 54 (dostupno na: <http://koms.rs/wp-content/uploads/2016/08/Recnik-omladinske-politike-2.pdf>)

3.4. Kancelarije za mlade

Lokalna kancelarija za mlade je deo gradske/opštinske uprave zadužen za koordinaciju lokalne omladinske politike u svim oblastima od značaja za mlade, a u skladu sa specifičnim potrebama svoje društvene zajednice.

Kancelarija za mlade osigurava i stvara povoljno okruženje za institucionalni razvoj omladinske politike na lokalnom nivou. Kancelarija za mlade koordinira tj. umrežava relevantne aktere, koordinira izgradnjom kapaciteta udruženja mladih i za mlade, i neformalnih grupa mladih na lokalnom nivou, prikuplja sredstva, povezuje sektorske politike na lokalnom nivou, utiče na budžetske alokacije drugih sektora i osigurava sprovođenje lokalnog akcionog plana za mlade (LAPM), koji je ključni dokument za sprovođenje omladinske politike na lokalnom nivou. U slučaju da ne postoje izgrađeni kapaciteti za sprovođenje LAPM od strane relevantnih aktera, kancelarija za mlade može da pruža usluge usmerene na izgradnju ovih kapaciteta udruženjima mladih i za mlade, kao i neformalnim grupama mladih.

Osnovna uloga kancelarija za mlade jeste koordinacija sprovođenja LAPM. Standardi rada kancelarija za mlade i kompetencija lokalnih koordinatora za mlade definišu kvalitet koji je neophodno postići u radu kancelarija za mlade, kako bi uspešno delovale u okviru svojih lokalnih mogućnosti i kako bi što kvalitetnije odgovorile na potrebe mladih. Da bi se obezbedio uspešan rad lokalnih kancelarija za mlade, neophodno je ispunjenje sledeća 4 standarda:

1. Dobro upravljanje kancelarijama za mlade,
2. Aktivno partnerstvo sa akterima omladinske politike,
3. Što veće aktivno učešće mladih u lokalnoj omladinskoj politici, i
4. Inkluzivan koncept rada.

Delokrug poslova koji kancelarija za mlade obavlja je sledeći:

- Planiranje, sprovođenje i praćenje razvoja omladinske politike na lokalnom nivou,
- Iniciranje i praćenje sprovođenja lokalnog akcionog plana za mlade,

- Uspostavljanje i održavanje saradnje sa svim relevantnim partnerima, njihovo umrežavanje, komunikacija i međusobna koordinacija,
- Informisanje mladih,
- Podsticanje aktivizma mladih, komunikacija sa mladima, udruženjima mladih i za mlade, obezbeđivanje učešća mladih u procesima donošenja odluka,
- Pružanje podrške inicijativama mladih i udruženjima mladih i za mlade,
- Pružanje podrške radu lokalnog Saveta za mlade i omladinskim klubovima, domovima i centrima, volonterskim i drugim servisima za mlade,
- Redovno praćenje potreba mladih analizom trendova stanja i potreba ranjivih grupa mladih i stepena i kvaliteta njihovog uključivanja.⁷

Ukoliko pratimo indikatore standarda učešća mladih u mladima u lokalnoj zajednici, čiji je predlog utvrđen realizacijom prve faze projekta “Glas mladih u demokratskim procesima”, sadržanih u publikaciji “Minimum standarda za učešće mladih u procesima donošenja odluka u lokalnim zajednicama”, možemo zaključiti da je učešće mladih na lokalnom nivou na veoma niskom nivou, a održivost omladinske politike i brige o mladima na lokalnom nivou upitna, jer i drugi pokazatelji ukazuju na neodrživost i manjkavosti istih. Izveštaji o radu kancelarija za mlade imaju uglavnom niske budžete u JLS, koordinatori su u pojedinim JLS angažovani po ugovoru o radu, a negde kao volonteri. Svedoci smo čestih kadrovskih promena u kancelarijama za mlade, koje su najčešće uslovljene političkom pripadnošću vladajuće stranke na lokalnom nivou. Retki su (ili skoro da ne postoje) javni konkursi za zapošljavanje u kancelarijama za mlade, ili oni u kojima su usvojene preporuke MOS ili standardi omladinskog rada.

⁷ Izvor: Ivana Andrašević et al., *Rečnik omladinske politike*, KOMS, Beograd, 2017, str. 30 (dostupno na: <http://koms.rs/wp-content/uploads/2016/08/Recnik-omladinske-politike-2.pdf>)

3.5. Organizacije mladih, organizacije za mlade, neformalna udruženja i njihovi savezi

Radi obavljanja omladinskih aktivnosti, unapređenja uslova za lični i društveni razvoj mladih prema njihovim potrebama i mogućnostima i uključivanja mladih u društveni život zajednice i njihovog informisanja, mogu se osnivati udruženja mladih i udruženja za mlade, u skladu sa zakonom kojim se uređuje osnivanje i pravni položaj udruženja.

Udruženje mladih je udruženje koje je upisano u registar i deluje u skladu sa zakonom kojim se uređuje osnivanje i pravni položaj udruženja, a čije članstvo čini najmanje dve trećine mladih i čiji su ciljevi ili oblast ostvarivanja ciljeva usmereni na mlade.

Udruženje za mlade je udruženje koje je upisano u registar i deluje u skladu sa zakonom kojim se uređuje osnivanje i pravni položaj udruženja, a čiji su ciljevi ili oblast ostvarivanja ciljeva, pored ostalog, usmereni i na mlade.

Mladi mogu da se udružuju i u **neformalna udruženja** čiji su ciljevi ili oblast ostvarivanja ciljeva usmereni na mlade, a koja deluju u skladu sa zakonom kojim se uređuje osnivanje i pravni položaj udruženja.⁸

Udruženja mladih i udruženja za mlade su najčešće isporučioi usluga za mlade, kako na lokalnom, tako i na nacionalnom nivou, koje država, pokrajina, grad, opština ili mesna zajednica ne dostavljaju mladima, a koje su odgovor i intervencija na rastuće i aktuelne probleme mladih ljudi i mogućnosti razvoja u lokalnim sredinama.

Sva registrovana udruženja mladih i udruženja za mlade mogu se, radi ostvarivanja zajedničkih ciljeva i interesa, udruživati u **saveze** čiji su ciljevi i oblast ostvarivanja ciljeva usmereni na mlade. Status **krovnog saveza** stiče onaj savez u koji se udruži najmanje 60 registrovanih udruženja koja imaju sedište na teritoriji najmanje dve trećine upravnih okruga u Republici Srbiji i najmanje dve godine sprovode omladinske aktivnosti u više jedinica lokalne samouprave i koji okuplja najmanje 2000 individualnih, jednom upisanih, članova od kojih je najmanje dve trećine mladih. Krovni savez predstavlja i zastupa

⁸ Zakon o mladima, "Sl. glasnik RS", br. 50/2011, čl. 13, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_mladima.html

interese svojih članova, predlaže kandidate za Savet za mlade i učestvuje u procesu izrade i sprovođenja Strategije i drugih dokumenata iz oblasti omladinske politike.⁹

Stubovi omladinske politike u Srbiji su i savezi koji su partneri MOS-u u planiranju i realizaciji omladinske politike u Srbiji. Uz KOMS, to su još i Nacionalna asocijacija praktičara/ki omladinskog rada (NAPOR) i Nacionalna asocijacija kancelarija za mlade (Nacionalna KZM).

Nacionalna asocijacija praktičara/ki omladinskog rada (NAPOR)

Nacionalna asocijacija praktičara/ki omladinskog rada je strukovni i reprezentativni savez udruženja koja sprovode omladinski rad, kao i omladinskih radnika/ca na nacionalnom nivou. Misija NAPOR-a je stvaranje i razvijanje uslova za osiguranje kvaliteta i prepoznavanje omladinskog rada u cilju razvoja potencijala mladih i omladinskih radnika/ca, koji doprinose dobrobiti lokalne zajednice i društva. NAPOR je neprofitni, nestranački savez udruženja građana koji se zalaže za sistematsku brigu o mladima, promoviše sigurno okruženje i mogućnosti za lični i socijalni razvoj mladih kako bi postali aktivni članovi/ce društva.¹⁰

Nacionalna asocijacija kancelarija za mlade (Nacionalna KZM)

Nacionalna asocijacija kancelarija za mlade je savez gradova i opština Republike Srbije koje imaju kancelariju za mlade i aktivno se bave razvojem omladinske politike na lokalnom nivou. Osnovana je od strane 56 jedinica lokalnih samouprava koje imaju kancelariju za mlade, a radi umrežavanja, razmene iskustava i dobrih praksi kancelarija za mlade, pružanja kontinuirane podrške razvoju kapaciteta koordinatora i obezbeđivanja kvaliteta omladinske politike na lokalnom nivou. Aktivnosti Nacionalne KZM se obavljaju u saradnji sa lokalnim i nacionalnim partnerskim institucijama i organizacijama,

⁹ Zakon o mladima, čl. 14.

¹⁰ izvor: Ivana Andrašević et al., *Rečnik omladinske politike*, KOMS, Beograd, 2017, str. 43 (dostupno na: <http://koms.rs/wp-content/uploads/2016/08/Recnik-omladinske-politike-2.pdf>)

nadležnim ministarstvima i drugim telima koja se bave omladinskom politikom.¹¹

Drugi akteri omladinske politike u Republici Srbiji

Još jedan važan akter jeste Omladinska prestonica Evrope Novi Sad - OPENS. Grad Novi Sad je proglašen omladinskom prestonicom Evrope i poneo je tu nagradu za 2019. godinu. Omladinska prestonica Evrope Novi Sad (OPENS) je savez udruženja koji zajedno sa svojim partnerima sprovodi program zahvaljujući kojem je Novi Sad osvojio ovu prestižnu titulu. Novi Sad je titulu Omladinske prestonice Evrope dobio na osnovu programa koji će tokom tri godine (2018-2020) obuhvatiti preko pola miliona mladih ljudi u čitavoj Evropi. Program je osmišljen tako da ga čini sedam stubova koji prate ciljeve koje treba ispuniti tokom 2018, 2019. i 2020. godine.¹²

3.6. Regionalna kancelarija za saradnju mladih (RYCO)

Regionalna kancelarija za saradnju mladih (RYCO) je regionalna organizacija sa sedištem u Tirani. Na Samitu o Zapadnom Balkanu, održanom u Parizu, 4. jula 2016. godine, potpisan je Sporazum o uspostavljanju Regionalne kancelarije za saradnju mladih, koja je počela da radi u julu 2017. godine. RYCO je nezavisni institucionalni mehanizam finansiran od strane vlada šest zemalja Zapadnog Balkana sa ciljem promocije duha pomirenja i saradnje mladih u region.

RYCO je primer dobre prakse kada je reč o regionalnoj saradnji na Zapadnom Balkanu, da doprinese Berlinskom procesu, miroljubivoj i demokratskoj saradnji u regionu. RYCO će imati zadatak da se stara o visokom kvalitetu interkulturalnih i edukativnih, bilateralnih i multilateralnih razmena mladih. Svojim programima razmena RYCO će doprineti boljem međusobnom razumevanju kulturoloških različitosti i razvijanju međusobnog poštovanja kao i zajedničke odgovornosti za razvoj regiona i Evrope, među mladim ljudima sa Zapadnog Balkana.

¹¹ Izvor: Ivana Andrašević et al., *Rečnik omladinske politike*, KOMS, Beograd, 2017, str. 41 (dostupno na: <http://koms.rs/wp-content/uploads/2016/08/Recnik-omladinske-politike-2.pdf>)

¹² Web prezentacija OPENS: <http://opens2019.rs/program/>

Kroz svoj pristup, RYCO podržava konstruktivno suočavanje sa prošlošću i proces pomirenja u regionu.

U saradnji sa istraživačima, univerzitetima i drugim institucijama, RYCO podržava i interkulturalne istraživačke projekte u regionu kako bi što adekvatnije odgovorio na svakodnevne situacije, percepcije i potrebe mladih. Takođe, radi se i na razvoju partnerstava sa institucijama i civilnim društvom kako bi se širile evropske ideje u regionu Zapadnog Balkana.¹³

¹³ Izvor: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/rs/regionalna-kancelarija-za-saradnju-mladih-pocinje-sa-radom/>

4. Normativni okvir

U ovom delu Alternativnog izveštaja cilj je predstaviti zakonodavni okvir koji reguliše pitanja mladih. Predstaviće se zakoni i strategije koji se direktno ili indirektno odnose na mlade. Ustav Republike Srbije, nažalost ne prepoznaje mlade kao izdvojenu kategoriju stanovništva. Mladi su snaga i pogon zdrave i jake države i ekonomije, posebna i osteljiva kategorija, te je neophodno u narednom periodu raditi na unapređenju Ustava, kako bi pitanja mladih postala državna i nacionalna pitanje.

4.1. Zakon o mladima

Zakon o mladima¹⁴ je usvojen 2011. godine. Ovaj zakon uređuje mere i aktivnosti koje preduzimaju Republika Srbija, autonomna pokrajina i jedinice lokalne samouprave u cilju unapređenja društvenog položaja mladih i stvaranja uslova za ostvarivanje potreba i interesa mladih u svim oblastima koje su od interesa za mlade. Zakon o mladima ima za cilj stvaranje uslova za podršku mladima u organizovanju, društvenom delovanju, razvoju i ostvarivanju potencijala, na dobrobit pojedinca i društva. Zakon precizira specifičnosti omladinske politike i omladinskog sektora i definiše uloge aktera u oblasti omladinske politike. Neki od osnovnih principa na kojima se zasniva ovaj zakon su sistematska podrška mladima, jednake šanse, jačanje mladih i njihove pozicije u društvu, aktivno učešće mladih i društvena odgovornost, itd. Za sprovođenje Zakona o mladima odgovorni su pre svega Vlada RS, odnosno resorno ministarstvo za mlade RS, u saradnji sa drugim ministarstvima i institucijama na republičkom nivou, a na pokrajinskom, odnosno lokalnom nivou, odgovornost za realizaciju počiva na AP Vojvodine, odnosno na JLS.¹⁵

¹⁴ Zakon o mladima, "Sl. glasnik RS", br. 50/2011,
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_mladima.html

¹⁵ Izvor: Kosta Čavoški i Radmila Vasić prema: Ivana Andrašević et al., *Rečnik omladinske politike*, KOMS, Beograd, 2017, str. 20 (dostupno na: <http://koms.rs/wp-content/uploads/2016/08/Recnik-omladinske-politike-2.pdf>)

Zakon o mladima uglavnom daje deklarativnu podršku stvaranju sistema odgovorne brige o mladima i nije obavezujuć. Ne postoje mere praćenja, pa ni kažnjavanja za nepridržavanje ovog zakona, te je neophodno da se zakon revidira i unapredi, što je tokom 2015. godine i započeto, ali taj proces nije završen.

Radna grupa za izradu nacrtu zakona o izmenama i dopunama Zakona o mladima je formirana 2015. godine i održane su konsultacije sa širim krugom javnosti. Nakon toga je formirana uža, posebna radna grupa¹⁶ 2016. godine, koja je brojala 8 članova (6 iz reda resornog ministarstva i 2 predstavnika/ce civilnog sektora) sa mandatom do kraja aprila 2017. godine. Radna grupa je prikupila i dala komentare na tekst Zakona o mladima, međutim zakon nikada nije došao do finalnog nacrtu. Poslednji sastanak radne grupe je održan 4. januara 2017. godine. U toku poslednje dve godine je održan niz sastanaka saveza sa MOS-om i dogovoreno je da se kontinuirano radi i razgovara o Zakonu o mladima i na koji način da se nastavi ceo proces.

4.2. Nacionalna strategija za mlade za period od 2015. do 2025. godine

Vlada Republike Srbije je 27. februara 2015. godine usvojila „Nacionalnu strategiju za mlade za period od 2015. do 2025. godine“ čime je prestala da važi prethodna strategija koja je usvojena 2008. godine i trajala do 2014. godine. Rezultati prethodne strategije i akcionog plana za njeno sprovođenje su doneli određene rezultate i pomake, ali takođe je evaluacija pokazala i niz neostvarenih konkretnih rezultata.¹⁷ Proces izrade NSM započeo je 31. jula 2014. godine donošenjem Odluke o obrazovanju Radne grupe za izradu NSM za period od 2015. do 2025. godine i akcionog plana za njeno sprovođenje. Vlada je u Radnu grupu imenovala 53 člana/ice, i to predstavnike/ce svih relevantnih državnih organa i institucija, predstavnike/ce udruženja mladih, za mlade i njihovih saveza (u

¹⁶ Rešenje o obrazovanju posebne radne grupe za izradu Nacrta zakona o izmenama i dopunama Zakona o mladima, MOS 119-01-45/2016-04

¹⁷ Marija Bulat i Jael Ohana, Evaluacija Nacionalne strategije za mlade (2008) u Republici Srbiji i Akcionog plana 2009.–2014., MOS i PFUN, Beograd, 2015.

daljem tekstu: udruženja koja sprovode omladinske aktivnosti) i stručnjake/kinje u oblasti omladinske politike. Uspostavljeno je 8 tematskih grupa (zapošljavanje i preduzetništvo, obrazovanje, vaspitanje i obuka, zdravlje i blagostanje, aktivizam i aktivno učešće mladih, mobilnost i informisanje, socijalna uključenost, kreativnost i kultura, bezbednost) za razvoj NSM, u kojima su učestvovali članovi/ce ove Radne grupe, ali i druge zainteresovane strane.¹⁸

Tokom konsultativnog procesa u oktobru iste godine, održano je 15 okruglih stolova širom Srbije i više stručnih rasprava, dok je u novembru te godine sprovedena javna rasprava i održano pet javnih tribina i okruglih stolova, na kojima je učestvovalo više hiljada mladih. Na osnovu komentara iznetih tokom ovih skupova, kao i predloga i sugestija dostavljenih putem formulara, došlo se do finalne verzije Nacionalne strategije za mlade za period od 2015. do 2025. godine i akcionog plana za njeno sprovođenje.¹⁹

Principi NSM:²⁰

- 1) Podrška ličnom i društvenom osnaživanju mladih,
- 2) Poštovanje ljudskih i manjinskih prava, ravnopravnost i zabrana diskriminacije,
- 3) Jednake šanse za sve,
- 4) Značaj mladih i njihove društvene uloge,
- 5) Aktivno učešće mladih i saradnja,
- 6) Društvena odgovornost i solidarnost.

Strateški ciljevi NSM:²¹

- 1) Zapošljivost i zaposlenost mladih žena i muškaraca,
- 2) Kvalitet i mogućnosti za sticanje kvalifikacija i razvoj kompetencija i inovativnost mladih,

¹⁸ Nacionalna strategija za mlade za period od 2015. do 2025. godine, „Sl. glasnik RS“, br. 22/2015, http://www.mos.gov.rs/wp-content/uploads/download-manager-files/nacionalna_strategija_za_mlade0101_cyr.pdf

¹⁹ Isto.

²⁰ Isto.

²¹ Isto.

- 3) Aktivno učešće mladih žena i muškaraca u društvu,
- 4) Zdravlje i blagostanje mladih žena i muškaraca,
- 5) Uslovi za razvijanje bezbednosne kulture mladih,
- 6) Podrška društvenom uključivanju mladih iz kategorija u riziku od socijalne isključenosti,
- 7) Mobilnost, obim međunarodne saradnje mladih i podrška mladim migrantima,
- 8) Sistem informisanja mladih i znanje o mladima,
- 9) Korišćenje i učešće mladih u kreiranju kulturnih sadržaja.

U januaru 2016. godine je formirana Nacionalna radna grupa za praćenje i sprovođenje Nacionalne strategije za mlade za period od 2015. do 2025. godine²². Zadatak Radne grupe je predlaganje mera radi usklađivanja aktivnosti na sprovođenju Nacionalne strategije za mlade prema dinamici utvrđenoj Akcionim planom sa sprovođenje Strategije, praćenje realizacije Strategije, učešće u evaluaciji i pripremi godišnjih izveštaja za Vladu o realizaciji Strategije.²³ Ne postoje zvanične informacije o broju sastanaka i uspešnosti rada ove radne grupe.

4.3. Akcioni plan za sprovođenje „Nacionalne strategije za mlade za period od 2015. do 2025. godine“

Na kraju 2017. godine je istekao Akcioni plan koji je važio od 2015. do 2017. godine. Krajem prethodne godine je počela izrada novog akcionog plana koji će važiti od 2018. do 2020. godine. U trenutku pisanja ovog izveštaja, MOS je tek prikupio komentare sa javnih konsultacija za Akcioni plan od 2018. godine, i jedini zaključak je da usvajanje ovog dokumenta nažalost kasno. To će već odražava na sve segmente realizacije ciljeva NSM, finansiranja usluga i projekata namenjenim mladima, pa i budžetiranja nacionalne, ali i lokalne strateške brige o mladima.

²² Odluka o obrazovanju Radne grupe za praćenje i sprovođenje Nacionalne strategije za mlade za period 2015. – 2025. „Službeni glasnik RS”, br. 3/16, 95/16 i 83/17.

²³ Odluka o obrazovanju Radne grupe za praćenje i sprovođenje Nacionalne strategije za mlade za period 2015. – 2025., čl. 2.

Polazna osnova u izradi Nacrta Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije za mlade za period 2018 do 2020. godine bio je Izveštaj o evaluaciji stepena ostvarenosti Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije za mlade za period od 2015. do 2017. godine, sa prikazom obrađenih rezultata istraživanja i preporukama za definisanje konkretnih aktivnosti u budućem akcionom planu, koji je sproveo Institut ekonomskih nauka iz Beograda. Tokom decembra 2017. godine MOS je u saradnji sa mladima i predstavnicima/cama udruženja mladih i za mlade, kao i lokalnih kancelarija za mlade, organizovao šest konsultativnih tematskih sastanaka u cilju zajedničkog osvrta na dosad postignute rezultate u sprovođenju Nacionalne strategije za mlade za period od 2015. do 2025. godine, kao i definisanju predloga prioriteta za period do 2020. godine. Paralelno su realizovani i sastanci sa relevantnim institucijama i organizacijama koje sprovode omladinsku politiku. Članovi Radne grupe za praćenje i sprovođenje Nacionalne strategije za mlade za period od 2015. do 2025. godine dali su predloge sa aspekta nadležnosti organa iz kojih su delegirani.²⁴

Javna rasprava za izradu Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije za mlade za period 2018 do 2020. godine je otvorena 5. jula i trajala je do 15. jula 2018. godine, a osim putem sajta Ministarstva omladine i sporta, javna rasprava je sprovedena i na KOMS platformi, putem sajta dijalog.rs²⁵ koja je otvorena široj javnosti, a putem koje je svaka mlada osoba imala mogućnost da pruži svoj doprinos. KOMS je pristigle komentare potom prosledio MOS i sada je izrada Akcionog plana za sprovođenje NSM za period od 2018. do 2020. godine u finalnoj fazi izrade i usvajanja.

²⁴ Izvor: MOS, <http://www.mos.gov.rs/vest/javne-konsultacije-o-nacrtu-akcionog-plana-za-sprovođenje-nacionalne-strategije-za-mlade-za-period-od-2018-do-2020-godine>

²⁵ Videti platformu: <http://dijalog.rs/javna-rasprava-akcioni-plan/>

5. Politička participacija i odnos političkih subjekata prema mladima

Ovo poglavlje prikazuje sliku učešća mladih u političkom životu u Srbiji, političku participaciju mladih, ali i odnos političkih subjekata i političkih institucija prema mladima.

5.1. Mladi u političkim institucijama

Prema poslednjoj proceni stanovništva po starosti i polu iz 2017. godine²⁶, mladih (15-30 godina) ima 1 186 795 i čine 16,95% populacije u Srbiji, odnosno malo više od 1/6 stanovništva. U aktuelnom sazivu Narodne skupštine Republike Srbije, samo je četvoro poslanika/ca mlađih od 30 godina, te su mladi u ovom predstavničkom telu zastupljeni sa 1,6% u ukupnom broju predstavnika/ca. Troje poslanika koji su u kategoriji mladih su u Narodnu skupštinu izabrani sa izborne liste „Aleksandar Vučić – Srbija pobeđuje“, međutim, to nije indikator promocije mladih ispred vladajuće većine, već posledica najvećeg broja osvojenih mandata, jer su pomenuti mladi poslanici/ce zauzimali 81, 92. i 127. mesto na izbornoj listi. Četvrti mladi narodni poslanik je poslanik Srpske radikalne stranke. U okviru svih izbornih listi koje su se kandidovale na poslednjim parlamentarnim izborima 2016. godine, 18,3% kandidata su bili mladi između 18 i 30 godina²⁷. Međutim, činjenica da ih je samo 1,2% ušlo u parlament (u međuvremenu 1,6), govori o tome da su mladi zanemareni u političkim partijama, odnosno da ne dobijaju visoko mesto na izbornoj listi, čime se stiče utisak da veoma teško uspevaju da se izbere za svoje mesto u okviru partije.

²⁶ Procene stanovništva prema starosti i polu, Republički zavod za statistiku, <http://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20181173.pdf>

²⁷ Republička izborna komisija, Rodna i starosna struktura kandidata za narodne poslanike Narodne skupštine Republike Srbije, 2016. <http://www.rik.parlament.gov.rs/doc/izbori-2016/Rodna%20i%20starosna%20struktura%20kandidata%20za%20poslanike%20Narodne%20skupstine-24.%20April%202016.pdf>

Kada je u pitanju broj mladih u Narodnoj skupštini, trend je značajno opadajući, s obzirom na to da se iz godine u godinu broj mladih smanjuje.

Tabela 4. Broj mladih u Narodnoj skupštini

Saziv Narodne skupštine	Broj mladih poslanika/ca	Procenat mladih u NS
2008.	22	8,8%
2012.	8	3,2%
2014.	5	2%
2016.	3	1,2%
2018.	4	1,6%

Izvor: Narodna skupština Republike Srbije²⁸

U Vladi Republike Srbije samo je jedan pomoćnik ministra mlađi od 30 godina i to je pomoćnica ministra u Ministarstvu za evropske integracije²⁹. Osim nje – prema podacima iz 2016. i nakon uvida u organizacione strukture ministarstava, nema nijednog ministra, pomoćnika ministra, niti državnog sekretara koji spadaju u kategoriju mladih.³⁰ Kada su u pitanju mlade osobe u Vladi Republike Srbije u poslednjih 15 godina, samo dva ministra su bila mlađa od 30 godina. U pitanju su Nikola Selaković, koji je sa 29 godina postao ministar pravde i državne uprave u prvoj Vladi Ivice Dačića formiranoj 2012. godine,

²⁸ Izvor: Web prezentacija Narodne skupštine Republike Srbije.
<http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-.871.html>

²⁹ Izvor: <http://www.mei.gov.rs/srl/ministarstvo/organizaciona-struktura/>

³⁰ Izvor podataka: „Indeks participacije mladih“,
http://www.danas.rs/drustvo.55.html?news_id=328779&title=%C4%8Cetiri+predsednika+op%C5%A1tine+mila%C4%91a+od+30+godina

kao i Lazar Krstić koji je sa 29 godina postao ministar finansija u drugoj Vladi Ivica Dačića formiranoj 2013. godine.³¹

U okviru najviših funkcija u jedinicama lokalne samouprave, u kategoriju mladih spadaju samo dva predsednika opština (Plandište i Bački Petrovac). Uz njih, predsednik gradske opštine Palilula u Gradu Beogradu takođe spada u kategoriju mladih.

5.2. Mladi u političkim partijama i organizacije mladih u okviru političkih partija

Sa predstavnicima/cama mladih iz političkih partija organizovana je fokus grupa.³² Mladi iz partija vide mlade kao prošlost, smatraju da je „položaj mladih katastrofa“ i da mladi odlaze, odnosno „beže iz zemlje“. Smatraju da bi mladi trebalo da budu lideri/ke i da bi oni morali da budu ti koji će činiti snagu jedne države. Mladi iz stranaka smatraju da su njihovi vršnjaci/kinje apatični/ne, da vlada defetizam među njima, da su neki od najvećih problema negativna selekcija, nezaposlenost, životni standard i korupcija. Mladi iz partija smatraju da se niko adekvatno ne bavi mladima, da oni nisu interesantna tema, ali sa druge strane smatraju i da mlade osobe moraju da se bore za sebe, kao što se mladi u političkim partijama bore kroz svoj angažman.

Mladi u partijama su organizovani u posebne unutarpartijske organizacije mladih u gotovo svim strankama (podmlatke). Tamo gde nisu, smatraju da to nije problem i za tim ne postoji potreba (ukoliko je stranka mala). Mladi iz svih stranaka su istakli da imaju slobodu i autonomiju odlučivanja u svojim partijama, sve dok rade u skladu sa statutima i programima stranaka, i dok se za sve dogovaraju sa višim nivoima. Napominju da su gotovo nepostojeći slučajevi u kojima im se zabranjuju neke od aktivnosti ili akcija. U pojedinim strankama postoje i **kvote za mlade u partijskim telima** i smatraju da je to dobar mehanizam da se mladi promovišu i istaknu. U pogledu aktivnosti koje

³¹ Izvor podataka za sastave Vlade RS:

https://whogoverns.eu/cabinets/?view=epoca_pais&id=7&codigo=rs

³² Fokus grupa, Mladi u političkim partijama, KOMS. Važno je napomenuti da su se pozivu za učešće u ovoj fokus grupu odazvali samo predstavnici/ce opozicionih partija.

unutar partije rade, u gotovo svim partijama mladi učestvuju u svim aktivnostima – od promotivnih poslova, preko administrativnih, obilaska članova do uključivanja u programske savete i druga tela partija.

Mladi iz partija su istakli da je njihova motivacija za članstvo u partijama stvaranje boljeg društva i države, stvaranje sistema bez korupcije, borba za opšti interes i napredak svih građana/ki. Učesnici fokus grupe su dodali da su ideje za koje se bore unutar stranke najvažnije, i da je programska orijentacija važan element u njihovoj motivaciji, odnosno da je **borba za društvo u kakvom žele da žive glavni izvor motivacije**, a ne društvo iz koga mladi beže.

Kada se radi o saradnji mladih iz različitih partija, kažu da ona nije sistemska i da je retka, ali da mladi individualno saraduju i to najviše kroz programe edukacije, da imaju korektne odnose i da ne postoje problemi među njima. Učesnici/ce fokus grupe su naveli da je institucionalna saradnja moguća tek onda kada partije saraduju, odnosno kada su u izbornoj koaliciji i da tada imaju i zajedničke aktivnosti. Smatraju da je to logično, jer ipak postoji nešto što je politika i program partije i pravila koja su definisana statutima. Smatraju da bi saradnja mogla da se unapredi među srodnim stranakama, ali da se ipak ne može ići dalje od toga i da su **saradnja mladih i zajedničke aktivnosti nemoguće zbog postojanja velikih razlika među partijama**.

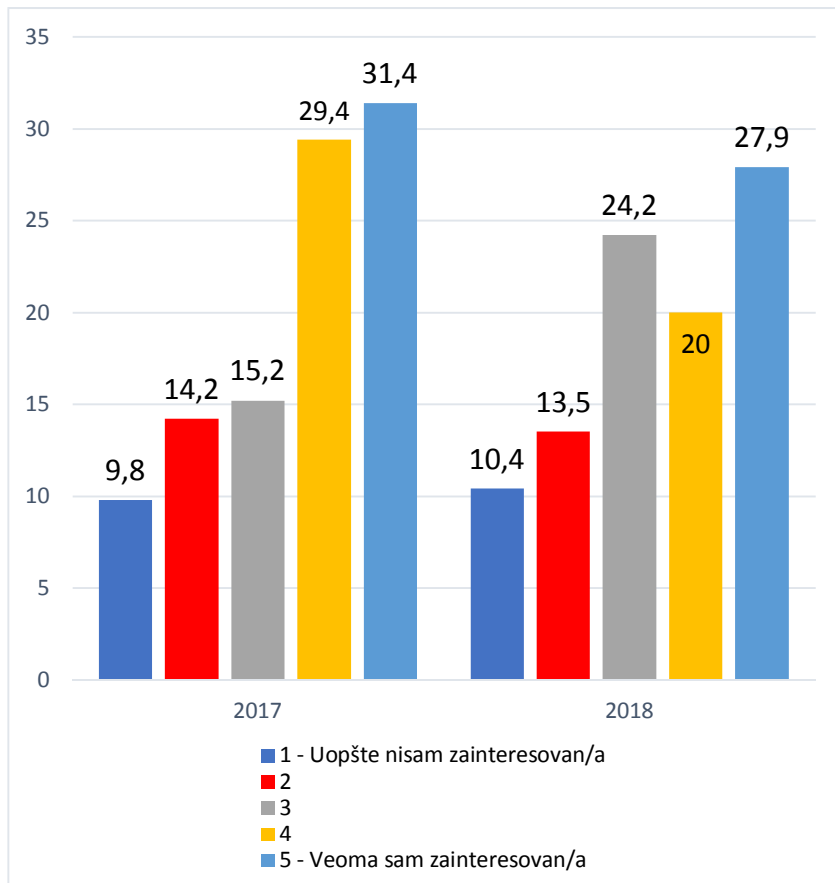
5.3. Politička participacija mladih

Politička participacija se može odrediti kao proces dobrovoljnog učešća pojedinaca i socijalnih grupa u iniciranju, razmatranju i donošenju političkih stavova i odluka, kao i njihovoj realizaciji. Politička participacija je element demokratske/participativne političke kulture. Da bi demokratija, kao oblik političkog režima funkcionisala, neophodno je imati aktivne građane, građane koji participiraju u okviru demokratskog sistema. Zato je neophodno i da mladi učestvuju/participiraju u procesima donošenja odluka.

Naše istraživanje je pokazalo da su mladi zainteresovani za politiku i politička dešavanja. Na pitanje „Koliko ste zainteresovani za politička

dešavanja?“ na skali od 1 do 5 (1 – uopšte nisam zainteresovan/a, 5 – veoma sam zainteresovan/a), prosečan odgovor mladih koji su učestvovali u istraživanju je 3,45. Odgovore 4 i 5 dalo je kombinovano 51,9% ispitanika, dok uopšte nije zainteresovana za politiku (ocena 1) tek svaka deseta mlada osoba (10,4%).

Grafikon 6. Zainteresovanost mladih za politička dešavanja (u %)

Važno je istaći da postoje razlike u prosečnim vrednostima odgovora kada se uzorak stratifikuje. **Mladi muškarci su zainteresovaniji za politička dešavanja u odnosu na mlade žene** (prosečna ocena 3,8 naspram 3,2). Mladi iz najstarije strate (25 – 30) godina su najviše

zainteresovaniji sa prosečnom ocenom 3,6 u odnosu na mlade iz prve strate (15 do 19 godina) sa prosečnom ocenom 3,2. Razlog ovome može ležati u činjenici da mladi u toj strati velikim delom nemaju aktivno i pasivno biračko pravo. Mladi iz naselja od 20 000 stanovnika su manje zainteresovani za politiku (ocena 3,05) u odnosu na srednja (3,3) i velika naselja (3,6). U pogledu regiona iz kojih mladi dolaze, mladi iz beogradskog regiona (3,7) su zainteresovaniji od mladih iz ostalih regiona (3,3). Postoje značajne razlike u pogledu na obrazovanje ispitanika. Mladi koji su završili master ili magistarske studije (prosečna ocena ispitanika – 3,6) i koji su završili osnovne studije (3,5) značajno su zainteresovaniji za politička dešavanja od mladih sa srednjim obrazovanjem (3,4), srednjim stručnim (3,1) i osnovnim obrazovanjem (3,1).

Poredeći prethodnu godinu za skoro 10% je porastao broj mladih koji se opredeljuju za opciju 3, koje možemo dovesti u vezu sa **povećanjem ravnodušnosti u vezi sa zainteresovanošću za politička dešavanja**, na štetu zainteresovanosti mladih.

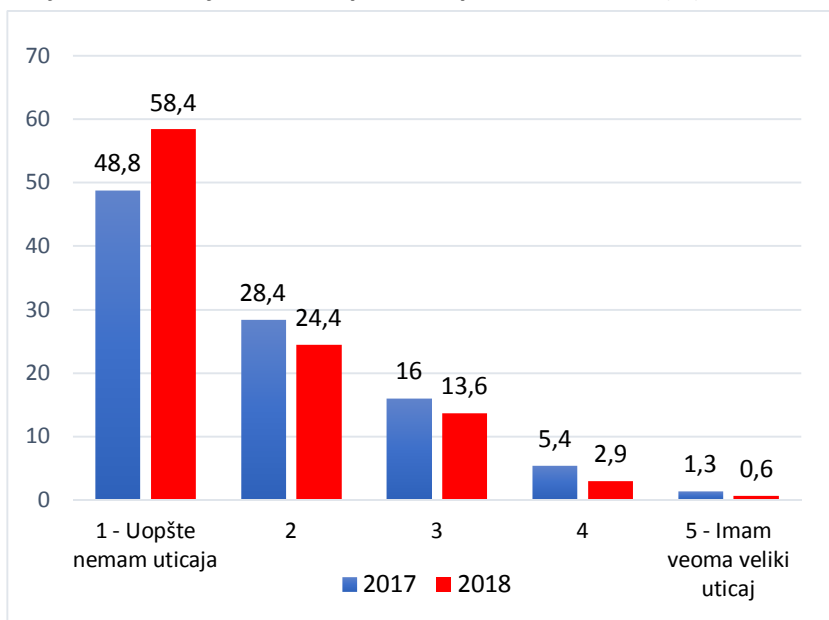
Mladi se o politici i političkim dešavanjima najviše informišu putem Interneta i društvenih mreža, dok je televizija zastupljena tek u polovini slučajeva. Od strane porodice i prijatelja se informiše 39,3% mladih, dok se tek svaka četvrta mlada osoba o politici informiše putem dnevnih novina.

Tabela 5. Na koji način se mladi informišu o političkim dešavanjima u procentima (%)

Televizija	49,1
Dnevne novine	26,4
Društvene mreže	69,8
Internet (web portali)	71,3
Aplikacije informativnih portala	19,8
Porodica i prijatelji	39,3
„Politika me ne zanima“	11

Na pitanje „Kako ocenjujete Vaš uticaj na političke procese i odluke?“ na skali od 1 do 5 (1 – Uopšte nemam uticaja; 5 - Imam veoma veliki uticaj na političke procese i odluke) prosečan odgovor ispitanika je 1,6. Da ima veoma veliki uticaj na političke procese i odluke smatra tek 0,9% mladih ispitanika. Zabrinjavajući podatak je da 10% više mladih ove godine smatra da nema uopšte uticaja na donošenje odluka.

Grafikon 7. Uticaj mladih na političke procese i odluke (%)

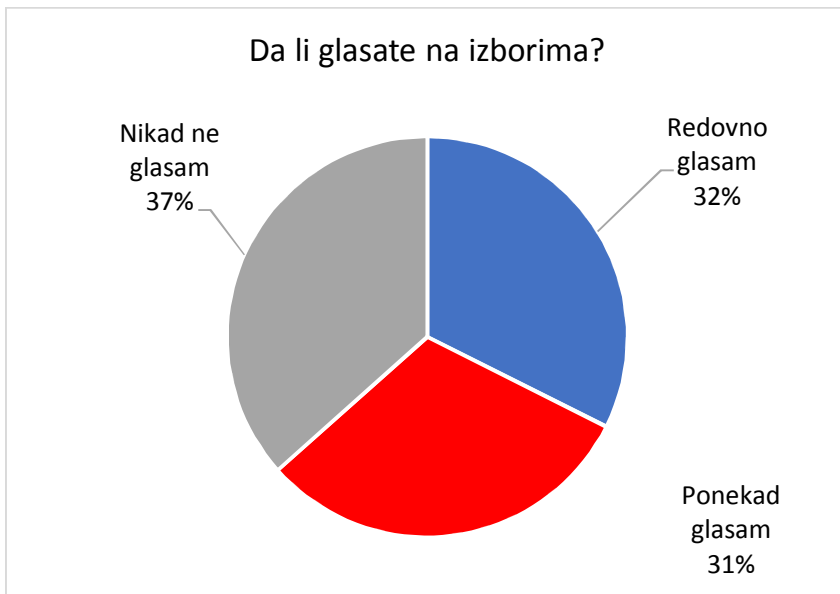

Zanimljivo je istaći da nakon uvida u rezultate prema stratifikovanom uzorku, ne postoje značajne razlike u odgovorima u bilo kom pogledu osim kod ispitanika/ca koji su završili osnovnu školu, kod koji je prosečan odgovor na ovo pitanje iznosio 1,36 što je i razumljivo s obzirom da mladi iz najvećeg dela strate nisu stekli pasivno i aktivno biračko pravo.

Nažalost, poređenjem rezultata istraživanja iz prethodne godine, vidi se da **raste verovanje da mladi nemaju uticaj na političke procese i odluke.**

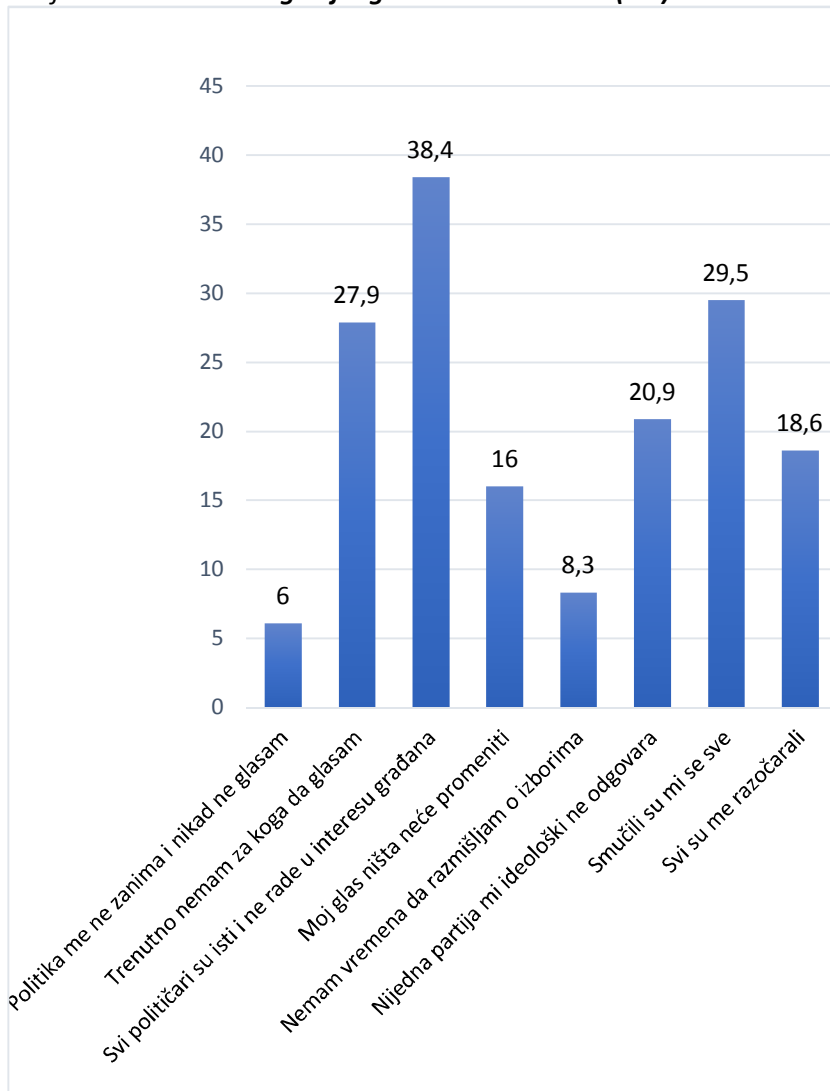
Na pitanje „Da li glasate na izborima?“, odgovor da redovno glasaju u grupi onih koji imaju biračko pravo je dalo 32,4% mladih, dok poveremeno glasa 31% mladih. Nikad ne glasa 36,6% mladih.

Grafikon 8. Da li glasate na izborima (u %, oni koji imaju biračko pravo)

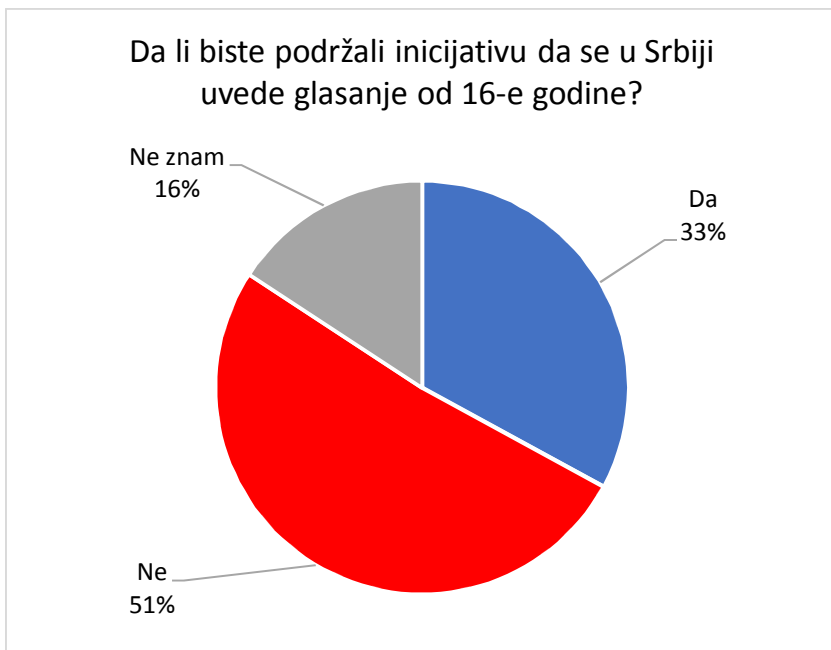
Pitali smo mlade i šta su razlozi zbog kojih ne glasaju, a najčešći razlog je taj što smatraju da su svi političari isti i ne rade u interesu građana (38,4%), kao i da su im se smučili svi političari (29,5%).

Grafikon 9. Razlozi zbog kojih glasate na izborima (u%)

Na pitanje „Da li biste podržali inicijativu da se u Srbiji uvede glasanje od 16-e godine?“, tek trećina mladih podržava tu inicijativu.

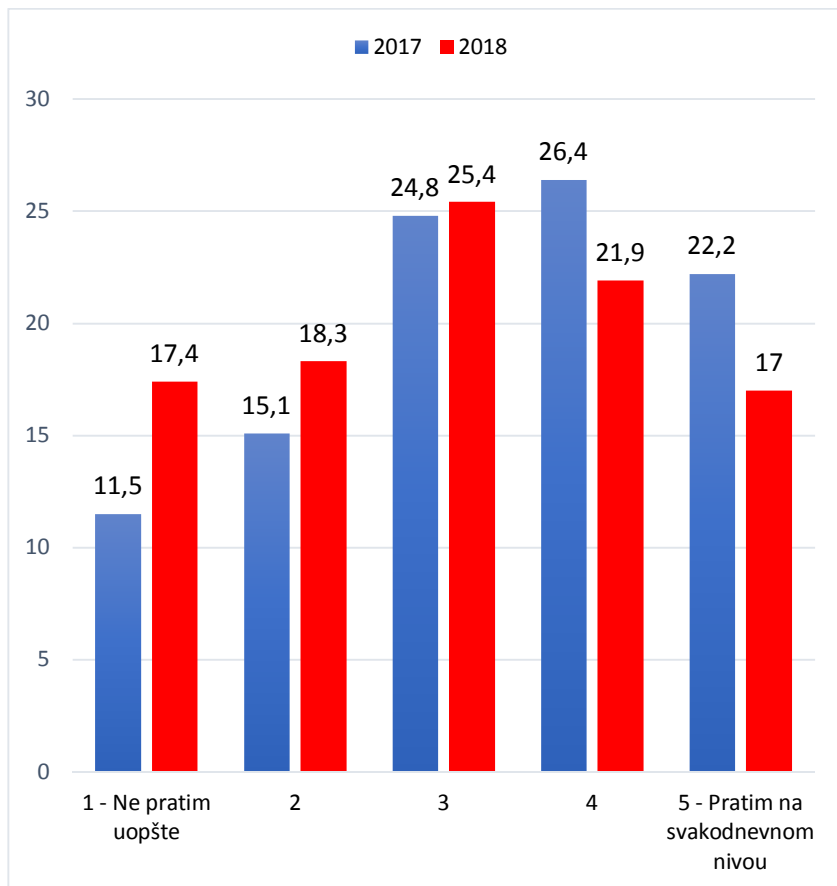
Grafikon 10. Da li biste podržali inicijativu da se u Srbiji uvede glasanje od 16-e godine?

Jedan od uzroka zašto mali broj mladih ima ovakav stav, možemo naći i u tome što mlade ne učimo da donose odluke i ne dajemo im dovoljno prilika da učestvuju u odlukama lokalnih zajednica, ustanova i organizacija, lokalnih zajednica i države.

U pogledu praćenja izbornih aktivnosti političkih subjekata, odnosno na pitanje „Koliko pratite izborne kampanje?“ na skali do 1 do 5 (1 – Ne pratim uopšte, 5 – Pratim na svakodnevnom nivou), prosečan odgovor ispitanika je 3,02.

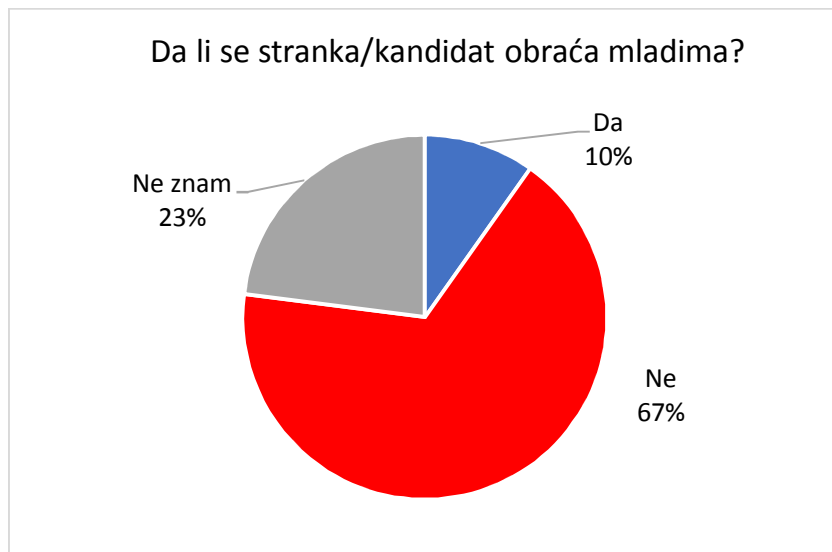
Grafikon 11. Koliko pratite izborne kampanje (%)

Broj mladih koji prati izborne kampanje je opao u odnosu na prošlu godinu, odnosno veći su procenti onih koji ne prate uopšte, a manji onih koji prate na svakodnevnom nivou.

Na pitanje „Da li se prema Vama neka stranka/kandidat obraća direktno mladima/da li se neka kampanja bavi direktno mladima i adresira probleme mladih kao posebne kategorije?“ odgovori ispitanika su:

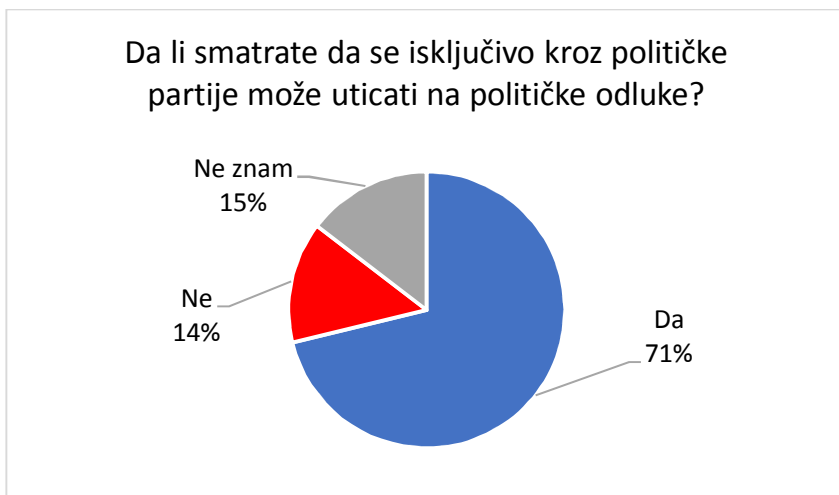
Grafikon 12. Da li se stranka/kandidat obraća mladima

U odnosu na prethodnu godinu, **izražen je značajan pad u procentima odgovora kod mladih koji misle da postoje partije/kandidati koji se obraćaju mladima**. Prošle godine je 36% mladih smatralo da postoji, a ove tek 10%. Odgovor ne prošle godine je dalo 40% mladih, a ove godine čak 70,6%.

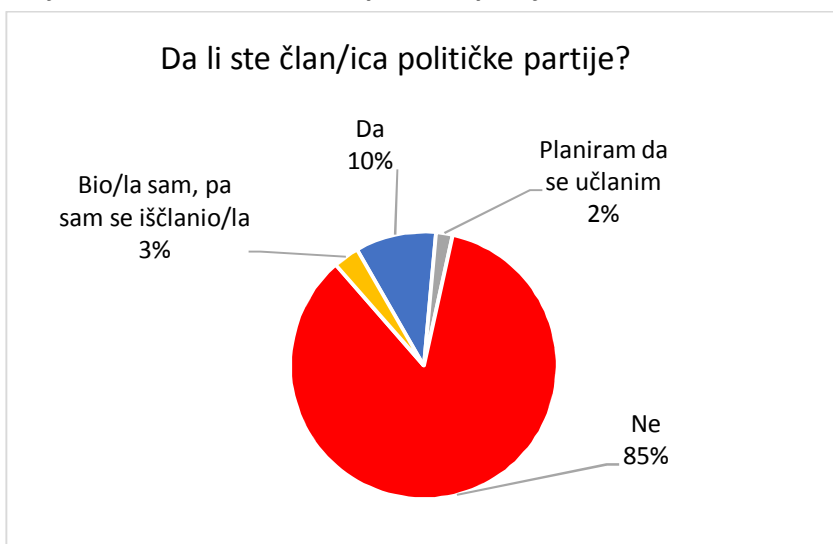
Zanimljivo je istaći i većinski stav mladih da misle da se isključivo kroz političke partije može uticati na političke odluke što nam može biti ozbiljan indikator kako mladi vide procese donošenja odluka. Takođe, govori i o tome kako mladi shvataju moć i uticaj političkih partija, a sa druge strane se odupiru njima, ali i procesima donošenja odluka.

Grafikon 13. Da li smatrate da se isključivo kroz političke partije može uticati na političke odluke

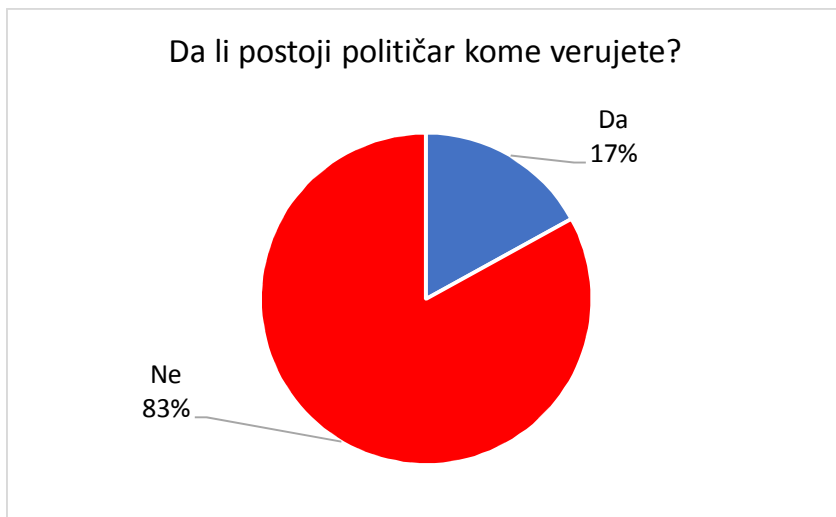
Većina ispitanika koji su učestvovali u istraživanju nije član/ica političkih partija.

Grafikon 14. Da li ste član/ica političke partije

Mladi u Srbiji izrazito većinski (više od 4/5) ne veruju nijednom političaru. Na pitanje da li postoji političar kome verujete, odgovori su sledeći:

Grafikon 15. Da li postoji političar kome verujete

U odnosu na prethodnu godinu pao je procenat odgovora da postoji političar kome veruju za 7%, odnosno sa 24% na 17%.

U istraživanju smo ispitivali poverenje mladih u određene institucije. Pitali smo mlade koliko je njihovo poverenje u institucije na skali od 1 do 5 (1 - uopšte nemam poverenje 5 - imam veliko poverenje) i prosečni odgovori su sledeći:

Tabela 6. Poverenje mladih u institucije

Institucija	Prosečna ocena 2017.	Prosečna ocena 2018.
Vojska	2,9	2,8
Policija	* ³³	2,3
Mediji	*	1,6
Kancelarije za mlade	2,6	2,55
Ministarstvo omladine i sporta	2,3	2,1
Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja	*	1,9
Ministarstvo kulture i informisanja	*	1,9
Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja	*	1,6
Crkva	2,2	2,1
Predsednik opštine/gradonačelnik	1,9	1,65
Narodna skupština	1,7	1,5
Vlada Republike Srbije	1,7	1,5
Predsednik Vlade Republike Srbije	1,7	1,5
Predsednik Republike	1,6	1,5
Političke partije	1,5	1,3 ³⁴

³³ Nije obuhvaćeno prošlogodišnjim istraživanjem

³⁴ Za potrebe ovog pitanja urađena je dodatna poststratifikacija uzorka na mlade koji su članovi/ce političkih partija. Prosečna ocena mladih iz političkih partija u pogledu poverenja u političke partije jeste značajno viša od proseka – 2,2. Međutim, interesantna je činjenica da ni mladi iz političkih partija nemaju poverenje u iste.

Prvi zaključak je da **mladi nemaju poverenja ni u jednu od institucija koje su ispitivane u istraživanju**. Nijedna institucija nema prosečnu ocenu iznad 3, što govori da su mladi u potpunosti nepoverljivi i da se osećaju zapostavljeno. Sa najmanjim poverenjem se ističu političke partije, mediji i političke institucije (Predsednik Republike, predsednik Vlade, Vlada RS, Narodna skupština, gradonačelnici i predsednici opština iz kojih su ispitanici/ce, ministarstva koja imaju direktan uticaj na mlade – svi imaju prosečne ocene ispod 2). Sa druge strane, **institucije za mlade (Ministarstvo omladine i sporta i Kancelarije za mlade) imaju nešto višu prosečnu ocenu** (institucije koje su osnovane zbog njih i koje bi trebalo da rade na unapređenju položaja mladih) od većine ostalih institucija.

U odnosu na prošlu godinu nijednoj instituciji nije porastao nivo poverenja kod mladih, već suprotno, nivo poverenja svakoju navedenoj opada.

Kada pogledamo rezultate prema stratifikovanom uzorku, zapažamo da gotovo da ne postoje značajnije statističke razlike prema bilo kom elementu stratifikacije. Jedina odstupanja i značajne statističke razlike smo utvrdili u poverenju mladih u institucije iz prve (15 – 19 godina) i treće (25 - 30 godina) strate prema starosti ispitanika. Mladi iz prve strate imaju veće poverenje, a mladi iz treće strate niže poverenje od proseka ispitanika u sve institucije. Negde su odstupanja veća, negde manja.

Tabela 7. Poređenje opštih rezultata poverenja mladih u institucije i poverenja mladih od 15 do 19 godina i mladih od 25 do 30 godina

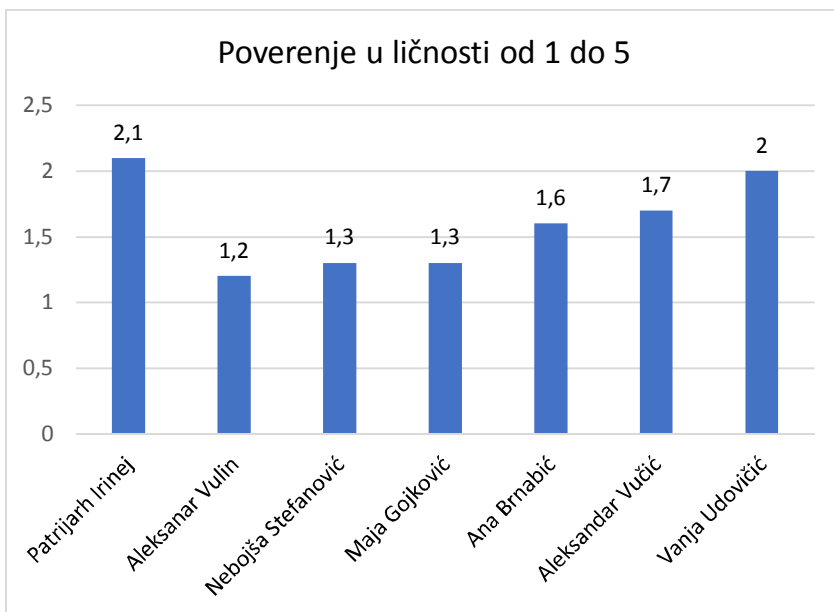
Institucija	Prosečna ocena poverenja mladih	Poverenje mladih uzrasta od 15 do 19 godina	Poverenje mladih uzrasta od 25 do 30 godina
Crkva	2,1	2,3	2,0
Vojska	2,8	3,2* ³⁵	2,5
Policija	2,3	2,6	2,1
Mediji	1,6	1,7	1,6
Narodna skupština	1,5	1,7	1,3
Vlada Republike Srbije	1,5	1,8	1,4
Predsednik Vlade Republike Srbije	1,5	1,7	1,4
Predsednik Republike	1,5	1,7	1,4
Ministarstvo omladine i sporta	2,1	2,5	1,8
Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja	1,9	2,2	1,7
Ministarstvo kulture i informisanja	1,9	2,3	1,6
Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja	1,6	1,7	1,4

³⁵ Institucija za koje se može reći da mladi u okviru bilo koje strate uzorka imaju poverenje u nju jeste vojska u uzrastu mladih od 15 do 19 godina.

Političke partije	1,3	1,4	1,4
Predsednik opštine/gradonačelnik	1,65	1,9	1,6
Kancelarije za mlade	2,5	2,9	2,2

Ove godine smo, pored poverenja u institucije, istraživali i **poverenje mladih u ličnosti koje vode neke od ključnih institucija**. Prosečne ocene su prikazane u grafikonu ispod.

Grafikon 16. Poverenje mladih u ličnosti

Kada uporedimo prosečne ocene institucija i ličnosti koje su na čelu tih institucija, videćemo da su razlike između poverenja i ličnosti jako male u gotovo svim slučajevima, osim u odnosu na institucije vojske i policije i ministara koji rukovode njihovim radom (vojska – 2,8; ministar odbrane Aleksandar Vulin – 1,2; policija – 2,3; ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović – 1,3).

Zaključak

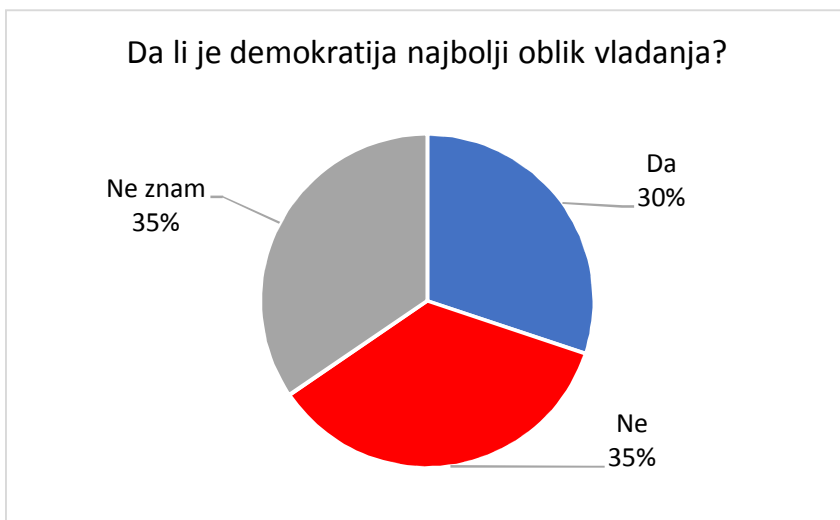
Ovo poglavlje nam je ukazalo na to da postoji nizak stepen političke participacije mladih, ali još više mora da nas upozori na izraženo nisko poverenje mladih kako u političke aktere, tako i u institucije. U poređenju sa 2017. godinom možemo da vidimo da je poverenje mladih u odnosu na sve institucije dodatno opalo. Podaci koji pokazuju da se politički akteri ne obraćaju mladima, da ne postoji političar/partija kome veruju, da smatraju da nemaju nikakvog uticaja na donošenje odluka i da se jedino kroz političke partije može uticati, a da je nepoverenje u partije gotovo maksimalno su podaci koje sve institucije moraju uzeti kao alarmantne.

6. Vrednosti mladih

U ovom poglavlju ispitani su stavove i vrednosti koje imaju mladi u Srbiji. Cilj poglavlja je da pokaže kako mladi vide demokratiju, liderstvo, neke osnovne ideološke pozicije, ali i stavove prema Evropskoj uniji i kako oni vide proces evropskih integracija u Srbiji.

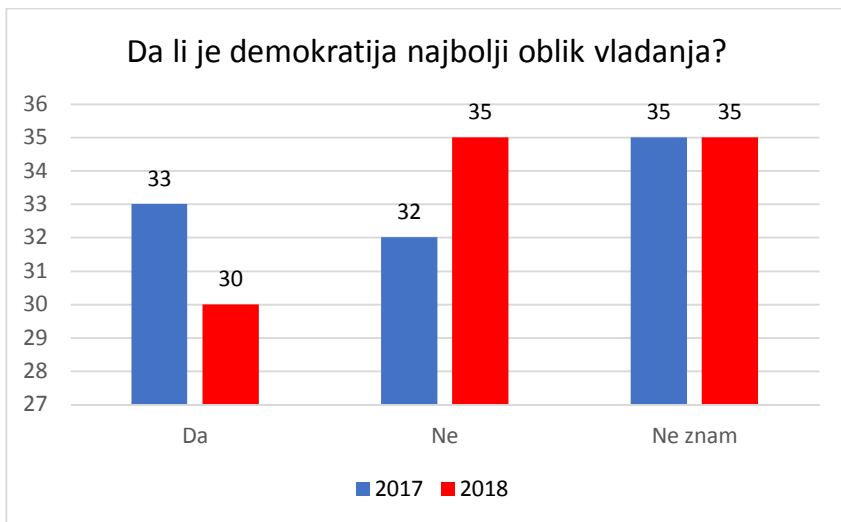
Pitali smo mlade da li je demokratija najbolji oblik političkog vladanja i dobili smo sledeće rezultate:

Grafikon 17. Odnos mladih prema demokratiji

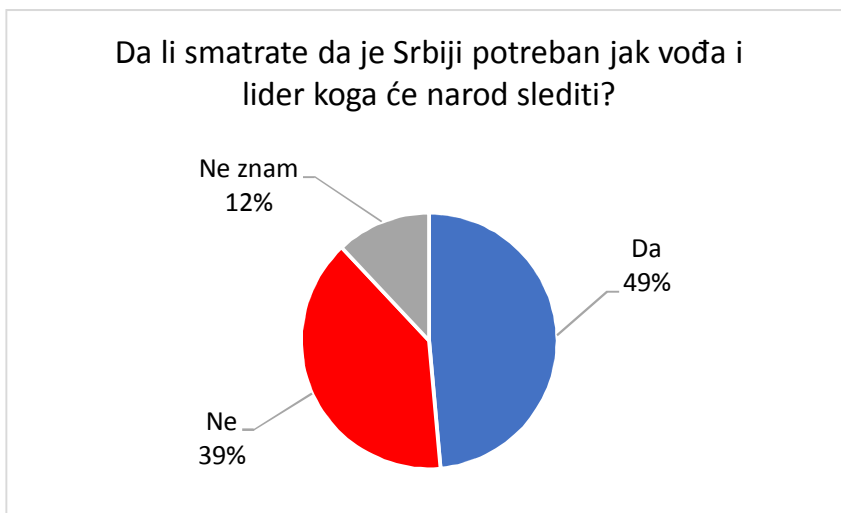
Ukoliko uporedimo rezultate dobijene sa prethodnom godinom, videćemo da je **dodatno opalo ionako malo poverenje u demokratiju kao oblik vladavine.**

Grafikon 18. Poređenje rezultata 2017. i 2018. godine u pogledu odnosa prema demokratiji

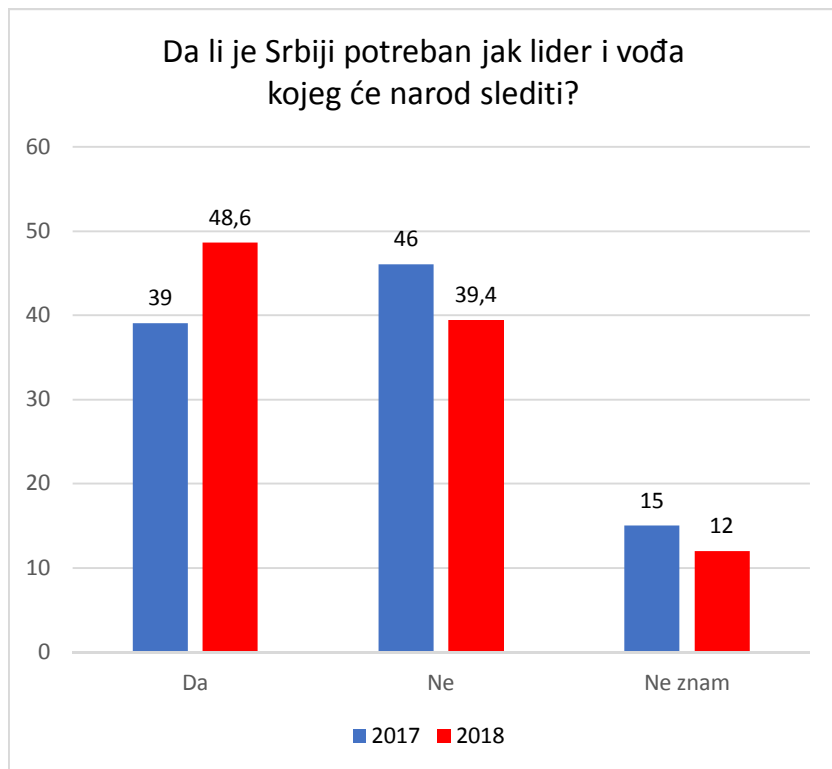
Pitali smo mlade da li smatraju da je Srbiji potreban jak vođa i lider koga će narod slediti, a rezultati su sledeći:

Grafikon 19. Odnos mladih prema liderstvu i vođama

Ovaj podatak se podudara sa opadanjem poverenja u demokratiju kao oblik vladavine.

Grafikon 20. Poređenje rezultata 2017. i 2018. godine u pogledu odnosa prema liderstvu i vođstvu

Broj mladih koji smatra da je Srbiji potreban jak lider i vođa porastao je za celih 10%.

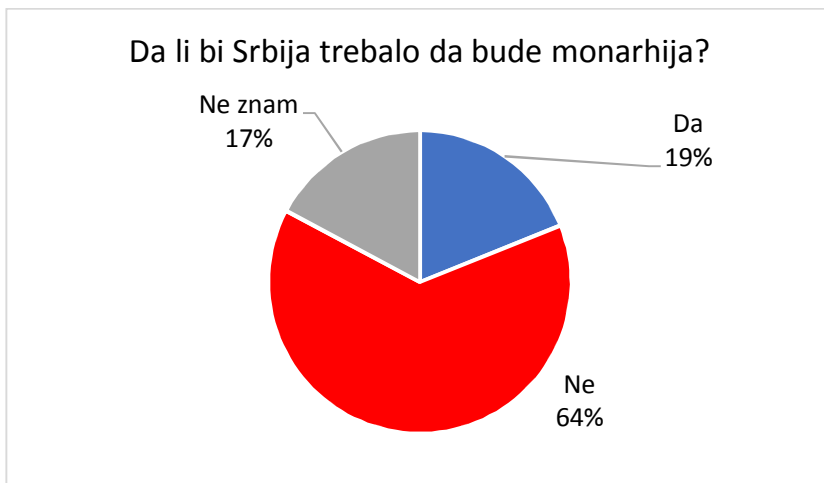
Važno je istaći i značajnu razliku između odgovora mladih muškaraca i žena koji su učestvovali u ispitivanju, gde žene daleko više misle da je Srbiji potreban jak vođa, koga će narod slediti.

Tabela 8. Odnos mladih prema liderstvu i vođama prema rodu

Strata	Da (%)	Ne (%)	Ne znam (%)
Muškarci	43,7	43,6	12,7
Žene	55,5	33,2	11,3

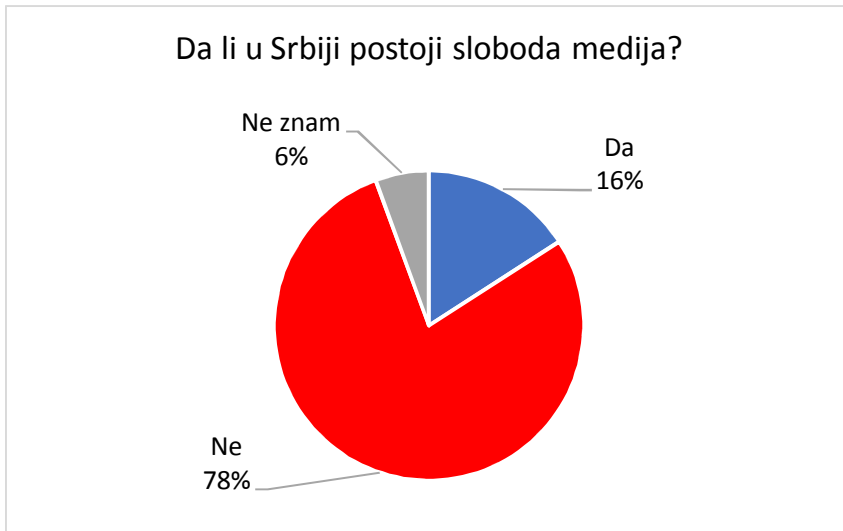
Pitali smo mlade i šta misle o tome da li bi Srbija trebalo da bude monarhija, odgovori su sledeći:

Grafikon 21. Odnos mladih prema monarhističkom uređenju

Pitali smo mlade da li smatraju da u Srbiji postoji sloboda medija, gotovo 4/5 mladih smatra da ne postoji. Odgovori su sledeći:

Grafikon 22. Sloboda medija u Srbiji

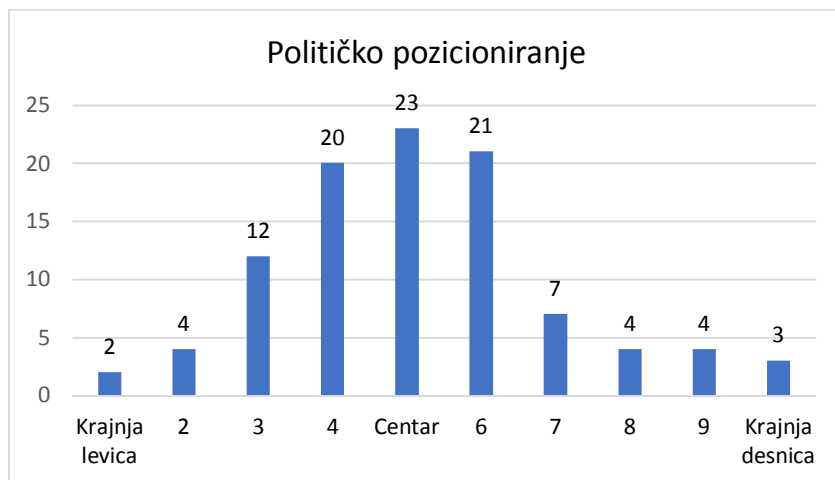
Pitali smo mlade da li mogu sebe da pozicioniraju na skali levica-centar-desnica i rezultati pokazuju da skoro polovina mladih ne može sebe da pozicionira što može da ukazuje i na političku informisanost, ali i na potpuno odsustvo jasnog razlikovanja političkih ideja na političkom tržištu.

Grafikon 23. Da li možete da se pozicionirate na skali L-C-D

Među onima koji mogu sebe da pozicioniraju, gotovo da postoji balans u političkom centru kome i pripada najveći broj ispitanika. Krajni ekstremni polovi političkog pozicioniranja nisu u prevelikoj meri zastupljeni, ali svakako jesu osnova za upozorenje svima da se ipak među mladima neguju krajnje ideologije i vrednosti.

Grafikon 24. Političko pozicioniranje mladih na skali L-C-D

Pitali smo mlade i koliko su im važne određene vrednosti u društvu na skali od 1 (uopšte mi nije važno) do 5 (veoma mi je važno), rezultati su sledeći:

Tabela 9. Važnost vrednosti u jednom društvu

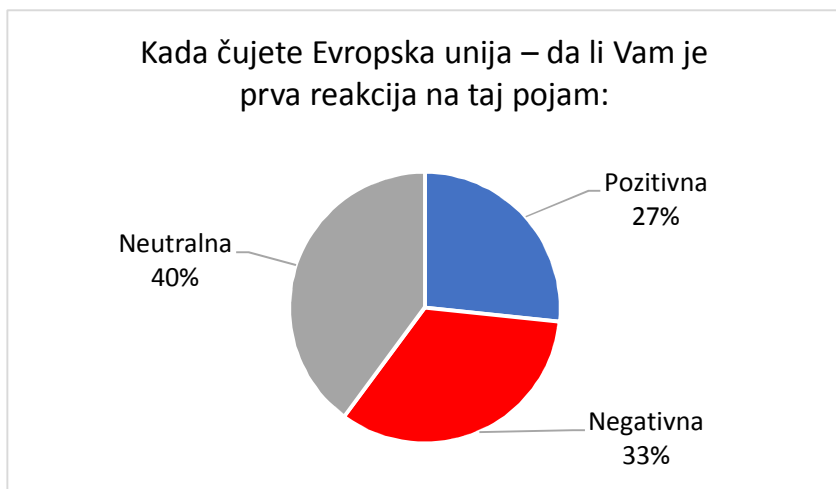
Vrednost	Prosečna ocena
Demokratija	2,9
Transparentnost	3,3
Aktivno učešće građana	3,0
Solidarnost	3,8
Inkulizija i ravnopravnost	3,3
Ljudska prava	3,1
Rodna ravnopravnost	3,1
Pravno na zaštitu životne sredine	3,2

Multikulturalnost	2,6
Porodica i porodične vrednosti	3,8
Nacija i pripadnost naciji	3,1
Država i pripadnost državi	3,1
Religija i pripadnost religioznim grupama	2,6

Među vrednostima koje vrednuju mladi, najviše se ističu solidarnost i porodica i porodične vrednosti, zatim transparentnost, inkluzija i ravnopravnost i pravo na zaštitu životne sredine. Ovakve rezultate bi trebalo razumeti u liniji sa pitanjem o političkom pozicioniranju, jer se vrednosti sa najvišim ocenama upravo oslikavaju kroz, sa jedne strane levi spektar i borbu za socijalnu pravdu, i desni spektar i vrednosti tradicije i konzervativizma, sa druge strane.

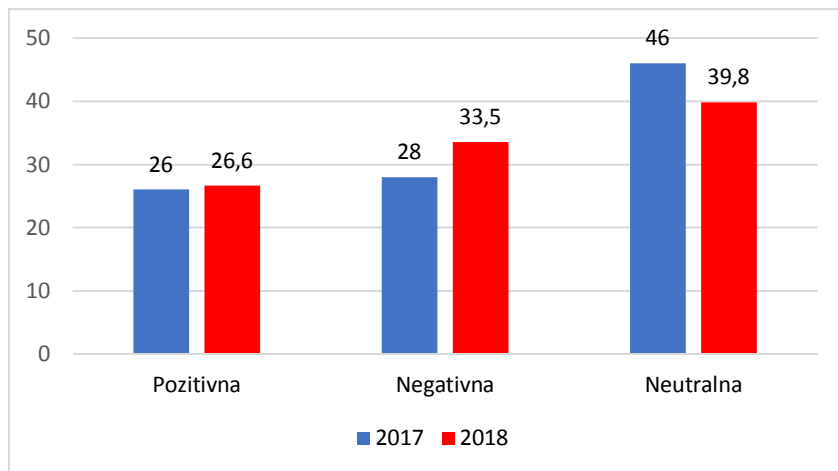
Pitali smo mlade kakva im je **prva reakcija na pojam Evropske unije**, i odgovori pokazuju da je **najveći broj neutralnih i ravnodušnih** sa 40% odgovora, zatim sledi 33% onih sa negativnim reakcijama i tek onda 27% onih sa pozitivnim.

Grafikon 25. Stavovi mladih prema EU

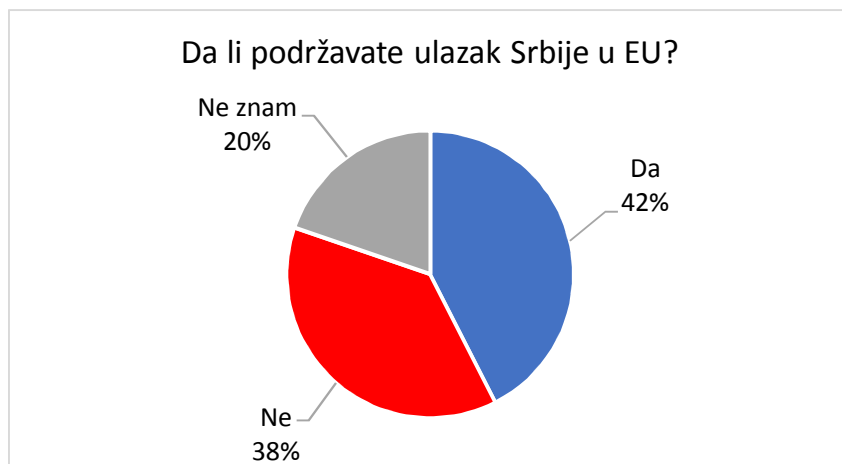
Ukoliko uporedimo rezultate sa prošlogodišnjim, videćemo da je u međuvremenu broj mladih koji negativno posmatra EU porastao.

Grafikon 26. Poređenje rezultata 2017. i 2018. godine u pogledu odnosa prema EU

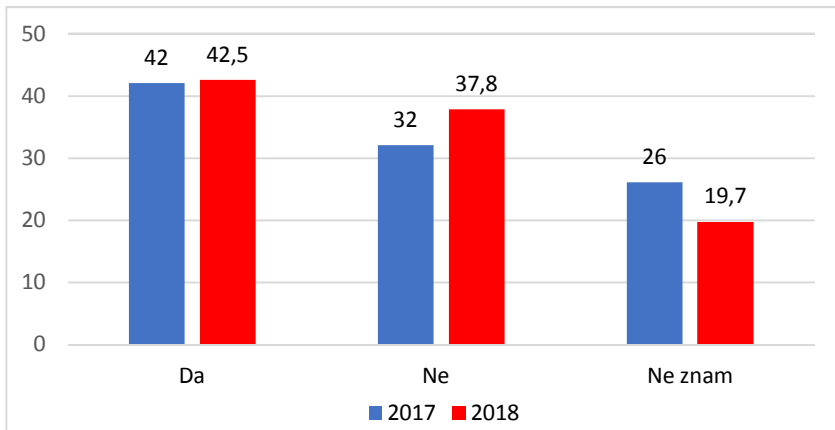
Na pitanje da li ispitanici/ce podržavaju ulazak Srbije u EU, 43% mladih podržava, 38% nije za ulazak i 20% mladih ne zna.

Grafikon 27. Stavovi mladih prema putu Srbije u EU

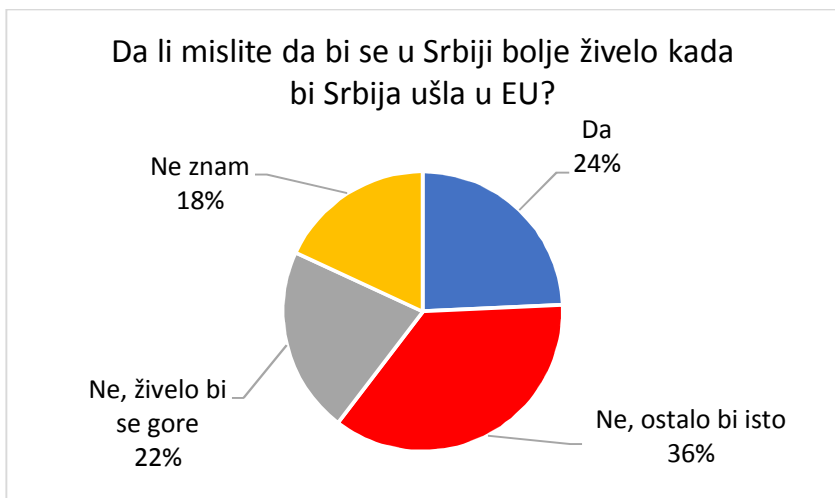
Ukoliko uporedimo rezultate sa prošlogodišnjim, videćemo da je u međuvremenu broj mladih koji se protivi ulasku u EU porastao.

Grafikon 28. Poređenje rezultata 2017. i 2018. godine u pogledu ulaska Srbije u EU

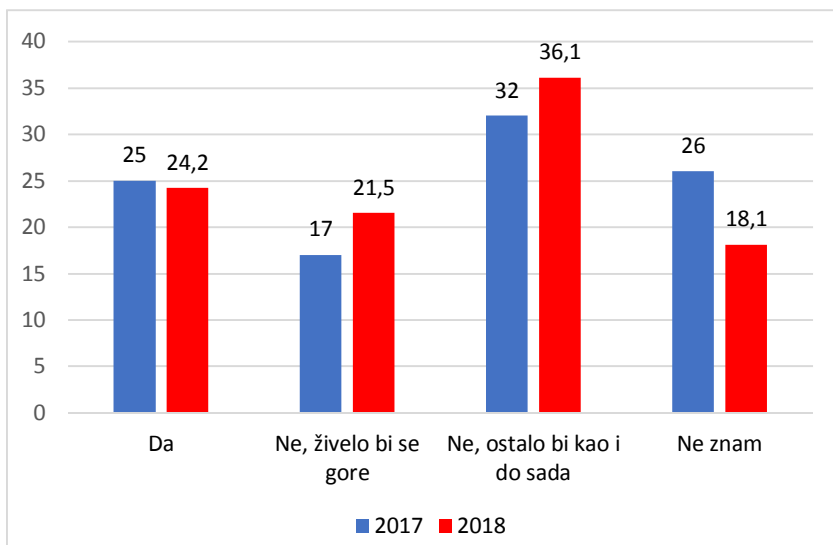

Na pitanje kako mladi vide ulazak Srbije u EU, odnosno da li misle da bi se u Srbiji bolje živelo kada bi Srbija ušla u EU, odgovori su sledeći:

Grafikon 29: Stavovi mladih o putu Srbije u EU

Grafikon 30. Poređenje rezultata 2017. i 2018. godine u pogledu života u Srbiji nakon ulaska u EU

Zabrinjava podatak da procenat mladih koji smatraju da bi se živelo gore nakon ulaska Srbije u EU raste.

Pitali smo mlade da li se slažu sa narednim tvrdnjama u vezi sa EU, sa ponuđenim odgovorima od 1 do 5 (1 – u potpunosti se ne slažem, 5 - u potpunosti se slažem), prosečni odgovori ispitanika/ca su sledeći:

Tabela 10. Mladi i EU

Tvrdnja	Prosečan odgovor 2017.	Prosečan odgovor 2018.
EU je garant mira i stabilnosti za Srbiju	2,5	2,2
Evropska unija je uređen sistem u kome se znaju pravila	3,4	3,1
Ulaskom u EU gubimo nacionalni identitet	2,6	2,5
EU se postepeno raspada i neće još dugo opstati	3,3	3,1

Pitali smo i mlade u kojoj meri se slažu sa sledećim tvrdnjama (1 – u potpunosti se ne slažem, 5 - u potpunosti se slažem): Članstvo Srbije u EU će omogućiti:

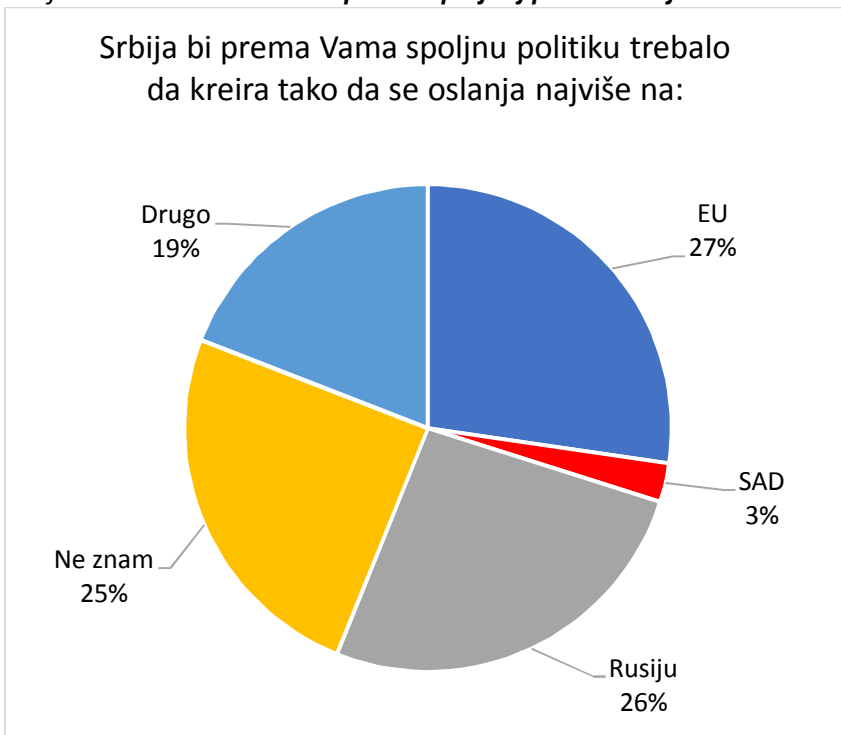
Tabela 11. Mladi i EU

Tvrdnja	Prosečan odgovor 2017.	Prosečan odgovor 2018.
Više putovanja za mlade	3,8	3,7
Bolje mogućnosti za posao i više zarade	3,7	3,4
Kvalitetnije obrazovanje	3,4	3,2
Zaštitu ljudskih prava	3,5	3,3
Bržu demokratizaciju Srbije	3,1	2,8

Povećanje ugleda Srbije u svetu	3,1	2,7
Bezbedniju Srbiju	2,9	2,6
Vladavinu prava	3	2,8

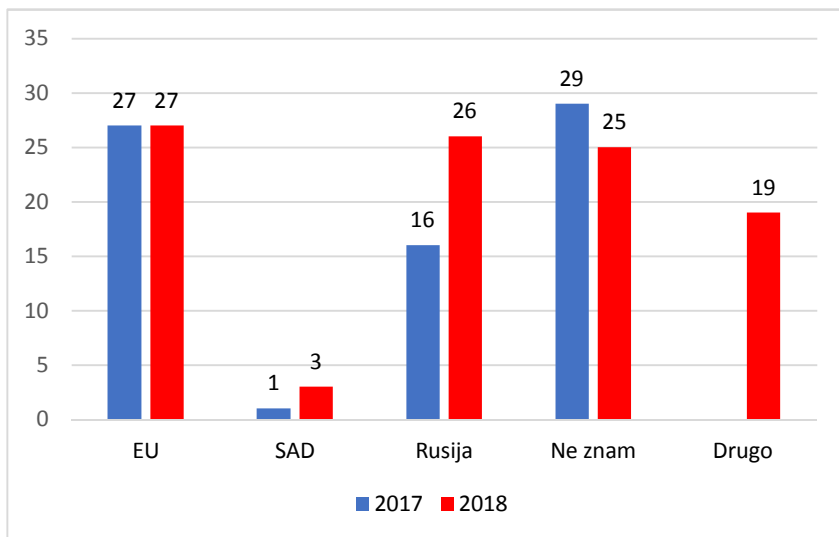
Pitali smo mlade šta misle na koga bi Srbija trebalo najviše da se oslanja prilikom kreiranja spoljne politike, odgovori su sledeći:

Grafikon 31. Stavovi mladih prema spoljnoj politici Srbije

Kada uporedimo rezultate sa prethodnom godinom, videćemo da su rezultati u pogledu oslanjanja na EU ostalo isti uprkos padu podrške ulasku Srbije u EU, a važno je istaći da je procenat odgovora onih koji misle da bi Srbija trebalo da se oslanja na Rusiju u spoljnoj politici porastao za 10%.

Grafikon 32. Poređenje rezultata 2017. i 2018. godine – stavovi prema spoljnoj politici

Zaključak

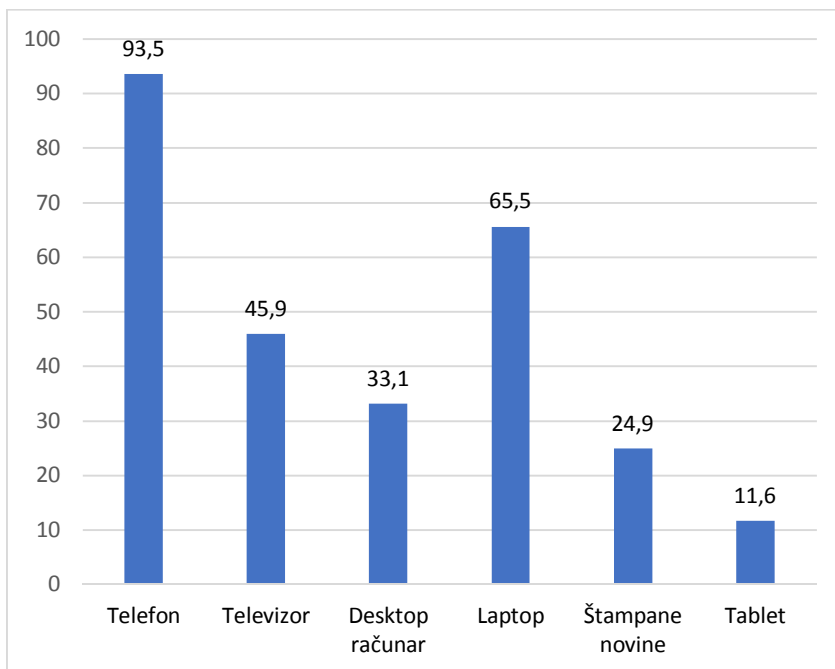
Ovo poglavlje nam je donelo nove relevantne podatke za sve u Republici Srbiji. Odsustvo poverenja u demokratiju je najozbiljniji pokazatelj ovog dela istraživanja. Niska podrška demokratiji koja je iskazana i prethodne godine, je dodatno opala, i tu postoji ogroman prostor za dalji rad sa mladima. Istovremeno, među mladima raste podrška stavovima da je Srbiji potreban lider i jak vođa koga će narod slediti i dolazi do toga da skoro polovina mladih ima takav stav. Takođe, ovo poglavlje je ukazalo na tendenciju sve većeg negativnog posmatranja mladih prema EU i evropskim integracijama Srbije. U poređenju sa prethodnom godinom postoji značajan rast mladih koji EU vide negativno i koji ne podržavaju ulazak Srbije u EU, iako većina njih i dalje vidi Srbiju u toj strukturi.

7. Mediji, društvene mreže i aplikacije

Ovo poglavlje ispituje stavove mladih prema medijima, društvenim mrežama i aplikacijama koje oni koriste. Najveći deo ove oblasti nije bio pokriven prošlogodišnjim istraživanjem, ali usled sve većeg uticaja i značaja interneta u životima mladih, ove godine smo celo poglavlje posvetili navedenim temama.

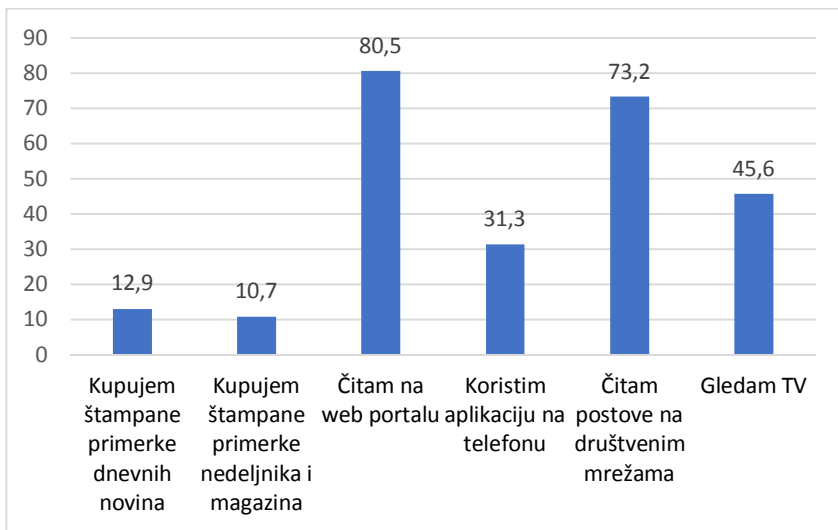
Pitali smo mlade koje uređaje koriste za informisanje. Kao što vidimo iz odgovora, najveći broj mladih koristi telefon kao uređaj za informisanje.

Grafikon 33. Koje uređaje koristite za informisanje? (u %)

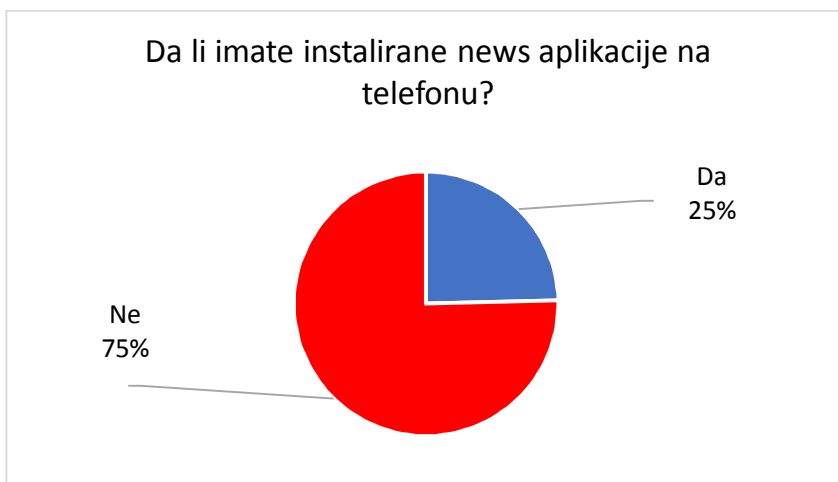
U pogledu načina na koji mladi konzumiraju informativni sadržaj i vesti, **najveći broj mladih čita informativne portale (80,5%) i objave na društvenim mrežama (73,2%).**

Grafikon 34. Kako konzumirate informativni sadržaj i vesti

Pitali smo mlade da li koriste i da li imaju instalirane news aplikacije (mobilne aplikacije za vesti) na telefonu, tek jedna četvrtina mladih ih ima.

Grafikon 35. Da li imate instalirane news aplikacije na telefonu? (u %)

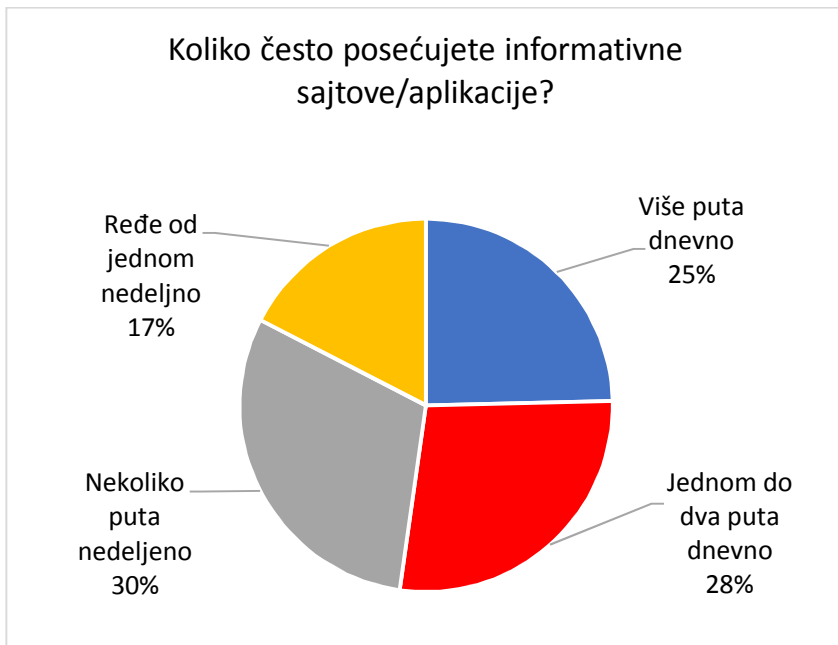
U pogledu načina na koji mladi preferiraju da nalaze informativni sadržaj, prosečni odgovori (1 – uopšte ne preferiram, 5 – u potpunosti preferiram), odgovori pokazuju da **mladi najviše poverenja u pretrazi daju proverenom izvoru, „gugluju“ (traže preko Google pretraživača) i traže direktno informaciju na sajtovima.**

Tabela 12. Pronalaženje informativnog sadržaja

Način	Prosečna ocena (1-5)
Direktno na sajtu	3,75
Aplikacija na telefonu	2,53
Postovi samog medija na društvenim mrežama	3,45
Podeljeni „postovi“ prijatelja na društvenim mrežama	3,45
Zainteresuje me tema, pa sam/a tražim (google i slično)	4,06

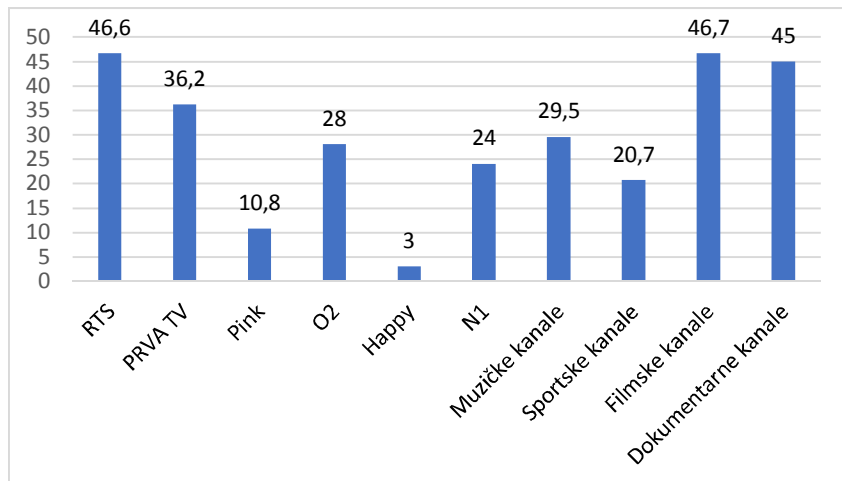
Pitali smo mlade i koliko često posećuju informativne sajtove/aplikacije i činjenica je da se polovina mladih tek jednom do nekoliko puta nedeljno informišu kroz informativne sajtove i aplikacije.

Grafikon 36. Koliko često posećujete informativne sajtove/aplikacije? (u %)

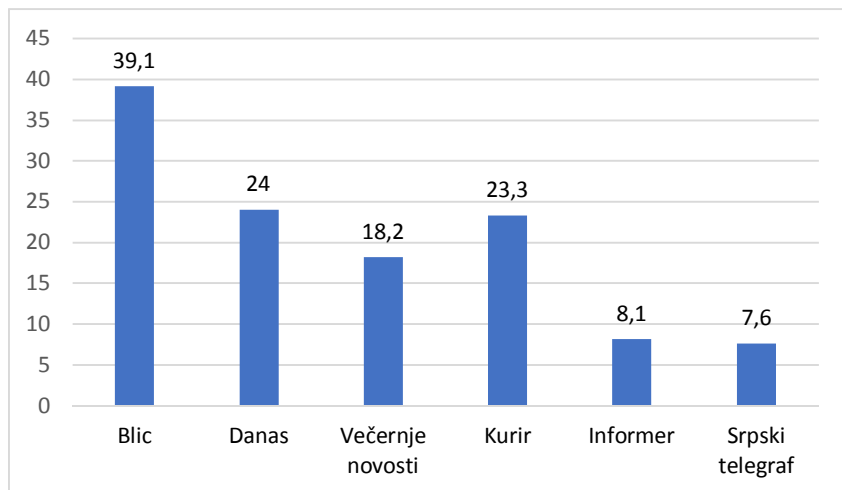

Pitali smo mlade koje TV stanice i dnevne novine najviše čitaju. U pogledu TV stanica, **mladi najviše gledaju filmske i dokumentarne kanale**, a od pojedinačnih kanala mladi najviše gledaju javni servis (RTS), a od dnevnih novina najviše Blic.

Grafikon 37. Koje TV stanice najčešće gledate?

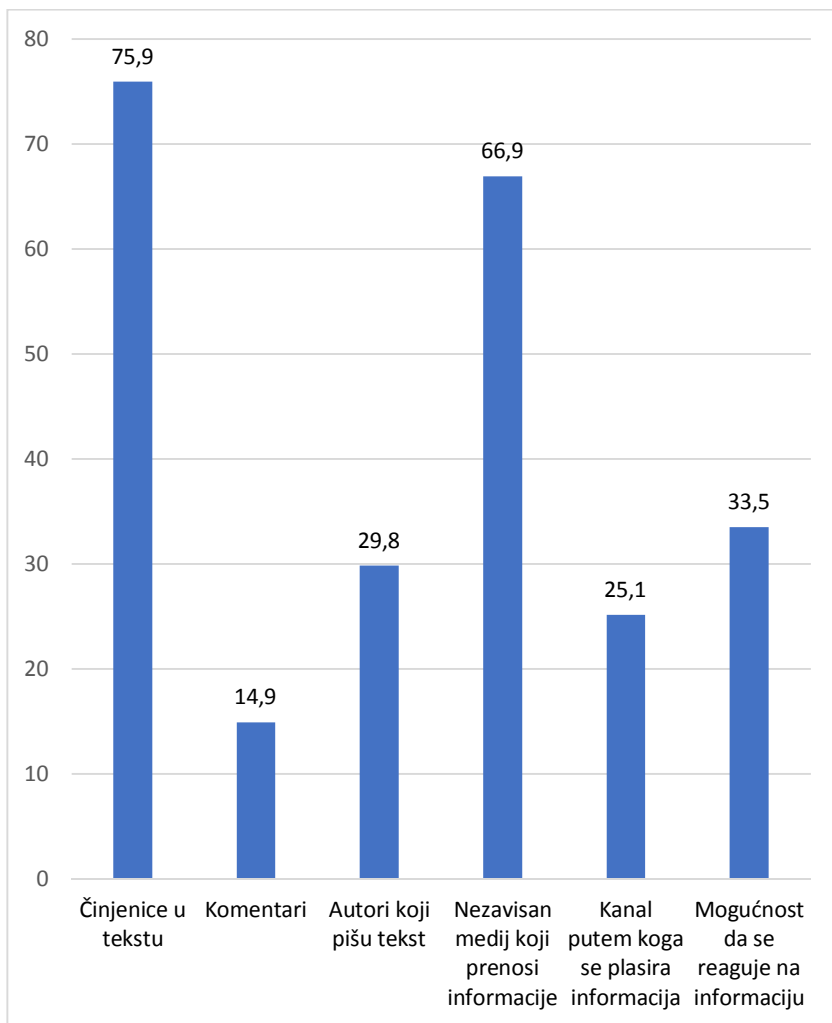

Grafikon 38. Koje dnevne novine čitate? Koje nedeljnike/magazine čitate? (u %)

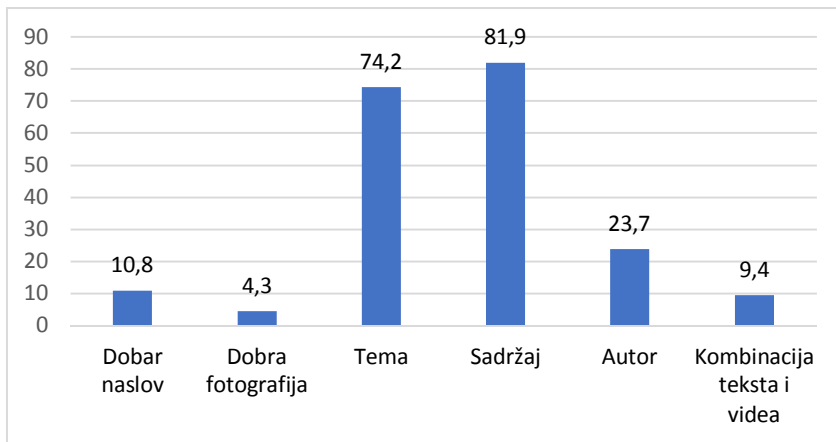
Pitali smo mlade šta je za njih ključno za pravovremeno i adekvatno informisanje. **Tri četvrtine mladih smatra da su najbitnije činjenice u tekstu, a najmanje njih smatra komentare bitnim.** Svi odgovori su prikazani u grafikonu ispod:

Grafikon 39. Šta je ključno za pravovremeno i adekvatno informisanje?

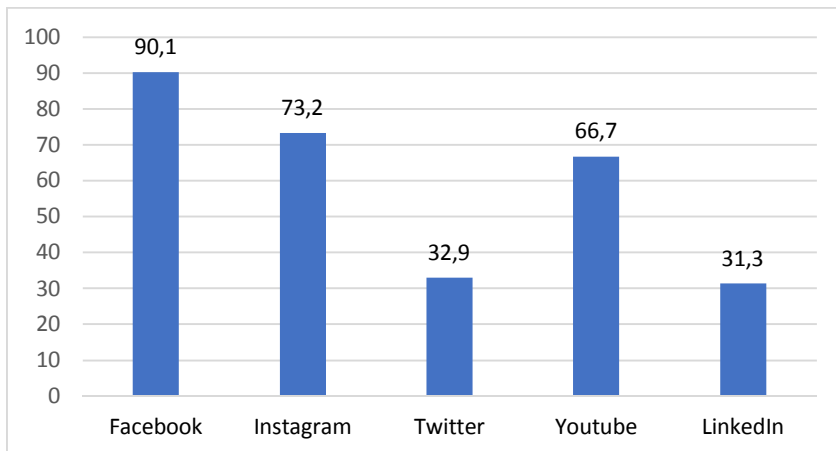
Pitali smo mlade šta je najvažnije kada traže informacije. Dobijeni odgovori nam govore da je **mladima najvažniji sadržaj** (81,9%), dok kao najmanje važne smatraju: kombinaciju teksta i videa, naslov i fotografiju.

Grafikon 40. Šta je najvažnije kada tražite informacije (u %)

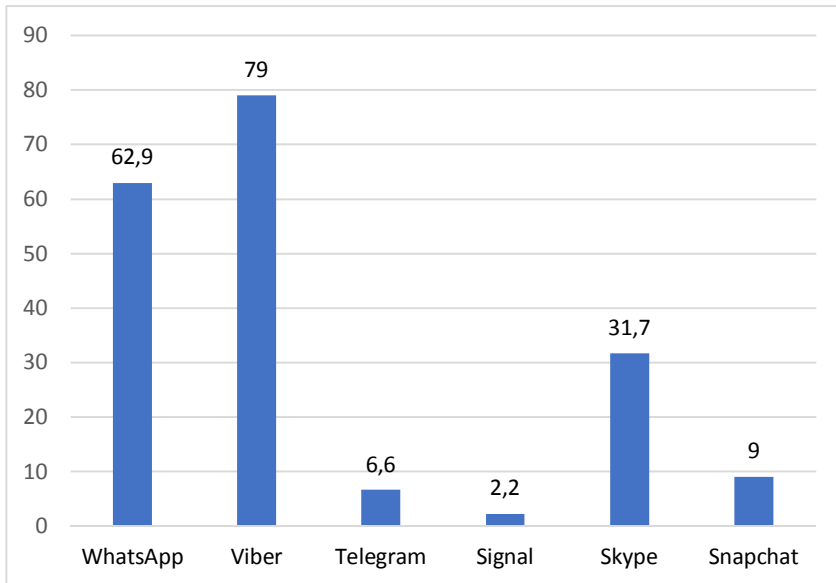
Pitali smo mlade i na kojim društvenim mrežama imaju profile. Najviše mladih ima profile na Facebook-u (90,1%) i Instagramu (73,2%).

Grafikon 41. Na kojim društvenim mrežama imate profile (u %)

Pitali smo mlade koje aplikacije za komuniciranje koriste, najviše mladih koristi aplikaciju Viber (79%).

Grafikon 42. Koje aplikacije koristite za komuniciranje? (u %)

Zaključak

Ovo poglavlje nam je ukazalo na to da se mladi najviše informišu putem svojih telefona, preko web portala i društvenih mreža. Interesantni su podaci koji ukazuju na to da se skoro polovina mladih ne informiše svakodnevno. Mladi najviše gledaju filmske i dokumentarne kanale, a za informisanje im je najvažnije šta piše u tekstu i koji izvor ga prenosi. Mladi su u najvećem broju na društvenim mrežama, među kojima se najviše izdvajaju Facebook i Instagram.

8. Mladi i tržište rada

Ovo poglavlje se bavi ispitivanjem položaja mladih na tržištu rada. **Jedan od najvećih problema mladih jeste nezaposlenost.** Prema zvaničnim podacima Nacionalne službe za zapošljavanje³⁶, **broj mladih koji su nezaposleni u junu 2018. godine iznosi 123 686 mlade osobe što predstavlja ukupno 21,36% od ukupnog broja nezaposlenih.** Praktično, više od jedne petine nezaposlenih u Republici Srbiji čine mladi uzrasta od 15 do 30 godina.

Tabela 13. Broj nezaposlenih mladih od 2014. godine prema starosnoj strukturi

Godina	Broj mladih nezaposlenih	15 – 19 godina	20 – 24 godine	25 – 29 godina
2014.	196 260	20 666	77 484	98 110
2015.	183 602	19 242	72 973	91 387
2016.	171 245	17 765	66 919	86 561
2017.	146 843	14 472	56 569	75 802
2018.	123 686	12 934	46 654	64 098

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje

Podaci pokazuju da je broj nezaposlenih mladih u odnosu na prethodnu godinu opao za više od 23 000 mladih ljudi što je 15,75%.

³⁶ Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje, Mesečni statistički bilten – jun 2018, br. 190. http://www.nsz.gov.rs/live/digitalAssets/10/10589_bilten_nsz_06_2018_-_broj_190.pdf

Tabela 14. Broj nezaposlenih mladih u junu 2018. godine prema rodu i godinama

Ukupan broj nezaposlenih mladih u junu 2018. godine – 123 686	15 – 19 godina		20 – 24 godine		25 – 29 godina	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž
	7 176	5 758	23 519	23 135	27 886	36 212

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje

Podaci pokazuju da je više mladih muškaraca (uzrast od 15 do 19 godina) nezaposleno od žena, ali da je manje mladih muškaraca (uzrast 25 – 29 godina) nezaposleno od žena u istom uzrastu, što je bio i slučaj 2017. godine.

Tabela 15. Broj nezaposlenih mladih prema regionu i procentualni udeo nezaposlenih mladih u ukupnoj nezaposlenosti

Region	Broj nezaposlenih mladih (15 – 30 godina)	Procenat nezaposlenih mladih u ukupnoj nezaposlenosti
Beogradski region	14 188	17,76%
Region Vojvodine	25 023	20,59%
Region Šumadije i Zapadne Srbije	42 253	21,14%
Region Južne i Istočne Srbije	35 133	22,56%
Region Kosovo i Metohija	7 089	32,38%

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje

Podaci pokazuju da osim na Kosovu i Metohiji ne postoje ozbiljnije razlike u pogledu procentualnog udela nezaposlenih u ukupnoj nezaposlenosti, što je bio i slučaj 2017. godine.

Tabela 16. Procentualni udeo nezaposlenih mladih prema regionima u odnosu na ukupan broj nezaposlenih mladih

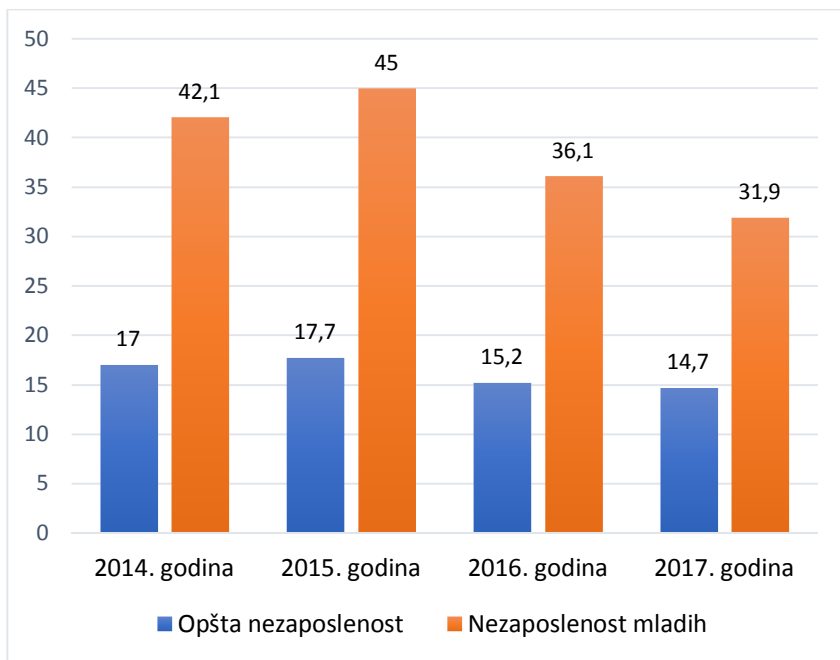
Region	Broj nezaposlenih mladih (15 – 30 godina)	Procent nezaposlenih mladih u odnosu na ukupan broj nezaposlenih mladih
Beogradski region	14 188	11,47%
Region Vojvodine	25 023	20,23%
Region Šumadije i Zapadne Srbije	42 253	34,16%
Region Južne i Istočne Srbije	35 133	28,40%
Region Kosovo i Metohija	7 089	5,73%
Ukupno	123 686	100%

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje

Podaci pokazuju da je **više od trećine nezaposlenih mladih iz regiona Šumadija i Zapadne Srbije**. U nešto manjem procentu su nezaposleni u regionu Južne i Istočne Srbije. Najmanji procenat u ukupnom delu nezaposlenih mladih jesu iz regiona Kosova i Metohije, i Beograda.

Iako u poslednjih nekoliko godina opada broj nezaposlenih mladih, teško da se može govoriti o nekom pozitivnom trendu, već se može pripisati **izmeni metodologije o merenju nezaposlenosti** i ona potpuno korelira sa smanjenjem opšte nezaposlenosti. U tom pogledu, nezaposlenost mladih i dalje je daleko procentualno izraženija od opšte nezaposlenosti. Svi akteri moraju nastaviti da partnerski da rade na popravljanju položaja mladih na tržištu rada.

Grafikon 43. Odnos opšte nezaposlenosti i nezaposlenost mladih u procentima od 2014. do 2017. godine.

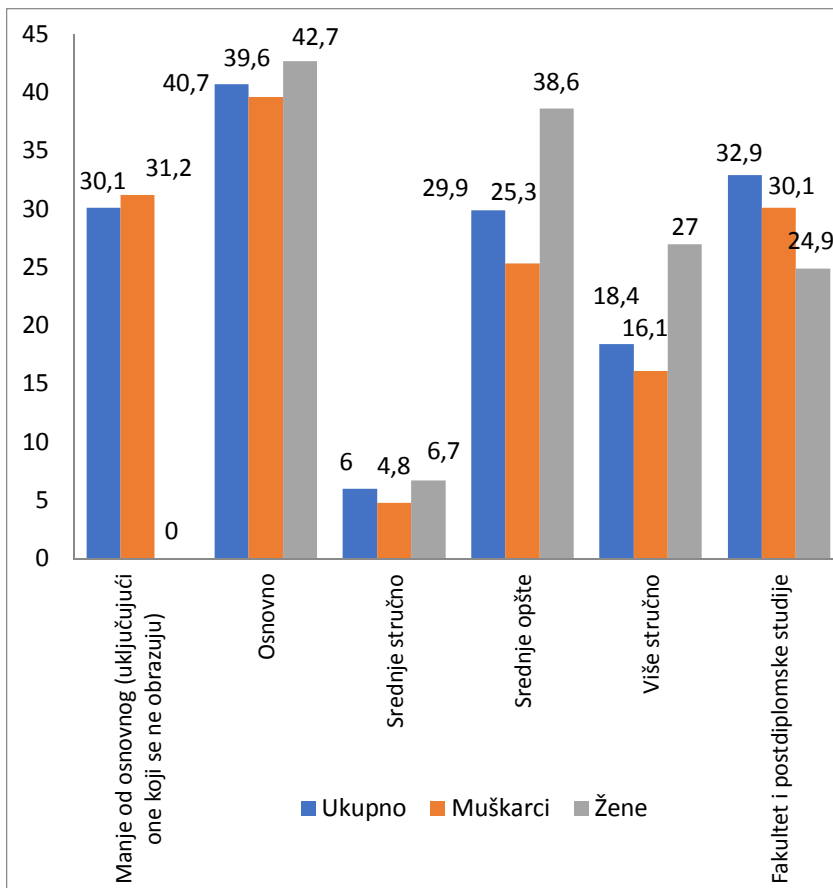

Izvor: Analiza regulatornog okvira preduzetništva tri najperspektivnije delatnosti sa predlogom pojednostavljenja poslovanja za mlade preduzetnike³⁷ i podaci Nacionalne službe za zapošljavanje za 2017. godinu

Od velike je važnosti videti i **strukturu nezaposlenosti mladih u odnosu na stečeno obrazovanje**. Prema dostupnim podacima iz 2016. godine, uz izuzimanje iz istraživanja aktivnih/sadašnjih studenata (samo oni koji su završili obrazovanje), situacija je sledeća:

³⁷ Sanja Filipović, Svetlana Kisić – Zaječenko, Jelena Cvijović i Marija Reljić, „Analiza regulatornog okvira preduzetništva tri najperspektivnije delatnosti sa predlogom pojednostavljenja poslovanja za mlade preduzetnike”, PERFORM i Ekonomski institut, Beograd, 2016.

Grafikon 44. Stopa nezaposlenosti mladih prema nivou obrazovanja i polu u procentima

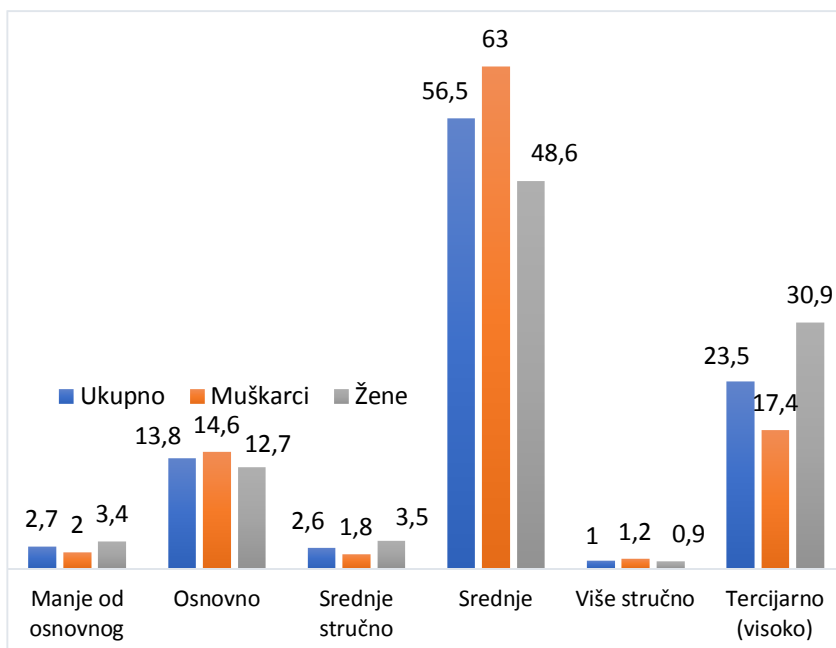
Izvor: Republički zavod za statistiku prema „Tranzicija mladih žena i muškaraca na tržištu rada Republike Srbije“

Ovi podaci nam pokazuju da je najlakše mladima da se zaposle sa srednjim stručnim obrazovanjem, a da je veoma teško zaposliti se sa srednjim opštim i fakultetskim obrazovanjem. U nešto boljem položaju su mladi koji imaju više stručno obrazovanje.

9. Mladi i obrazovanje

Ovo poglavlje je obuhvatilo ispitivanje stavova mladih u vezi sa temom obrazovanja. Prema podacima iz 2015. godine ukupno 634,733 (50.8 procenata) mladih starosti od 15 do 29 godina završilo je sa obrazovanjem (napustilo obrazovni sistem), pri čemu je taj procenat veći među mladim muškarcima nego među mladim ženama (54.1 naspram 46.8 procenata), struktura obrazovanja kod mladih u Srbiji je sledeća:³⁸

Grafikon 45. *Mladi prema nivou stečenog obrazovanja*

Izvor: Republički zavod za statistiku prema „Tranzicija mladih žena i muškaraca na tržištu rada Republike Srbije“

³⁸ Dragana Marjanović, „Tranzicija mladih žena i muškaraca na tržištu rada Republike Srbije“, International Labour Office, Geneva: ILO, 2016, str. 11

Istraživanje Međunarodne organizacije rada iz 2016. godine je pokazalo i da postoje značajne razlike između obrazovanja mladih u zavisnosti od oblasti boravka.

Tabela 17. Mladi prema nivoima stečenog obrazovanja i oblastima boravka u procentima (%)

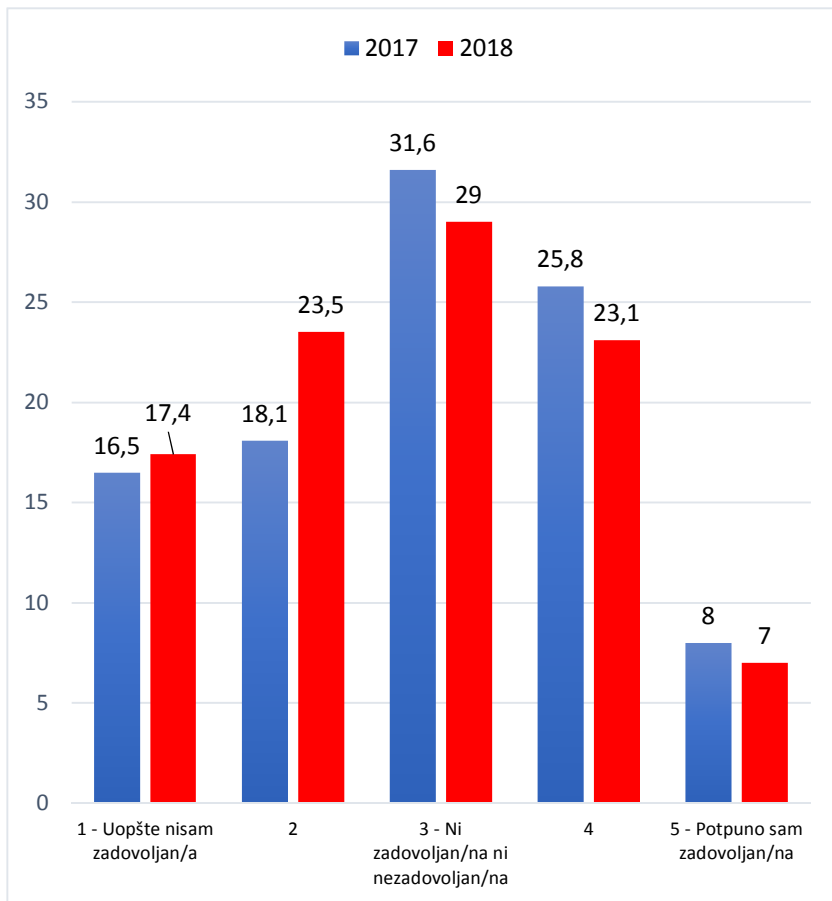
Nivo stečenog obrazovanja	Ruralna	Urbana
Manje od osnovnog	4,2	1,4
Osnovno	19,6	8,7
Srednje stručno	3,2	2,0
Srednje	59,2	54,1
Više stručno	0,4	1,6
Tercijarno (visoko)	13,5	32,2

Izvor: Republički zavod za statistiku prema „Tranzicija mladih žena i muškaraca na tržištu rada Republike Srbije“

Istraživanja pokazuju da je skoro duplo veći broj žena u visokom obrazovanju naspram muškaraca, kao i da je **dva i po puta veći broj mladih iz urbanih sredina na fakultetima, nego mladih iz ruralnih sredina.**

Na pitanje da li su mladi zadovoljni obrazovnim programom za koji se školuju ili su se školovali, na skali od 1 do 5 (1 - Uopšte nisam zadovoljan/na programom; 5 – U potpunosti sam zadovoljan/na programom), prosečna ocena odgovora je 2,8. Procenat onih koji nisu zadovoljni (ocene 1 i 2) je 40,9%, a onih koji su zadovoljni (ocene 4 i 5) je 30,1%. **Nezadovoljstvo je veoma izraženo, a ako se uporedi sa prethodnom godinom, primećuje se njegov kvantitativni porast.**

Grafikon 46. Zadovoljstvo mladih obrazovnim programom (%)

Na pitanje da li su ispitanici/ce zaposleni/ne na poziciji za koju su se školovali, mladi u 53% slučajeva odgovaraju da nisu, 21% donekle je zaposlen/a za šta se školovao, a samo 26% radi na poziciji za koju je stekao/la adekvatno obrazovanje. Ovaj podatak govori o neusklađenosti tržišta rada sa obrazovnim sistemom, lošim procesima profesionalne orijentacije mladih, ali je upitan i kvalitet procesa, proizvoda i usluga na kome rade nestručni ljudi.

Grafikon 47. Zaposlenost na poziciji za koju su se mladi školovali

Pitali smo mlade i da li misle da za obrazovni profil za koji se školuju ili su se školovali postoji potreba na tržištu radne snage. **Gotovo trećina mladih smatra da ne postoji potreba na tržištu rada za njihovo zanimanje.**

Grafikon 48. Obrazovni profili i tržište radne snage

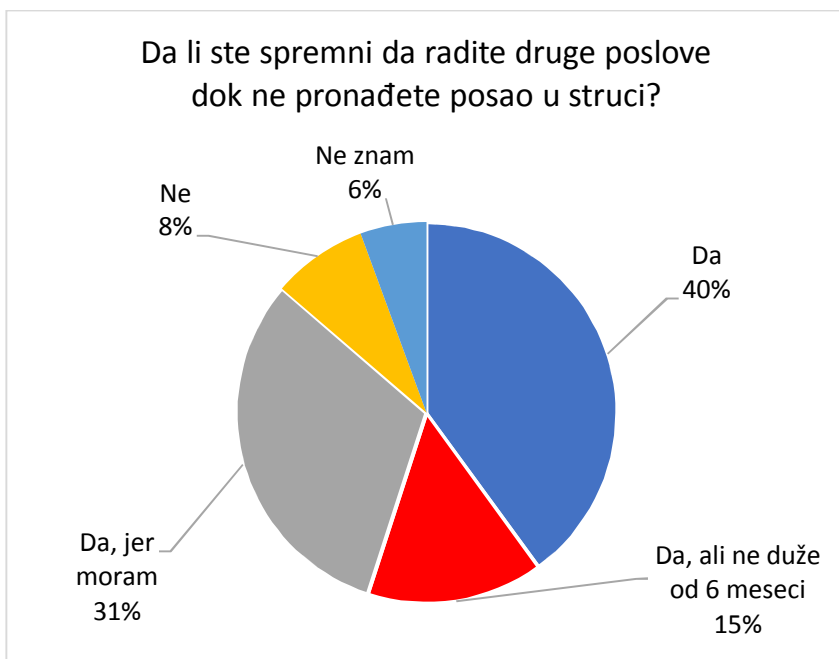
U istraživanju, onima koji su u procesu školovanja postavljeno je pitanje da li misle da će se brzo zaposliti na tržištu nakon završetka škole/studija i otkrili smo da je samo 33% optimista, da 27% ne zna i da čak 40% mladih smatra da se neće zaposliti u skorijem periodu.

Grafikon 49. Zaposlenje nakon studija

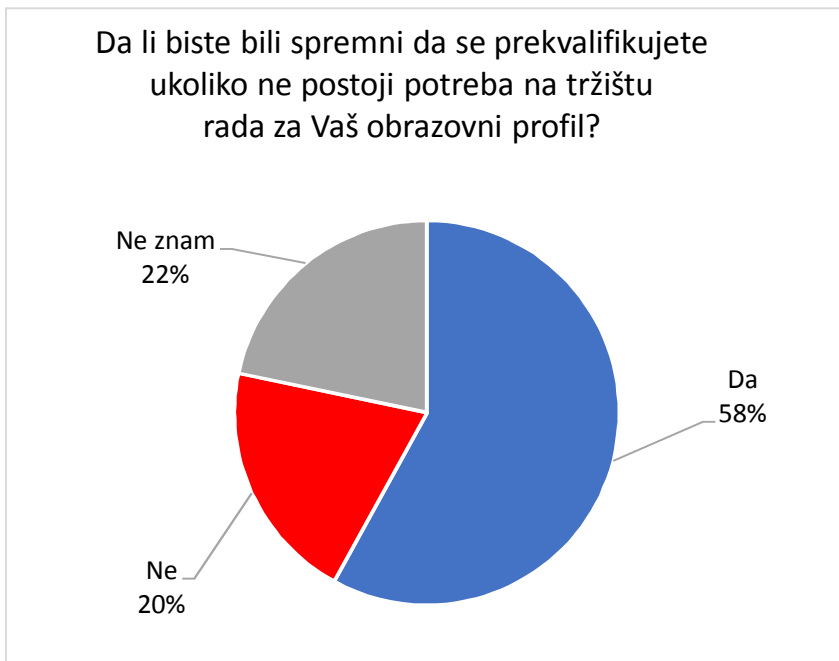
Pitali smo mlade i da li su spremni da rade druge poslove dok ne pronađu posao u struci. Velika većina mladih, **čak 86%, spremna je da radi druge poslove dok ne nađe adekvatan u struci**, navodeći da bi radili jer moraju, a 15% njih ne bi radila duže od šest meseci. Samo 8% ne bi radilo, a 6% ne zna, što govori o tome da mladi u Srbiji nisu probirljivi što se tiče posla i da bi radili gde im se ukaže prilika.

Grafikon 50. Da li ste spremni da radite druge poslove

Postavili smo pitanje da li su mladi spremni da se prekvalifikuju ukoliko ne postoji potreba na tržištu rada za njihov obrazovni profil i skoro 3/5 mladih jeste spremno. Stiče se utisak da mladi sve više grabe za radnim mestima i da su **spremni da se prilagođavaju uslovima tržišta, od rada van struke, do spremnosti na prekvalifikacije, čekanje na posao i slično.**

Grafikon 51. Da li biste bili spremni da se prekvalifikujete ukoliko ne postoji potreba na tržištu rada za Vaš obrazovni profil?

Pitali smo mlade kakav je njihov utisak koliko su bitne sledeće stvari za dobijanje posla u Srbiji na skali od 1 do 5 (1 - Uopšte nije bitno, 5 - Veoma je bitno). Poražavajuća je činjenica da **mladi sve više veruju da je za zaposlenje neophodno da iza sebe imaš partijsku knjižicu, veze i kontakte, a tek posle adekvatno formalno ili neformalno obrazovanje.**

Tabela 18. Koliko je bitno za dobijanje posla

Koliko je bitno?	Prosečna ocena 2017.	Prosečna ocena 2018.
Formalno obrazovanje – diploma obrazovne institucije	3,7	3,2
Upotrebljivo znanje	4,4	*
Lična i porodična poznanstva i kontakti	3,9	4,4
Članstvo i aktivizam u političkoj partiji	3,4	4,3
Neformalno obrazovanje	*	3,2

Pitali smo mlade kako vide značaj i položaj visokoobrazovanih ljudi u Srbiji. Pitali smo ih u kojoj meri se slažu sa narednim tvrdnjama na skali od 1 do 5 (1 – U potpunosti se ne slažem, 5 - U potpunosti se slažem).

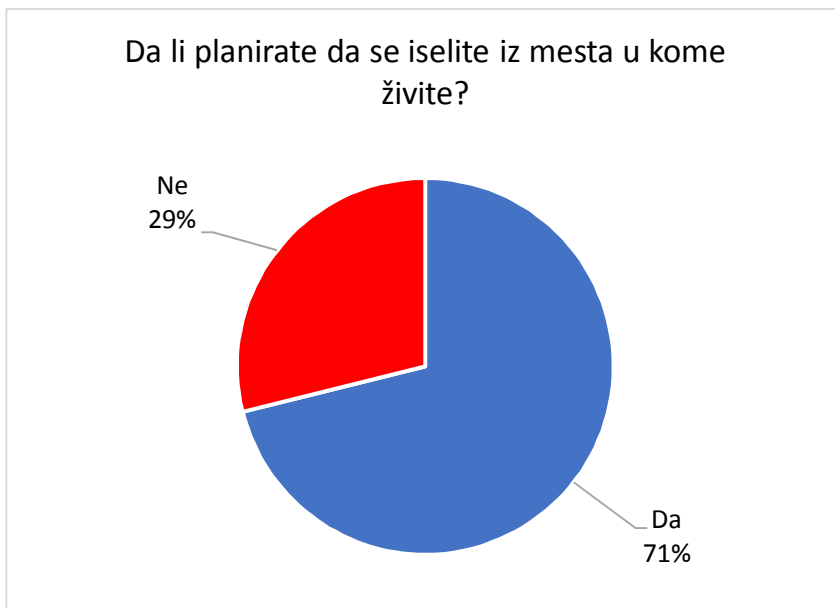
Tabela 19. Stavovi mladih u odnosu na obrazovanje

Tvrdnja	Prosečna ocena 2017.	Prosečna ocena 2018.
Posmatrano u celini, visoko obrazovanje danas nema nikakvu društvenu vrednost	3,2	3,2
Visoko obrazovanje je potpuno iskreditovano lažnim diplomama i fantomskim privatnim fakultetima	4,1	3,9
Ljudi sa visokim obrazovanjem su najelitniji deo našeg društva	2,5	2,6
Mladi ljudi nemaju podsticaj da uče jer je sistem vrednosti takav da se sve dobija novcem i poznanstvima, a ne znanjem	4,1	4,6
Mladi i obrazovani kadrovi odlaze u inostranstvo jer se tamo njihovo znanje mnogo više ceni	4,6	4,6

Zabrinjavajući su odgovori koje su mladi izneli da su većinski saglasni sa tvrdnjama da mladi i obrazovani kadrovi odlaze u inostranstvo jer se tamo njihovo znanje mnogo više ceni, kao i da je visoko obrazovanje potpuno diskreditovano lažnim diplomama i fantomskim privatnim fakultetima iako je prosečna ocena opala u odnosu na prethodnu godinu, kao i da mladi nemaju podsticaj da uče jer je sistem vrednosti takav da se sve dobija novcem i poznanstvima, a ne znanjem.

I podaci dobijeni na pitanje da li mladi ispitanici/ce planiraju da se isele iz mesta u kome žive mogu se tumačiti kao relevantni i uznemirujući, jer **71% mladih želi da napusti mesto u kome živi.**

Grafikon 52. Da li planirate da se iselite iz mesta u kom živite

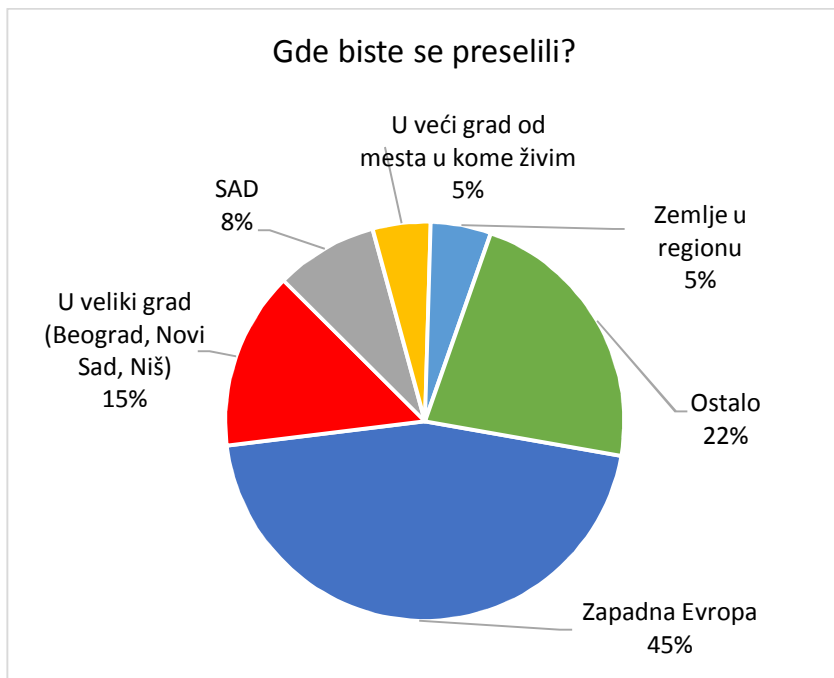
Još interesantniji podaci nam dolaze kroz odgovor na pitanje da li planiraju da se isele iz zemlje, više od 3/5 mladih želi da iseli. **Problem iseljavanja mladih iz zemlje već godinama se beleži ne samo u Srbiji već u čitavom regionu.** Države nažalost nemaju adekvatne odgovore, niti mere populacione politike, koji će sprečiti masovne odlaske građana iz države. Demografska istraživanja u regionu pokazuju da mladi iz zemalja okruženja u svet odlaze ne samo zbog ekonomskih uslova i „trbuhom za hlebom“, već zbog nestabilnosti političkog sistema i narušenih vrednosti.

Grafikon 53. Da li planirate da se iselite iz zemlje

Na pitanje gde bi se preselili, mladi ljudi samo u 20% slučajeva navode veće sredine u Srbiji, dok je na prvom mestu želja gde bi mladi živeli zemlje Zapadne Evrope, i to u 45% slučajeva, zatim SAD, u 8% slučajeva, zatim zemlje u regionu (5%) i ostale zemlje (22%).

Grafikon 54. Gde bi se mladi preselili

Zaključak

Ovo poglavlje nam je dalo stavove mladih u Srbiji u vezi sa obrazovanjem, kvalitetom obrazovanja i upotrebljivom znanju, odnosno mogućnostima da se obrazovanje iskoristi za zaposlenje. Podaci koje smo dobili o kvalitetu obrazovanja su izrazito zabrinjavajući. Nezadovoljstvo obrazovanjem koje dobijaju je veliko, podaci da jako mali broj mladih radi na radnim mestima za koja su se školovali je demotivišući, kao i stav mladih da u visokim procentima za njihova zvanja nema mesta na tržištu rada. Poražavajući su podaci koji govore o tome šta mladi smatraju da je neophodno da se zaposle

(članstvo u partiji, lična i porodična poznanstva). Takođe, podaci koji pokazuju da 6 od 10 mladih osoba planira da se iseli iz Srbije su pokazatelj da nešto mora da se menja i da država mora ukazati mladima i njihovim problemima vezanim za tendenciju emigracije veću pažnju.

10. Mladi i aktivizam

Aktivizam je planirano ponašanje kako bi se postigli određeni ciljevi kroz aktivnosti poput podizanja svesti, stvaranja koalicija, vođenja kampanja, izazivanja publiciteta i drugih akcija, koje utiču na društvene promene. Aktivizam može biti vođen određenom ideologijom, vrednostima, politikom ili imati altruistički i/ili humanitarni karakter.

Aktivno učešće ili participacija označava mnogo više od prostog učešća u nekoj aktivnosti. Ono podrazumeva učešće u procesu identifikacije potreba i problema, istraživanju potencijalnih rešenja, donošenju odluka, i planiranju i sprovođenju akcija u zajednici. Aktivno učešće mladih u radu institucija i društvenim procesima omogućava mladima da preuzmu odgovornost za sopstvenu budućnost i budućnost društva, što im istovremeno pomaže da steknu autonomiju, i pruža priliku da zadobiju brojne veštine i znanja. Aktivno učešće mladih predstavlja okosnicu svake omladinske politike.³⁹

Pitali smo mlade šta su **najveći problemi društva** u kome žive. U 2018. godini mladi su napravili sledeću rang listu problema:

1. Nezaposlenost
2. Sistem vrednosti
3. Obrazovni sistem

Ukoliko poredimo rezultate iz prošle i ove godine, vidimo da mladi smatraju da su manje bezbedni, da korupcija raste, a da nam je sistem vrednosti sve lošiji, koji se sa trećeg mesta od prošle godine popeo na drugo mesto liste najvećih problema mladih.

³⁹ Izvor: Ivana Andrašević et al., *Rečnik omladinske politike*, KOMS, Beograd, 2017, str. 10 (dostupno na: <http://koms.rs/wp-content/uploads/2016/08/Recnik-omladinske-politike-2.pdf>)

Tabela 20. Najveći problemi mladih u procentima odgovora (%)

Problem	2017.	2018.
Nezaposlenost	89,1	83,1
Obrazovni sistem	77,9	69,0
Sistem vrednosti	76,4	79,6
Korupcija	50,4	55,9
Mali uticaj na donošenje odluka	47,5	48,5
Beznađe	41,8	48,3
Nedostatak kulturnih događaja	35,1	34,2
Bezbednost	18,4	26,7

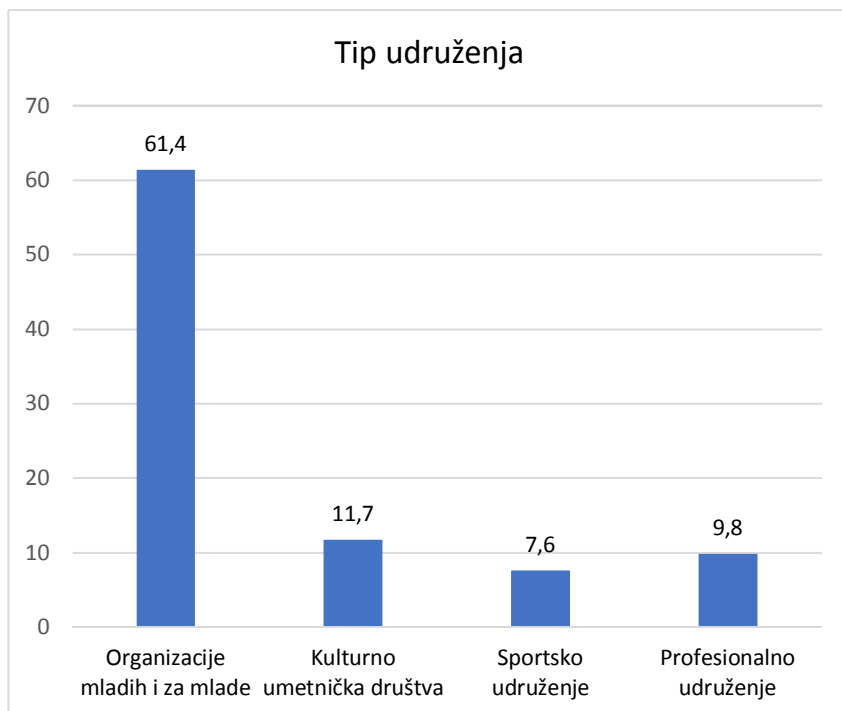
Pitali smo mlade da li su članovi nekog udruženja građana, tek nešto manje od 15% mladih participira u društvu kroz udruženja.

Grafikon 55. Članstvo u udruženjima

Od oni koji su u udruženjima, najviše ih je u **organizacijama mladih i za mlade**, a zatim u kulturno – umetničkim društvima.

Grafikon 56. Članstvo u udruženjima

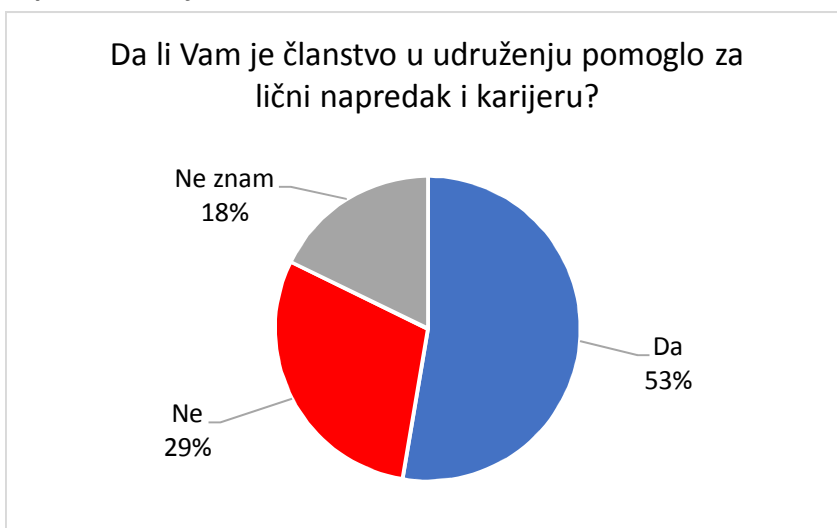
U istraživanju smo pitali mlade da li smatraju da se kroz aktivizam i učešće u radu udruženja može popraviti stanje u društvu i **većina mladih koja je aktivna u udruženjima smatra da se stanje može popraviti, što se može povezati sa poverenjem mladih u aktivizam, pokretanje promena i značaj OCD.**

Grafikon 57. Rad u udruženju i stanje u državi

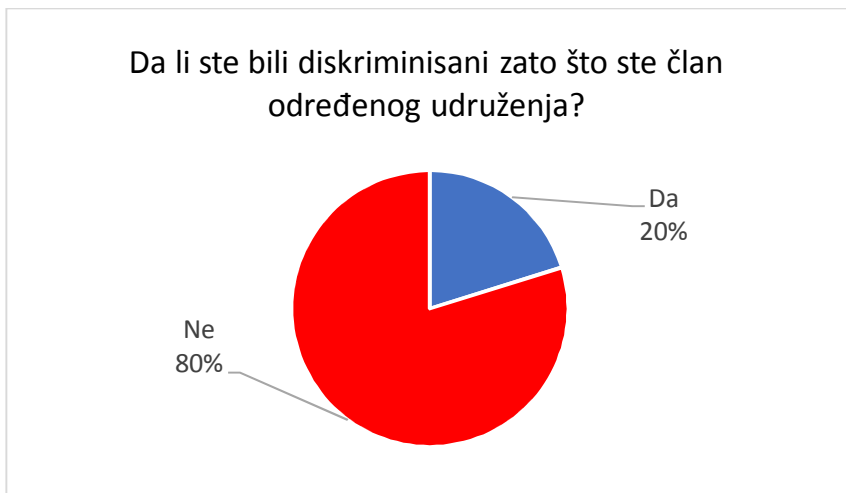
Mladi većinski smatraju da im je članstvo u bilo kom vidu udruženja pomoglo za lični napredak i karijeru.

Grafikon 58. Da li Vam je članstvo u udruženju pomoglo za lični napredak i karijeru

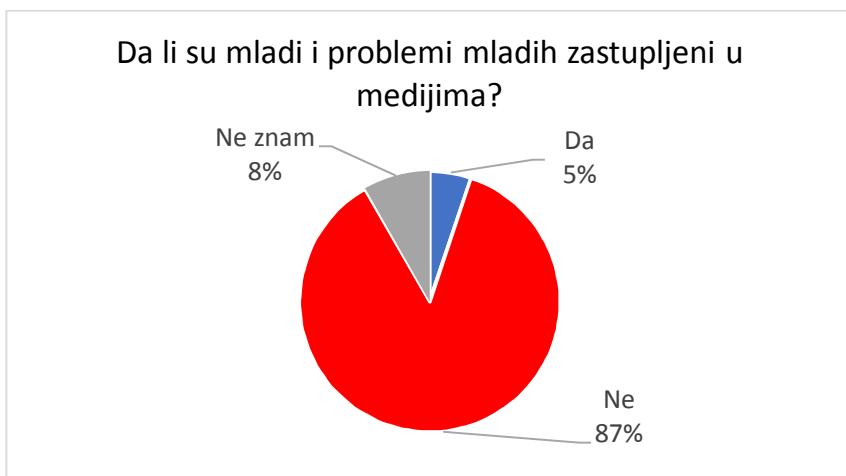
Svaka peta mlada osoba je bila diskriminirana zato što je član/ica određenog udruženja.

Grafikon 59. Diskriminacija zbog članstva udruženja

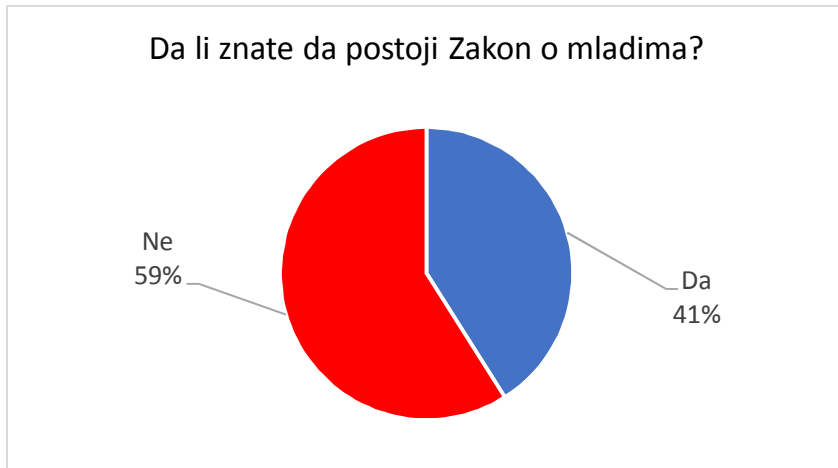
Pitali smo mlade i da li su mladi i problemi mladih dovoljno zastupljeni u medijima, tek svaka dvadeseta osoba je odgovorila da jeste.

Grafikon 60. Da li su mladi zastupljeni u medijima

Zanimljivo je istaći da **skoro tri petine mladih ne zna ni da postoji Zakon o mladima.**

Grafikon 61. Da li znate da postoji Zakon o mladima

Na temu participacije mladih u civilnom sektoru – aktivizam i društvene promene organizovana je fokus grupa⁴⁰ sa mladima iz udruženja, ali i sa onima koji nisu u kategoriji mladih, ali kroz organizacije za mlade rade sa mladima. Oni su istakli da mlade danas u Srbiji vide tužno, nezadovoljno, inertno, da ne postoji autentičnost za aktivizam, nedostatak inicijative, odsustvo perspektive, letargija, odsustvo kulture i učenja da se mladi obrazuju tako da je sve moguće, a da je verovatno najveći problem nezaposlenost mladih. Učesnici fokus grupe su se saglasili da **svi mehanizmi koji postoje, a podrazumevaju učešće mladih, da ustvari predstavljaju neku vrstu ukrasa, a retko stvarnog učešća**, preciznije da se samo ispoštuje forma, bez stvarnog aktivnog učešća i bez podrške za učešće. Učesnici smatraju da je neophodno da se još više omogući „postavljanje pitanja“, a ne da se mlade „sapliću“ i „guraju u stranu“. Učesnici smatraju da je **veliki problem u odnosima udruženja (organizacija**

⁴⁰ Fokus grupa: Participacija mladih u civilnom sektoru - aktivizam i društvene promene, KOMS.

mladih i za mlade) sa obrazovnim institucijama (škole i fakulteti) i da se na tom polju što pre mora stvoriti sinergija. Osim toga, mladi koji nisu iz univerzitetskih sredina se susreću sa problemima kada su aktivni, pa onda napuštaju organizacije kroz koje su se gradili, a još veći problem jeste i za organizacije, koje samo ispraćaju svoje volontere u veće sredine. Učesnici fokus grupe smatraju da je veliki problem u tome što **mladi ne vide ni potencijale koje mogu da ostvare kroz svoj aktivizam.** Smatraju da je veliki broj mladih van bilo kakvog organizovanja i okupljanja zato što nema motivacije, ali i delom zato što ne zna šta sve aktivizam može da mu donese.

Učesnici su se saglasili da aktivizam donosi unapređenje veština kod mladih, stvara im prilike za putovanja, za poznanstva, za poslovne i svake druge kontakte i smatraju da je prvi zadatak organizacija da što veći broj mladih bude obuhvaćen nekim od programa koje organizacije realizuju za mlade jer je to prilika za njihov razvoj.

Učesnici fokus grupe su se i saglasili da **aktivizam kod mladih opada nakon završenih škola i fakulteta**, da jedino mladi sa društvenih fakulteta kroz svoja interesovanja i kulturu aktivizma ostaju aktivni, dok mnogi druge zaborave zašto je aktivizam važan.

Učesnici fokus grupe su se saglasili da rad u civilnom sektoru nije biznis i da uvek postoji viši cilj da se nešto promeni, da je potrebno verovati u ono što se radi i da je konačan cilj uvek izgradnja boljeg društva. Smatraju da udruženja moraju da budu ta koja će postavljati pitanja, koja će otvarati teme za koje se ne čuje i ne zna, i da se moraju pritiskati institucije da bi se zajedno radilo na rešavanju problema koji postoje. U pogledu saradnje sa državom i njenim institucijama, učesnici fokus grupe su zaključili da saradnja zavisi od teme i da nekad jesu saradnici sa državom, ali i da postoje drugi primeri kada institucije imaju negativne reakcije koje mogu biti u širokom rasponu od negodovanja do optužbi. Saradnja sa institucijama ostvaruje na različite načine, od učešća u izradi normativnih akata, predlaganja politika, zajedničkom saradnjom na edukativnim programima, istraživanja za institucije, ali i kroz pritiske putem zahtevanja informacija i odgovora na postavljena pitanja. Učesnici fokus grupe su se saglasili da u budućnosti udruženja moraju da se postave tako da ne budu samo figure prilikom kreiranja politika i

usvajanja akata, već da moraju da daju svoj doprinos i da se izbore za bolje politike i bolje društvo. Kao ključne probleme civilnog sektora u Srbiji učesnici fokus grupe vide nedostatak sredstava za neometano funkcionisanje, ali kako navode i nedovoljno članstvo jer se uvek dođe do pitanja „A koga mi to zastupamo?“. Učesnici fokus grupe smatraju da pružaju mladima deo usluga koje bi država i institucije trebalo da im pružaju.

Dodatna fokus grupa održana je na temu saradnje mladih na Zapadnom Balkanu.⁴¹ Iako je fokus grupa bila usmerena samo na mlade iz Srbije, ona nam donosi dobar uvid u to kako mladi vide proces saradnje i koliko ona ustvari može da doprinese svim mladima u Srbiji. **Mladi u Srbiji moraju više da rade na regionalnom saradnji jer je ona plodonosna, ali istovremeno moraju rešavati probleme koji se prenose iz prošlosti.** Učesnici fokus grupe smatraju da je saradnja mladih u regionu najbolji način da se radi na procesu pomirenja naroda, posebno nove generacije mladih koje dolaze. Smatraju da je to najbolji put da se stari problemi ranijih generacija prevaziđu i da zajedničkim radom, kroz razmene iskustva i primere dobre prakse unapređuje saradnja i jačaju kapaciteti aktuelnih i nadolazećih generacija u svim zemljama regiona. Učesnici fokus grupe smatraju da su **zajednički projekti i projekti razmene najbolji način da se mladi upoznaju, razmene mišljenja, da zajednički rade, da uče jedni od drugih i da na taj način svako može da napreduje i da se stvaraju nova društva zasnovana na toleranciji, trpeljivosti, razumevanju i poštovanju.**

Mladi vide i **Regionalnu kancelariju za saradnju mladih kao dobar primer saradnje** i kao mehanizam koji može tu saradnju da podigne na viši nivo. Učesnici fokus grupa navode da su i ranije, godinama unazad upravo mladi bili ti koji su otvarali najvažnije teme i koji su kontinuirano radili na uspostavljanju saradnje i zajedničkog rada, procesa zajedničkih projekata i unapređenja oba društva. Učesnici takođe smatraju i da je **neophodno da države pomognu regionalnu saradnju, da međunarodni donatori moraju još više da prepoznaju**

⁴¹ Fokus grupa: Saradnja mladih na Zapadnom Balkanu, KOMS.

značaj zajedničkih projekata i vide da regionalna saradnja može svima da koristi i znači.

Organizacije mladih i za mlade sarađuju koje su dosad sarađivale na regionalnom nivou smatraju da su programi zajedničkih regionalnih obuka najbolji primeri. Osim znanja i veština, učesnici tvrde da se na taj način sklapaju poznanstva koja otvaraju mogućnosti za dalju saradnju i zajednički rad. U mnogim stvarima vide prednosti regionalne saradnje i smatraju da su mladi upravo ti koji moraju da budu primer kako zajednički može da se radi na istim ciljevima i na pozicioniranju mladih kao važne društvene kategorije.

Zaključak

Ovo poglavlje nam je pokazalo goruće probleme koje mladi identifikuju (nezaposlenost, korupciju, sistem vrednosti i obrazovni sistem), a u poređenju sa prethodnom godinom vidljiv je porast bezbednosti mladih kao problema. Podaci nam pokazuju i da je približno tek svaka deseta mlada osoba deo nekog udruženja i ovo treba biti indikator organizacijama civilnog društva da moraju da priđu većem broju mladih. Alarmantna je i činjenica da 6 od 10 mladih osoba nije upućena da postoji Zakon o mladima.

11. Volonterski rad

Volontiranje je izraz dobre volje pojedinaca ili grupe usmeren ka opštem dobru, kako ličnom tako i kolektivnom razvoju, koji podrazumeva da pojedinac poklanja svoje vreme, veštine, energiju, znanja i sposobnosti u korist cele zajednice, drugih pojedinaca sa kojima nije u srodstvu ili u cilju zaštite i unapređenja životne sredine, ne očekujući zauzvrat ikakvu materijalnu dobit.⁴²

Tek oko jedne trećina mladih zna da postoji Zakon o volontiranju. Ovo posebno zabrinjava, jer se mladima može manipulirati, a prava volontera mogu se višestruko kršiti. Prepoznavanje i priznavanje volonterskog rada je sve manje, a Zakon je skoro nevidljiv.

Grafikon 62. Da li znate da postoji zakon o volontiranju

Ispitanici/ce su upitani za najčešće motive mladih za volontiranje. Mladi su pokazali da uprkos tome što ne poznaju državnu regulative za volontiranje, znaju koristi volontiranja i motive ljudi za volontiranje.

⁴² Izvor: Ivana Andrašević et al., *Rečnik omladinske politike*, KOMS, Beograd, 2017, str. 14 (dostupno na: <http://koms.rs/wp-content/uploads/2016/08/Recnik-omladinske-politike-2.pdf>)

Tabela 21. Motivi za volontiranje u procentima (%)

Motiv	2017.	2018.
Aktivizam	64,9	67,6
Altruizam	35,1	33
Porodična tradicija	5,5	8,7
Želja da se pomogne i reši problem	74,8	77,5
Želja da se steknu novi kontakti i prijateljstva	75,3	74,7
Želja da se primeni znanje koje imate	62,5	63,9
Verska i politička uverenja	11	8,8
Lakše dobijanje posla	35,9	30,3
Sticanje iskustva	78,9	79,9

Pitali smo mlade koliko su saglasni sa tvrdnjama koje su u vezi sa volontiranjem. Ponuđeni odgovori su na skali od 1 do 5 (1 - u potpunosti se ne slažem, 5 – u potpunosti se slažem). **Uprkos tome što mnogi nisu čuli za Zakon o volontiranju, mladi ljudi imaju pozitivan stav prema volontiranju i shvataju koristi od volontiranja.** Prosečne ocene dobijenih odgovora su sledeći:

Tabela 22. Koliko ste saglasni sa sledećim tvrdnjama (prosečna ocena ispitanika)

Volontiranje je način da neko dobije “besplatnu radnu snagu”	3,0
Volonteri su zadovoljniji sobom od ljudi koji ne volontiraju	3,4
Volontiranje može pomoći u rešavanju nekih ličnih problema	3,7

Volontiranje je dobar način za provođenje slobodnog vremena	4,1
Uključivanjem u volonterski rad se mogu upoznati zanimljivi ljudi	4,5
Volontiranju je potrebno dati više medijske pažnje	4,2
Volontiranjem se mogu baviti većinski ljudi koji imaju mnogo slobodnog vremena	3,6
Volontirati mogu samo oni mladi čiji su roditelji finansijski obezbeđeni	2,3
Volontiranje može pomoći u pronalaženju i dobijanju zaposlenja	3,7
Volonterima se može poveriti ozbiljan posao	3,8

Zanimljivo je istaći da nema statistički značajnih razlika u odgovorima prema bilo kojoj strati u uzorku. Iako je moglo da se očekuje da mladi iz prve strate prema godinama (15-19 godina) pozitivnije gledaju na volontiranje u odnosu na starije (iz druge dve strate), nema statistički značajnijih razlika u odgovorima. Takođe, nema razlika prema rodu ispitanika/ca, stečenom obrazovanju ili naselju i regionu iz koga dolaze.

O volontiranju smo razgovarali i sa mladima u okviru fokus grupe.⁴³ Za mlade, učesnike fokus grupe, volontiranje znači da se ima volja, da se ima želja da se pokrene akcija, da se radi nešto divno, da se napravi neka promena, da se nešto uradi bez naknade. Smatraju da je volontiranje dug proces koji je neko odabrao i vide ga kao dobrovoljnu aktivnost koja podiže volju da se radi sve ostalo. Za učesnike fokus grupe volontiranje predstavlja ljudskost, delanje u sklopu zajednice, rad koji podrazumeva osveščivanje zajednice da je neophodno da se radi u korist opšte dobrobiti. **Važno je istaći da iako volonteri, i to oni dugogodišnji, nisu u potpunosti upućeni u Zakon o volontiranju, kažu da se on ne primenjuje u potpunosti, odnosno da se svesno krši i da**

⁴³ Fokus grupa: Volontiranje mladih, KOMS.

se najčešće volontira bez volonterskog ugovora. Učesnici smatraju da se ne poznaju dovoljno zakonodavni okviri. Smatraju i da **postoji nerazumevanje šta je volontiranje, da se često zamenjuje terminom „stručna praksa“ i da se često meša sa neplaćenim radnim odnosom,** a da je pravo volontiranje ipak svesno činjenje, a ne rad. Drugačije rečeno, volontiranje se ne može porediti sa nečim što je praksa i što je neplaćeni rad. Učesnici fokus grupe su saglasni da ne volontira dovoljan broj mladih, već da je to mali broj mladih koji se stalno ponavlja.

Kao **prednosti volontiranja** učesnici navode upoznavanje novih ljudi, kultura i svetova, zabavu, artikulaciju dobre volje grupe koja je zajedno, iskustvo, specijalizaciju, znanje jezika, upoznavanje različitosti, slobodu uma, duhovno zadovoljstvo, razne veštine, upoznavanje različitih procesa, i na kraju – lepe uspomene.

Kao ključne motive za volontiranje vide opštu korist, brigu o drugima, pospešivanje zajednice, deljenje znanja. Iako smatraju da se volontiranje uglavnom obavlja grupno, svesni su primera kako i pojedinci mogu volontirati i doprineti razvoju zajednice. Učesnici fokus grupe su saglasni da su organizacije „okupljači“ volontera i da one koje se bave volontiranjem dovode do raširenosti volontiranja.

Zaključak

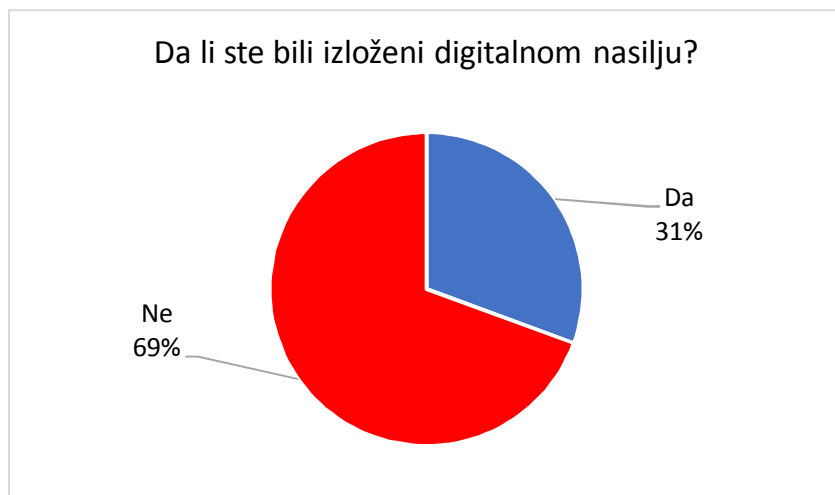
Ovo poglavlje nam je pokazalo da 7 od 10 mladih osoba ne zna da postoji Zakon o volontiranju i da nije upućena u prava koja im on daje. Iako mladi doživljavaju volontiranje kao aktivnost koja donosi nešto dobro i da pomaže mladim ljudima, svesni su da se ponekad volontiranjem maskiraju neplaćeni rad i stručna praksa, kao i da su česta kršenja postojećeg Zakona (najčešće kroz volontiranje bez volonterskog ugovora).

12. Bezbednost mladih

U ovom poglavlju se predstavljaju nalazi u vezi sa perspektivama mladih o bezbednosnim problemima, njihovim uzrocima i reakcijama na različite bezbednosne situacije.

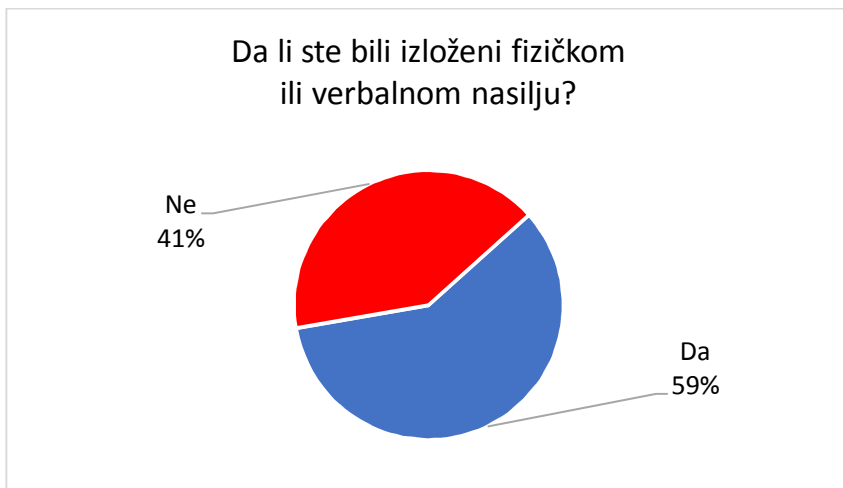
U upitniku smo postavili pitanje mladima da li su izloženi ili su bili izloženi nekom obliku nasilja, a rezultat kaže da je **svaka treća mlada osoba trpela digitalno nasilje u Srbiji.**

Grafikon 63. Izloženost digitalnom nasilju

U odnosu na prethodnu godinu 9% mladih više je bilo izloženo digitalnom nasilju.

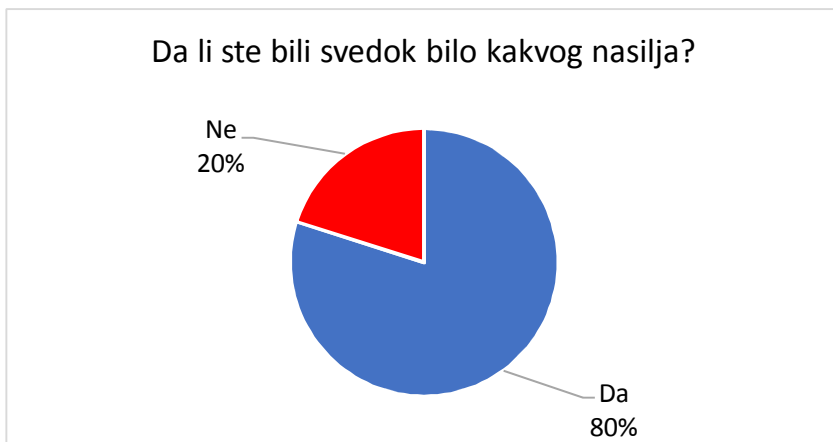
Grafikon 64. Izloženost fizičkom ili verbalnom nasilju

U odnosu na 2017. godinu, čak 12% mladih više je trpelo fizičko i verbalno nasilje.

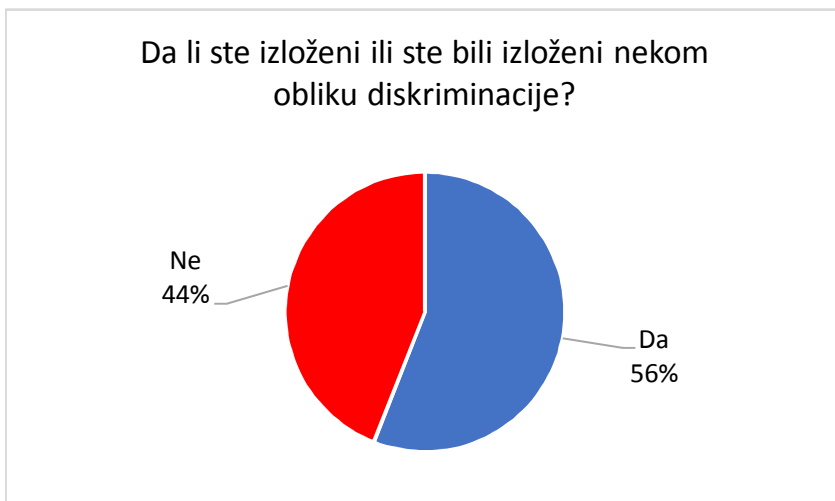
Pitali smo mlade i da li su bili svjedoci bilo kakvog nasilja. Mladi ljudi su danas svjedoci nasilja u velikom broju slučajeva. **Čak 80% mladih svjedoci su nasilja**, što doprinosi opštem utisku da su mladi nebezbedni.

Grafikon 65. Da li ste bili svjedok bilo kakvog nasilja

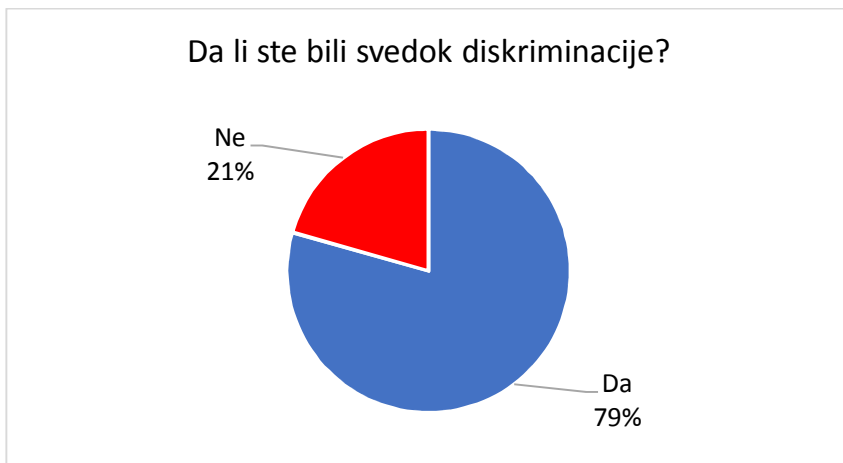
Mlade smo pitali i da li su izloženi vidovima diskriminacije i čak 56% njih je reklo da su izloženi nekom od oblika diskriminacije, a podatak sigurno doprinosi **osećaju nesigirnosti mladih, padu vrednosti, pa i želji mladih da napuste svoju sredinu.**

Grafikon 66. Izloženost diskriminaciji

Skoro četiri petine mladih je bilo svedok diskriminacije.

Grafikon 67. Svedok diskriminacije

Pitali smo mlade kako procenjuju uzroke nasilja i šta prema njima od navedenog utiče na rast nasilja među mladima na skali od 1 do 5 (1 – Nimalo ne utiče, 5 - Veoma utiče).

Kao uzroke nasilja u Srbiji mladi ljudi najčešće prepoznaju:

1. Porodični odnosi,
2. Odsustvo i pad društvenih vrednosti u Srbiji,
3. Sveopšte stanje u društvu i loša kaznena politika prema nasilnicima, i
4. Društveni odnosi koji promovišu nasilje.

Tabela 23. Prosečne ocene ispitanika u pogledu uzroka nasilja

Uzrok	Prosečna ocena 2017.	Prosečna ocena 2018.
Promocija nasilnika u medijima	4,3	4,0
Porodični odnosi	4,4	4,4
Siromaštvo	3,9	3,9
Nacionalizam i nacionalna netrpeljivost	4,2	4,0

Diskriminacija ugroženih grupa (LGBT, Romi itd.)	4,1	3,9
Konzumiranje alkohola i droga	3,9	3,8
Video igrice	2,8	2,6
Oružje	3,7	3,3
Društveni odnosi koji promovišu nasilje	4,2	4,2
Sveopšte stanje u društvu	4,3	4,3
Loša kaznena politika prema nasilnicima	4,6	4,3
Represija organa policije	3,8	3,7
Odsustvo i pad društvenih vrednosti u Srbiji	4,5	4,3
Navijači i navijačke grupe	*	3,7

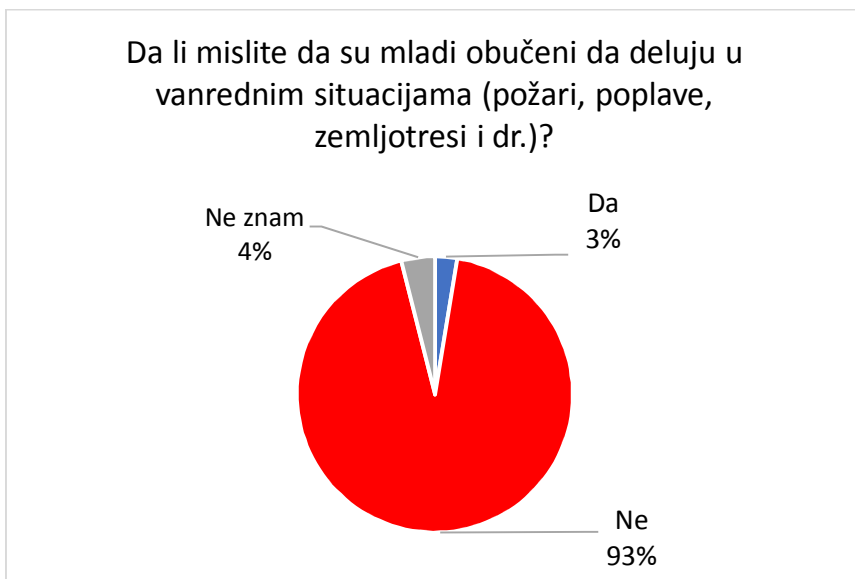
Pitali smo mlade da li nasilje može da bude opravdano. **Svaka peta mlada osoba smatra da nasilje može biti opravdano**, što je takođe zabrinjavajući podatak sredine koja opravdava nasilje.

Grafikon 68. Da li nasilje može biti opravdano

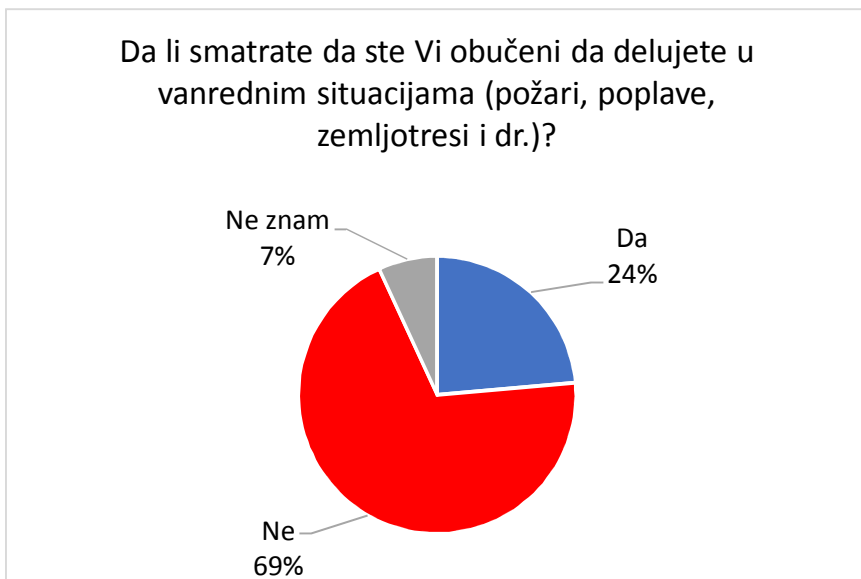

Pitali smo mlade da li misle da su mladi obučeni da deluju u vanrednim situacijama (požari, poplave, zemljotresi i dr.), kao i da li su oni sami obučeni da deluju u vanrednim situacijama. Čak 93% mladih misli da nisu, što govori i o **nespremnosti zajednice da adekvatno i efikasno deluje u vanrednim situacijama**.

Grafikon 69. **Obučenost mladih za delanje u vanrednim situacijama**

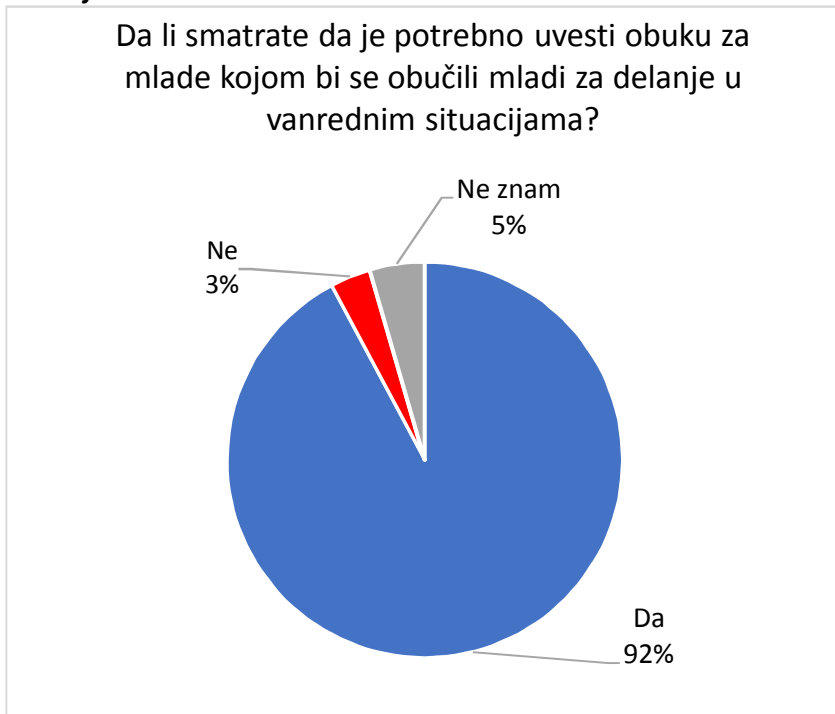

Grafikon 70. **Obučenost ispitanika/ca za delanje u vanrednim situacijama**

Pitali smo mlade i da li smatraju da je potrebno uvesti obuku za mlade kojom bi se obučili mladi za delanje u vanrednim situacijama (u okviru formalnog ili neformalnog obrazovanja) i **čak 92% mladih smatra da su im neophodna znanja i veštine u ovoj oblasti, što govori o opštoj nebezbednosti, ali i nemoći mladih da sami reaguju.**

Grafikon 71. Stavovi mladih prema obukama za delanje u vanrednim situacijama

U prethodnih godinu dana, Vlada je formirala dva mehanizma koji imaju za cilj smanjenje rizika među mladima. Krajem 2017. godine je formirana Ministarska grupa za prevenciju vršnjačkog nasilja među mladima na predlog Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Osnovni zadatak Ministarskog tima je da izvrši analizu postojećih zakonskih rešenja koja se tiču prevencije i intervencije u slučajevima nasilja u školama, i da uspostavi neophodnu koordinaciju i razmenu informacija između škola, policije, pravosuđa i centara za

socijalni rad.⁴⁴ Početkom jula 2018. godine u saradnji Kancelarije za borbu protiv droga i Ministarstva zdravlja formirana je Radna grupa za izradu novog akcionog plana kao deo nacionalne strategije do 2021. godine.⁴⁵

Organizovana je i fokus grupa na temu bezbednosti mladih u Srbiji.⁴⁶ Učesnici fokus grupe su istakli da se **bezbednosni problemi za mlade mogu posmatrati iz dvostruke prizme: perspektive mladih i iz ugla države/institucija** u čijim je nadležnostima data problematika. Kad je u pitanju pogled mladih, osobe starosti od 15 do 20 godina kao bezbednosne probleme vide nasilje, psihoaktivne supstance i saobraćaj. „Starija“ kategorija uzrasta od 20 do 25 godina prepoznaje šire, ali i konkretnije rizike i probleme: **nasilje u opštem smislu, psihoaktivne supstance, zdravlje, saobraćaj, socijalnu isključenost i rizik od siromaštva**. Najzad, „najstariji“ mladi (25-30 godina) susreću sa ostalim problemima koji se tiču **ekonomske bezbednosti, radikalizma i ekstremizma, vanrednih situacija, ekološke bezbednosti**, itd. Drugi ugao govori o bezbednosnim problemima mladih kroz suvoparne statistike i analize koje pokazuju koji su bezbednosni rizici u porastu i na kojoj prevenciji treba raditi. Međutim, problem ovog ugla, sagovornici kažu, da leži u tome što on ne daje rešenja zasnovana na realnim problemima mladih, nego se bavi sanacijom već nastale štete.

Kada se govori o **uzrocima bezbednosnih problema**, oni mogu biti višestruki. Brojne ekonomske, političke i društvene nestabilnosti su te koje unazad godinama dovode do stvaranja nebezbednog okruženja za mlade u Republici Srbiji. Jedan od učesnika fokus grupe daje kao primer nasilje navodeći da „tokom proteklog perioda nije prošla nedelja, a da u medijima nismo imali slučajeve vršnjačkog nasilja u nekom delu države.“ Sa druge strane, pak, ne treba zaboraviti ni slučajeve radikalizacije mladih koji su doveli do toga da oni čak odlaze

⁴⁴ Izvor: <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/pola-vlade-radice-na-prevenciji-nasilja-medu-decom/cydm15q>

⁴⁵ Izvor: <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/hronika/aktuelno.291.html:735963-CELA-DRZAVA-U-BORBI-PROTIV-DROGE-Nadlezni-najjavijuju-novi-plan-protiv-opasne-posasti>

⁴⁶ Fokus grupa: Bezbednost mladih, KOMS.

u ratna područja na Bliskom istoku, čemu se **kao uzrok može pripisati društvena nestabilnost, tj. nedostatak pravih vrednosti i „osećaja pripadnosti“**.

Takođe, učesnici fokus grupe smatraju i da je veliki problem promocija nasilja i da uzroci nasilja počivaju u slikama nasilja kojima smo svedoci – od porodice, preko društva i škole i događaja poput sportskih utakmica. Jedna od učesnica fokus grupe navodi kao uzrok nasilju i nedostatak međusobnog poštovanja i solidarnosti koji često vodi ka netrpeljivosti koja može uzrokovati verbalno ili fizičko nasilje, pa se može govoriti da je i to jedan od uzroka nasilja, u kojem su mladi sve češće, ne samo svedoci, nego i učesnici.

Učesnici/ce fokus grupe su istakli da država kroz donošenje različitih zakona, strategija i akcionih planova pokušava da sprovede kako preventivnu, tako i kaznenu politiku. Međutim, smatraju da se ne može samo od institucija očekivati da rešava goruće bezbednosne probleme mladih. Oni misle da je državni aparat ponekad spor da bi pravovremeno odgovorio na dinamičnost današnjice. Jedan od učesnika navodi **neprepoznavanje određenih bezbednosnih problema u postojećoj regulativi**. Npr. aktuelna Nacionalna strategija za mlade za period 2015-2025. godine, u segmentu koji se tiče bezbednosti mladih ne prepoznaje prevenciju i borbu protiv nasilnog ekstremizma i radikalizma. Čak ni u poslednjem draftu Akcionog plana za sprovođenje NSM za period 2018 – 2020. godine, koji je u procesu javne rasprave, nema ovih elemenata, što je sa stanovišta našeg sagovornika nedopustivo.

Učesnici/ce fokus grupe smatraju da je uvek **bolje raditi prevenciju nego sprovesti kaznene/represivne mere**. Međutim, da bi se to desilo, učesnici smatraju da je potrebna systemska, a ne *ad hoc* reakcija. *Ad hoc* prevencija može dovesti do „maskiranja“ problema, tj. stvaranja lažne slike da je problem rešen, dok stvaranje systemske prevencije može dati bolje rezultate na duže staze.

Na pitanje ko je odgovoran za rast bezbednosnih problema mladih, učesnici fokus grupe smatraju da nepostojanje jednog odgovornog subjekta za bezbednost mladih dovodi do konstantnog prebacivanja te odgovornosti. Stoga, **učesnici predlažu jasno definisanje nadležnosti svih relevantnih aktera, pa čak i formiranje Vladinog**

Saveta/kancelarije, koji/a će okupiti i koordinisati različite aktere. Takvo telo kažu da bi bilo **koordinisani, ali istovremeno i decentralizovani model prevencije bezbednosti mladih na teritoriji Republike Srbije.** Jedan od učesnika fokus grupe navodi da u praksi to znači da se na nacionalnom nivou postavljaju samo ugrubi okviri delovanja, dok se uz koordinaciju određenog tela/institucije sa lokalnim i državnim/civilnim akterima vrši targetiranje bezbednosnih pretnji po mlade i sprovode mere preventive. Učesnik smatra da ćemo tako dobiti precizno preventivno rešavanje bezbednosnih pretnji po mlade na duže staze, koje adekvatno odgovara realnim potrebama kako na lokalnom, tako i na državnom nivou.

Kada se govori o akterima u ovoj oblasti, učesnici prepoznaju mnoge primere dobre prakse, ali i uočavaju probleme ovih tela i struktura. **Kao pozitivan primer se mora istaći MUP koji u poslednje vreme uz podršku Misije OEBS-a u Srbiji sprovodi sve upešniji program „Policije u zajednici“, u kojem se poseban akcenat stavlja na decu i mlade.** Efekti su posebno vidljivi u lokalnim zajednicama izvan velikih urbanih sredina, smatra jedan od učesnika fokus grupe. Kao neki od problema su **sredstva, ljudstvo i centralizovana birokratija** koja ponekad koči procese na lokalnu.

Zaključak

Ovo poglavlje nam je pokazalo da se u pogledu bezbednosti mladih situacija pogoršala u odnosu na prethodnu godinu. Veći broj mladih je izložen digitalnom, fizičkom ili verbalnom nasilju. Četiri od pet mladih osoba je bilo svedok nasilja, a više od polovine mladih nekom obliku diskriminacije. Činjenica da su porodične odnose i pad vrednosti u društvu mladi okarakterisali kao ključne uzroke nasilja mora se uzeti sa posebnom pažnjom u obzir i bezbednosne politike usmeriti ka tome. Kreiranje koordinisanog decentralizovanog sistema prevencije bezbednosti mladih je jedna od tema za razmatranje.

13. Zaključci i preporuke

Cilj ovog Alternativnog izveštaja je da predstavi položaj mladih i njihove stavove o uzrocima i posledicama najaktuelnijih društvenih dešavanja i stanja mladih u Srbiji. Izveštaj je obradio više različitih oblasti: od institucionalnog i zakonodavnog okvira, preko političke participacije mladih, njihovih vrednosti i stavovima o Evropskoj uniji, navikama u konzumiranju medijskog sadržaja i informisanju, obrazovanja, zapošljavanja i položaja na tržištu rada, aktivizma i volontiranja, sve do percepcija u pogledu bezbednosti mladih. Ostale oblasti koje ovaj izveštaj nije obuhvatio, odnosno baza sekundarnih istraživanja, nalazi se u prvom Alternativnom izveštaju o položaju i potrebama mladih za 2017. godinu.

Na osnovu rezultata ovogodišnjeg istraživanja (uvidom u podatke iz desk istraživanja, realizovanih fokus grupa i rezultatima *online* upitnika), **Krovna organizacija mladih Srbije daje set preporuka za dalji rad, kako pojedinačan tako i kolektivan, svih aktera omladinske politike.** Preporuke su koncipirane kao konkretni predlozi koji imaju mogućnost da postanu javne politike ili zagovaračke kampanje. Uprkos činjenici da se u odnosu na preporuke koje su date prošle godine nije dosta toga popravilo i da se izvesni deo preporuka ponavlja, na njih se nadovezuju nove preporuke koje su proizvod ovog istraživanja i koje bi trebalo da budu baza za sve institucije, organizacije i ostale aktere kada je u pitanju unapređenje položaja mladih u Republici Srbiji.

Preporuke Krovne organizacije mladih Srbije

Institucionalni i zakonodavni okvir:

- Podsticati formiranje odvojenog resornog ministarstva koje bi se isključivo bavilo mladima (Ministarstvo omladine/Ministarstvo za mlade) ili formiranje nezavisne Nacionalne agencije za mlade.
- Unaprediti kapacitet resornog ministarstva tako da se veći broj zaposlenih u okviru postojećeg ministarstva angažuje u sektoru za omladinu.
- Pokrenuti inicijativu za (re)aktiviranje radnih grupa za izmene i dopune Zakona o mladima/Zakona o volontiranju, i formiranje radne grupe za identifikovanje seta zakona i prioriteta koji se moraju predložiti ili izmeniti. Do trenutka usvajanja izmena i dopuna ili novih zakona o mladima i volontiranju neophodno je mlade upoznati sa postojećim okvirima i edukovati ih o pravima koje im ovi zakoni donose.
- Urediti unutrašnju organizaciju državnih i lokalnih organizacija za mlade tako da se jasno preciziraju zadaci, sistemski odvoje oblasti omladinske politike i unaprede kapaciteti za rad sa mladima.
- Umrežiti ključne aktere omladinske politike i ministarstva da strateški pristupe i daju predloge mera za rešavanje konkretnih problema mladih.
- Obezbediti redovnost javnih konkursa za (su)finansiranje programa i projekata od značaja za omladinsku politiku i mlade.
- Uspostaviti održivi sistem institucionalnog finansiranja krovnog saveza mladih.
- Osnažiti Savet za mlade da operativno radi, usklađuje rad aktera omladinske politike i radi na međusektorskoj saradnji. Posebno insistiranje na ovome treba doći od organizacija i saveza.
- Unaprediti kapacitete lokalnih kancelarija za mlade i otvorenost procesa planiranja, realizacije i vrednovanja omladinske politike sa mladima.

- Prepoznati mlade kao posebnu i ranjivu kategoriju u Ustavu Republike Srbije, o kojoj brigu vodi država, ali i JLS, kako bi se formirali i prolagodili zakonski okviri za odgovornu i održivu sistemsku brigu o mladima, omladinskoj politici i omladinskom radu.
- Utvrditi minimum standrada za učešće mladih u donošenju odluka i standarde u radu sa mladima od nacionalnog do lokalnog nivoa, i uvrstiti ih u zakonodavne okvire Republike Srbije (Zakon o mladima, Zakon o volontiranju, Zakon o lokalnoj samoupravi, zakoni iz oblasti socijalne politike, zakoni koji uređuju obrazovanje, zakoni koji uređuju izbore i pravo glasa). Primer dobre prakse su Minimumi standrada za učešće mladih u procesima donošenja odluka u lokalnim zajednicama u svim jedinicama lokalne samouprave u Srbiji.
- Oformiti Odbor za mlade u okviru Narodne skupštine koji bi razmatrao sve zakone koji se direktno ili indirektno odnose na mlade, i koji bi u svom radu na redovnoj bazi konsultovao nacionalni Savet za mlade.
- Oformiti Omladinski kokus u Narodnoj skupštini, kao neformalno telo, čiji bi zadatak bio da okuplja mlade poslanike/ce, ali i druge narodne poslanike/ce zainteresovane za rešavanje problema mladih, kao i predstavnike/ce podmladaka parlamentarnih političkih stranaka, ali i predstavnike/ce organizacije civilnog društva. Rad kokusa bio bi usmeren ka tome da se potrebe i interesi mladih stave na istaknutije mesto u radu skupštine.
- Podsticati političke partije da promovišu aktivizam mladih, da daju šansu mladima kao političkim funkcionerima, da promovišu izbor mladih na najvažnije funkcije u državi, kao i da ih podstiču da se kandiduju za visoke državne funkcije.
- Podsticati političke partije da sistemski stvaraju uslove za autonomiju mladih unutar organizacija, da u svojim programima predlažu politike za mlade i da se u izbornim kampanjama obraćaju mladima direktnije.

- Insistirati da budući mandatar/ke u svojim programima rada Vlade koji predlažu Narodnoj skupštini obavezno imaju poseban program za mlade.
- Omogućiti veći uticaj mladih na donošenje odluka, podsticati i razvijati demokratsku/participativnu političku kulturu kod mladih.
- Uvesti model strukturiranog dijaloga na nacionalnom i na lokalnom nivou, kao mehanizam koji podstiče i unapređuje aktivnu participaciju mladih.

Vrednosti, poverenje mladih i evropske integracije:

- Raditi na dodatnom informisanju i edukaciji mladih u pogledu demokratskih vrednosti, participacije u donošenju odluka, političkom sistemu i kulturi, građanskim i političkim pravima.
- Promovisati multikulturalnost, ljudska prava, ravnopravnost i inkluziju među mladima gradeći kulturu solidarnosti i zajedništva.
- Podsticati institucije da svoje politike i usluge kreiraju ka mladima kako bi poverenje u njih bilo veće.
- Pospešiti informisanje mlade o Evropskoj uniji, procesu evropskih integracija, kao i načinima na koje mladi doprinose evropskim integracijama, a u cilju izgradnje poverenja mladih u EU.

Aktivizam, društveno uključivanje mladih i mediji:

- Unaprediti kontrolu kvaliteta programa za mlade i raditi na njihovom stalnom prilagođavanju stvarnim potrebama mladih.
- Kreirati ambijent u kojem se omogućava i podržava raznolik aktivizam mladih i to kroz unapređenje kapaciteta organizacija mladih i za mlade, kao i podsticanje aktivizma neorganizovanih mladih (onih van organizacija) i njihovog uključivanja u procese donošenja odluka.
- Razvijati strukturirani dijalog mladih i donosioca odluka na svim nivoima, kroz razvijanje alternativnih i *online* alata za informisanje i uključivanje, poput www.dijalog.rs.

- Unaprediti informisanje i izveštavanje, mehanizme i programe za volontiranje mladih kroz uspostavljanje povoljnijeg ambijenta za volonterske aktivnosti.
- Raditi na unapređenju informisanja mladih, i na kreiranju većeg i kvalitetnijeg medijskog sadržaja za mlade i o mladima (oslanjati se više na činjenice i mogućnosti da se reaguje na dobijene informacije).
- Unapređivati slobodu medija i pružiti im mogućnosti da objektivno izveštavaju o uspesima i problemima mladih.
- Obučiti mlade da kritički promatraju i prosuđuju plasirani sadržaj u medijima.

Obrazovanje, rad i zapošljavanje:

- Usmeriti programe zapošljavanja na regione Šumadije i Zapadne Srbije, i Južne i Istočne Srbije.
- Reformisati obrazovanje kroz modernizaciju i pospešivanje kvaliteta kurikuluma, povezivanje i korespondiranje sa modernim tržištem rada, kao i kroz reformu nacionalnog okvira kvalifikacija.
- Prepoznati zanimanje omladinskog/e radnika/ce u Nacionalnom okviru kvalifikacija i utvrditi standarde za rad sa mladima na svim nivoima.
- Kreirati mere ravnomernog regionalnog razvoja kako bi se mladi podstakli da ostaju u svojim sredinama, te stvoriti mogućnosti za samozapošljavanje, stručno usavršavanje, plaćene prakse, prekvalifikacije i dokvalifikacije.
- Unaprediti sistem obrazovanja i informisanja mladih koji će stvarati odgovorne pojedince/ke prema sebi, drugima i zajednici, stvarati radoznale i kreativne mlade.

Bezbednost:

- Kreirati bezbednosne politike zasnovane na podacima i usmerene ka posebnim grupama mladih.

- Kreirati mehanizme i bezbednosne politike koje se najpre bave uklanjanjem uzroka bezbednosnih problema i prevencijom potencijalnih problema.
- Decentralizovati bezbednosnu politiku kroz jedinstveno nacionalno telo za bezbednost mladih, u skladu sa različitim bezbednosnim rizicima koji se javljaju u različitim jedinicama lokalne samouprave.
- Predstaviti i usvojiti Smernice za uključivanje bezbednosti u lokalne akcione planove za mlade u svim jedinicama lokalne samouprave.
- Uvesti konkretne programe prevencije i reakcije na fizičko, verbalno i digitalno nasilje i diskriminaciju, kao i programa edukacije i obučavanja mladih za adekvatno reagovanje u vanrednim situacijama.
- Pokrenuti hitne mere kao odgovor na pokazatelje porasta nasilja.
- Usvajati i sprovoditi protokole i kodekse bezbednosti u radu sa mladima na nivou ustanova i organizacija.
- Navedene preporuke odnose se na sve aktere omladinske politike u Srbiji, koji treba zajednički da rade, unapređuju, planiraju, realizuju i vrednuju procese, aktivnosti i usluge za mlade, uz održavanje stalnog dijaloga sa mladima i njihovim predstavnicima. Svaki akter iz svake od navedenih preporuka može određeni element da uvrsti u svoj rad i da na taj nači doprinese zajedničkom cilju – održivom i odgovornom sistemu zaštite i razvoja mladih Srbije.

	Državne i lokane institucije i ustanove	Organizacije, saveti i savezi	Pojedinci/ke
Lokalni nivo	Mesne zajednice, opštinska uprava, kancelarija za mlade, omladinski klub, centar za socijalni rad, dom zdravlja, kulturni centri, škole, savetovaništa, dom omladine, policija, mediji.	Udruženja mladih i za mlade, nacionalni i lokalni Saveti za mlade, drugi nacionalni i lokalni saveti, umetnički i programski saveti ustanova, komisije i tela za mlade, učenički i studentski parlamenti, studentske i stručne organizacije, KUD, sportski klubovi i udruženja, udruženja etničkih i manjiskih grupa i LGBTIQ+, političke partije i njihovi podmlaci, sindikati i njihovi podmlaci, KOMS, NAPOR, Nacionalna KZM.	Vršnjački edukatori, omladinski lideri/ke, omladinski radnici/ce, prosvetni i sporstki radnici/ce u kulturi, zdravstveni radnici/ce, umetnici/ce i sportisti/kinje, novinari/ke, sociolozi/kinje, politikolozi/kinje, demografi/kinje i andragozi/kinje, stručnjaci/kinje iz oblasti bezbednosti, ekonomije i menadžmenta.
Gradski/ Pokrajinski nivo	Mesne zajednice, opštinska uprava, kancelarija za mlade, omladinski klub, centar za socijalni rad, dom zdravlja, kulturni centri, zavod za javno zdravlje, škole, savetovaništa, dom omladine, policija, mediji.		
Nacionalni nivo	Ministarstva, zavodi/instituti, nacionalne agencije, institucije i ustanove iz oblasti: omladine, rada, socijalnih pitanja, obrazovanja, kulture, informisanja, sporta, bezbednosti, demografije, zdravlja i ljudskih prava.		

14. Bibliografija

- Andrašević, Ivana et al., *Rečnik omladinske politike*, KOMS, Beograd, 2017. dostupno na:
<http://koms.rs/wp-content/uploads/2016/08/Recnik-omladinske-politike-2.pdf>
- Bulat, Marija; Ohana, Jael, *Evaluacija Nacionalne strategije za mlade (2008) u Republici Srbiji i Akcionog plana 2009.–2014.*, MOS i PFUN, Beograd, 2015.
- Filipović, Sanja, Kisić – Zaječenko, Svetlana, Cvijović, Jelena, Reljić, Marija, *Analiza regulatornog okvira preduzetništva tri najperspektivnije delatnosti sa predlogom pojednostavljenja poslovanja za mlade preduzetnike*, PERFORM i Ekonomski institut, Beograd, 2016.
- Marjanović, Dragana, *Tranzicija mladih žena i muškaraca na tržištu rada Republike Srbije*, International Labour Office, Geneva: ILO, 2016.
- Stojanović, Boban, *Alternativni izveštaj o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji*, Krovna organizacija mladih Srbije, Beograd, 2017.

Normativni akti i dokumenti:

- Ustav Republike Srbije, „Sl. glasnik RS“, br. 98/2006,
http://www.paragraf.rs/propisi/ustav_republike_srbije.html
- Zakon o ministarstvima, „Sl. glasnik RS“, br. 44/2014, 14/2015, 54/2015, 96/2015 - dr. zakon i 62/2017)
- Zakon o mladima, „Sl. glasnik RS“, br. 50/2011,
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_mladima.html
- Odluka o obrazovanju Saveta za mlade (Vlada RS, 05 Broj: 02-559/2014-1)

- Rešenje o obrazovanju posebne radne grupe za izradu Nacrta zakona o izmenama i dopunama Zakona o mladima, MOS 119-01-45/2/16-04
- Nacionalna strategija za mlade za period od 2015. do 2025. godine, „Sl. glasnik RS“, br. 22/2015, http://www.mos.gov.rs/wp-content/uploads/download-manager-files/nacionalna_strategija_za_mlade0101_cyr.pdf
- Odluka o obrazovanju Radne grupe za praćenje i sprovođenje Nacionalne strategije za mlade za period 2015. – 2025. „Službeni glasnik RS“, br. 3/16, 95/16 i 83/17.
- Procene stanovništva prema starosti i polu 2017, Republički zavod za statistiku, <http://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20181173.pdf>
- Mesečni statistički bilten – jun 2018, br. 190., Nacionalna služba za zapošljavanje, http://www.nsz.gov.rs/live/digitalAssets/10/10589_bilten_nsz_06_2018_-_broj_190.pdf

Web izvori:

- Web prezentacija Ministarstva omladine i sporta Republike Srbije, www.mos.gov.rs/
- Web prezentacija Narodne skupštine Republike Srbije, www.parlament.gov.rs
- Web prezentacija Vlade Republike Srbije, www.srbija.gov.rs
- Web prezentacija Krovne organizacije mladih Srbije, www.koms.rs
- Nacionalna služba za zapošljavanje, Mesečni statistički bilten - jun. www.nsz.gov.rs/live/digitalAssets/8/8222_bilten_nsz_06_2017_-_broj_178.pdf
- Republički zavod za statistiku, Procene stanovništva prema starosti i polu, www.webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=163
- Who Governs EU, www.whogoverns.eu/cabinets/?view=epoca_pais&id=7&codigo=rs

- Web prezentacija SIPRU, www.socijalnoukljucivanje.gov.rs/rs
- Web prezentacija KOMS - Strukturirani dijalog, www.dijalog.rs
- Web prezentacija Republičke izborne komisije, www.rik.parlament.gov.rs/
- Web prezentacija Narodne skupštine Republike Srbije, www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-.871.html
- Web prezentacija Ministarstva za evropske integracije, www.mei.gov.rs/srl/ministarstvo/organizaciona-struktura/
- Web prezentacija Danas, www.danas.rs
- Web prezentacija Nacionalna služba za zapošljavanje, www.nsz.gov.rs/live/trazite-posao/svi-poslovi
- Web prezentacija Blic, www.blic.rs
- Web prezentacija Večernje novosti, www.novosti.rs

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

316.66-053.6(497.11)"2018"
316.752-053.6(497.11)"2018"

СТОЈАНОВИЋ, Бобан, 1989-

Alternativni izveštaj o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji - 2018. godina : Boban Stojanović. - Beograd : Krovna organizacija mladih Srbije, 2018 (Beograd : Printing). - 128 str. : ilustr. ; 21 cm

"Ova publikacija je nastala u okviru projekta 'Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije Evropskoj uniji', koji Krovna organizacija mladih Srbije realizuje u partnerstvu sa Beogradskom otvorenom školom, i uz podršku Švedske."

--> prelim. str. - Tiraž 200. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija: str. 124-126.

ISBN 978-86-80578-03-3

a) Омладина - Дрштвени положај - Србија - 2018 b) Омладина - Социолошка истраживања - Србија - 2018

COBISS.SR-ID 266762252

